

การรักษาอุโบสถศีลในพระพุทธศาสนา Maintaining the Uposatha Precepts in Buddhism

พระदनัย ไชยมี

Phra Danai Chaimee

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Lamphun Buddhist College

Corresponding Author, Email: chaimeedanai@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นบทความวิจัย มีวัตถุประสงค์ 2 ข้อ คือ 1) เพื่อศึกษาการรักษาอุโบสถศีลในพระพุทธศาสนา และ 2) เพื่อศึกษาอานิสงส์การรักษาอุโบสถศีลในพระพุทธศาสนา เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร โดยศึกษาจากพระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทย

ผลการวิจัยพบว่า การรักษาอุโบสถศีล คือ การรักษาศีล 8 ในวันธัมมัสสวนะ โดยเฉพาะในช่วงเทศกาลเข้าพรรษา 3 เดือน ผู้ที่รักษาอุโบสถศีลนั้นจะมาพักค้างแรมที่วัดหรือสมณสถานรักษาที่บ้านของตนก็ได้ การรักษาอุโบสถศีลนั้นมีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล โดยพระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงตัวอย่างของการรักษาอุโบสถศีลของพระเจ้ามณฑะ พระเจ้านิมิราช พระเจ้าเนมิราช พระเจ้าสาธินราช เป็นต้น สำหรับอานิสงส์ของการรักษาอุโบสถศีลนั้นสามารถจำแนกเป็น 3 ประการ คือ ประโยชน์ของปัจจุบัน ประโยชน์ในชาติหน้า และประโยชน์อย่างสูง คือ พระนิพพาน นอกจากนั้น อานิสงส์ของการรักษาอุโบสถศีลยังวิเคราะห์ลงในบทสรุปของศีล คือ ศีลนำไปสู่สุคติ ศีลนำไปสู่ความมั่งคั่งด้วยโภคทรัพย์ และศีลนำไปสู่พระนิพพาน

คำสำคัญ : อุโบสถศีล, อานิสงส์, พระพุทธศาสนา

Abstract

This article is a research article with two objectives: 1) to study the observance of the Uposatha precepts in Buddhism, and 2) to study the benefits of observing the Uposatha precepts in Buddhism. This is a documentary research, studying from the Thai Tripitaka. The research results found that:

Maintaining the Uposatha precepts means observing the 8 precepts

on the Dhammasavana day, especially during the 3-month Buddhist Lent. Those who observe the Uposatha precepts can stay overnight at the temple or take the vows at their own homes. Maintaining the Uposatha precepts has been around since the time of the Buddha. The Buddha gave examples of observing the Uposatha precepts by King Makhadeva, King Nimiraj, King Nemiraj, King Sathinrat, etc. The benefits of maintaining the Uposatha precepts can be divided into 3 types: benefits in the present life, benefits in the next life, and the highest benefit, which is Nirvana. In addition, the benefits of observing the Uposatha precepts are analyzed in the conclusion of the precepts, namely, precepts lead to a good destination, precepts lead to wealth through material possessions, and precepts lead to Nirvana.

Keywords: Uposatha, Benefit, Buddhism

บทนำ

แก่นของพระพุทธศาสนา คือ สัทธรรม 3 ประกอบด้วย ปริยัติสัทธรรม คือ คำสั่งสอนที่จะต้องเรียนให้เข้าใจถูกต้อง มักอธิบายว่า คือ นวังกส์ตฤศาสนตร์ หรือคำสอนของพระศาสดามหามงฺค 9 ประการ ปฏิบัติสัทธรรม คือ ทางปฏิบัติ ได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา มรรคมงฺค 8 เป็นต้น ซึ่งนำไปสู่ความหลุดพ้น และปฏิเวธสัทธรรม คือ ผลอันพึงเข้าถึงหรือบรรลุได้ด้วยการปฏิบัติ ได้แก่ มรรค ผล นิพพาน ทั้งในระดับคนดีและเป็นพระอริยบุคคล สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงเสด็จออกบรมสั่งสอนสัตว์โลกทั้งหลายเพื่อให้รู้จักทุกข์ เหตุแห่งทุกข์ วิธีดับทุกข์ และเข้าถึงนิพพาน เฉพาะเฉพาะพระพุทธองค์เองแล้วมีเพียงปฏิบัติและปฏิเวธเท่านั้น แต่สำหรับเหล่าพุทธสาวกทั้งหลายต้องอาศัยคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ซึ่งเกิดจากประสบการณ์การปฏิบัติของพระพุทธองค์เป็นแนวทางปฏิบัติจึงจะเกิดปฏิเวธ และคำสั่งสอนนี้เองเรียกว่าปริยัติ (ปรีชา ช้างขวัญยืน, 2555: 4)

การปฏิบัติตนของอุบาสก อุบาสิกาในทางพระพุทธศาสนา จะเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดีได้ด้วยการรักษาศีลหรือรักษาความเป็นปกติของมนุษย์เอาไว้ ความบริสุทธิ์ทางกาย วาจา ก็ จะเกิดขึ้นจนบริสุทธิ์เข้าไปอยู่ในใจ ทุกพิธีกรรมที่เกิดขึ้นในวัดจะมีการสมาทานรักษาศีล และ เจริญสมาธิภาวนาก่อน เพื่อให้การทำทานเป็นมหาทานบารมี เหตุเพราะศีลเป็นเบื้องต้น เป็น ที่พึ่ง เป็นที่ตั้งแห่งคุณความดีทั้งหลาย และเป็นประธานแห่งธรรมทั้งปวง บุคคลใดชำระศีลให้

บริสุทธิ์แล้ว จิตจะร่าเริงแจ่มใส และเป็นท่าหยั่งลงสู่มหาสมุทรคือ นิพพาน เหมือนในอนุพุทฺธิกถา 5 คือธรรมเทศนาที่แสดงเนื้อความลุ่มลึกลงไปโดยลำดับ เพื่อขัดเกลาอหังการของผู้ฟังให้ประณีตขึ้นไปเป็นขั้นๆ จนพร้อมที่จะทำความเข้าใจในธรรมส่วนปรมัตถ์ประกอบด้วย (1) ทานกถา (เรื่องทาน, กล่าวถึงการให้ การเสียสละเพื่อแม่แบ่งปัน ช่วยเหลือกัน (2) สีลกถา (เรื่องศีล, กล่าวถึงความประพฤติที่ถูกต้องดีงาม (3) สัคคกถา (เรื่องสวรรค์, กล่าวถึงความสุขความเจริญ และผลที่น่าปรารถนาอันเป็นส่วนดีของกาม ที่จะพึงเข้าถึง เมื่อได้ประพฤติดีงามตามหลักธรรม (4) กามาทีนวกถา (เรื่องโทษแห่งกาม, กล่าวถึงส่วนเสีย ข้อบกพร่องของกาม พร้อมทั้งผลร้ายที่สืบเนื่องมาแต่กาม อันไม่ควรหลงใหลหมกมุ่นมัวเมา จนถึงรู้จักที่จะหน่ายถอนตนออกได้ (5) เนกขัมมานิสังสกถา เรื่องอานิสงส์แห่งความออกจากกาม, กล่าวถึงผลดีของการไม่หมกมุ่นเพลิดเพลินติดอยู่ในกาม และให้มีฉันทะที่จะแสวงความดีงามและความสุขอันสงบที่ประณีตยิ่งขึ้นไปกว่านั้น (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 9 ข้อ 237: 189)

การรักษาศีลของอุบาสก อุบาสิกาในวันธัมมัสสวนะนั้นเรียกว่า อุโบสถศีล นิยมทำกันเป็นประเพณีทุกวันขึ้นหรือแรม 8 ค่ำ 15 ค่ำ ซึ่งเรียกว่าวันศีล ตรงกับวันอุโบสถศีลของภาคกลาง ปฏิบัติตลอดระยะเวลาเช้าพรรษา ซึ่งมีค่านิยมในการนอนวัดจำศีล (1) มีความเลื่อมใสศรัทธาในพระรัตนตรัย (2) เพื่อต้องการให้ได้รับจริยาวัตรอันดีงามจากพระสงฆ์ (3) เพื่อฝึกหัดอบรมจิตใจให้สงบ (4) เพื่อหวังผลแห่งความสุขในภพหน้า (5) เพื่อคำจูนและสืบพระศาสนา (มณี พยอมยงค์, 2537: 36) ในบางวัดเมื่อออกพรรษาแล้วก็ยังมีกรนอนจำศีลต่อไปอีก จนถึงเดือนยี่เหือน ตรงกับเดือน 12 ของภาคกลาง การรักษาอุโบสถศีลจึงมีความสำคัญของพุทธศาสนิกชน ที่นับถือพระพุทธศาสนาเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น อีกทั้งเป็นการจรโล่งไว้ซึ่งพระพุทธศาสนาให้สืบต่อไปยาวนาน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาการรักษาอุโบสถศีลสมัยพุทธกาล
2. เพื่อศึกษาอานิสงส์การรักษาอุโบสถศีลในพระพุทธศาสนา

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาเรื่อง การรักษาอุโบสถศีลในพระพุทธศาสนา เป็นการวิจัยวิจัยเชิงเอกสาร (Document Research) ผู้วิจัยใช้วิธีการศึกษาวิเคราะห์เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยการเก็บรวบรวมข้อมูลด้านเอกสารปฐมภูมิ ซึ่งประกอบด้วยพระไตรปิฎก และเอกสารทุติยภูมิที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย ที่เน้นการวิเคราะห์เกี่ยวกับแนวทางการศึกษาของคัมภีร์ทางพระพุทธ

ศาสนาเป็นหลัก โดยมีขั้นตอนดังนี้

- 1) ทบทวนข้อมูลจากพระไตรปิฎก ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.2539 จากเอกสาร ตำราและผลการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับประเด็นการรักษาศาสนา
- 2) ออกแบบการดำเนินการศึกษาวิจัย ร่างเอกสารเอกสารการวิจัยเพื่อขอคำแนะนำ และข้อเสนอแนะ
- 3) นำข้อเสนอแนะมาปรับปรุงแก้ไขเอกสาร
- 4) ดำเนินการรวบรวมข้อมูลจากพระไตรปิฎก จากเอกสาร ตำราและผลการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับประเด็นการรักษาศาสนา
- 5) วิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ พร้อมทั้งนำเสนอในรูปแบบการพรรณนาโดยอ้างอิงจากเอกสาร ตำรา และพระไตรปิฎก เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยต่อไป

ผลการวิจัย

1. การรักษาศาสนาสมัยพุทธกาล

การรักษาศาสนาในพระพุทธศาสนารักษาศาสนาสมัยก่อนพุทธกาลเป็นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับพระเจ้ามโหชเทวะ พระเจ้านิมิราช พระเจ้าเนมิราช พระเจ้าสาธินราช มีรายละเอียด ดังนี้ (พระครูวิเชียรธรรมาภิรม, 2555 :16-17)

การรักษาศาสนาของพระเจ้ามโหชเทวะ ครั้งนั้นสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสเล่าเรื่องพระเจ้ามโหชเทวะแก่พระอานนท์ว่า สมัยก่อนในกรุงมิถิลา มีพระราชาทรงพระนามว่า มโหชเทวะเป็นผู้ทรงธรรม เป็นธรรมราชา เป็นมหาราชผู้ตั้งมั่นในธรรม ทรงประพฤติธรรมและทรงรักษาศาสนาทุกวัน 14 ค่ำ 15 ค่ำ และวัน 4 ค่ำ แห่งปีครั้งเมื่อเวลาผ่านไปหลายปี หลายร้อยปี หลายพันปี พระเจ้ามโหชเทวะรับสั่งเรียกช่างกลบมาตรัสว่า เมื่อใดช่างกลบเห็นผมหงอกเกิดบนศีรษะของท่านให้บอกท่าน เวลาผ่านไปหลายปี หลายร้อยปี หลายพันปี ปรากฏพระเกศาหงอกเกิดขึ้นบนพระเศียร ช่างกลบจึงกราบทูลว่าเทวทูตปรากฏแก่พระองค์แล้ว พระองค์จึงสละราชสมบัติให้พระราชโอรสแล้วออกผนวชเป็นบรรพชิต พระองค์ทรงมีเมตตาจิต กรุณาจิต มุทิตาจิต อุเบกขาจิต แผ่ไปตลอดทิศที่ 1 ทิศที่ 2 ทิศที่ 3 ทิศที่ 4 ทิศเบื้องบน ทิศเบื้องล่าง ทิศเฉียงแผ่ไปตลอดทั่วสัตว์ทุก หมู่เหล่า ในที่ทุกสถาน ด้วยใจประกอบด้วยเมตตาจิต อันไพบุลย์เป็นมหัคคตะ ไม่มีขอบเขต ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียน แม้พระราชโอรส พระราชนัดดาของพระองค์ก็ทรงปฏิบัติเช่นเดียวกับพระองค์หลังจากสวรรคต แล้วได้เสร็จเข้าถึงพรหมโลกทั้งหมด พระเจ้ามโหชเทวะได้ตั้งวัตรอันงามนั้นไว้ประชาชนผู้เกิดมาภายหลังได้ประพฤติตามวัตรอันงามที่พระองค์ตั้งไว้แล้วนั้น แต่วัตรอันงามนั้นไม่เป็นไปเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับ

เพื่อสงบระงับ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อตรัสรู้ และเพื่อนิพพาน เป็นไป เพื่อเข้าถึงพรหมโลกเท่านั้น ส่วนวัตรอันงามที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตั้งไว้ในบัดนี้นั้น เป็นไปเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับ เพื่อสงบระงับ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อตรัสรู้และเพื่อนิพพาน โดย ส่วนเดียว คือ อริยมรรคมีองค์ 8 พระผู้มีพระภาคทรงเตือนพวกเราทั้งหลายให้ประพฤติปฏิบัติวัตร อันงามนั้นที่ พระองค์ตั้งไว้ อย่าได้ให้วัตรปฏิบัติอันงามนี้ขาดสูญไป ควรนำเอามาปฏิบัติใน ชีวิตประจำวันสืบต่อไป (พระไตรปิฎก ภาษาไทย เล่ม 12 ข้อ 108: 32)

2) อุโบสถศีลกับพระเจ้านิมิราช พระเจ้านิมิราชเป็นชาววิเทหะ คือ เป็นพระราชผู้ทรงธรรม เป็นมหาราชผู้ตั้งมั่นในธรรม ทรงประพฤติธรรมในพราหมณ์และคหบดีในชาวนินคม และชาวชนบท ทรงรักษาอุโบสถทุกวัน 14 ค่ำ 15 ค่ำ และวัน 4 ค่ำ แห่งปักษ์ พระนิมิราชนอกจากนี้พระองค์ยังมีคุณที่ยิ่งใหญ่แก่มหาชนอยู่ 2 ประการ คือ พระองค์ทรงสละทรัพย์ในประตุ ทั้ง 4 ประตุๆ ละหนึ่งแสนทุกวันเพื่อทำทานแก่ผู้ยากไร้ แต่ทรงห้ามผู้มิได้รักษาอุโบสถศีลเข้าเฝ้า เจ้าพนักงานทั้งหลายจักเตรียมโองภัตรไว้หลายพันใบที่ประตุทั้ง 4 เพื่อให้มหาชนได้อาบน้ำโกนหนวดเครา และผลัดเปลี่ยนเสื้อผ้าแล้วบริโภคอาหารได้ตามชอบใจ แล้วอธิฐานองค์อุโบสถศีลแล้ว จึงเข้าไปพระราชวังเข้าเฝ้าพระราชบิดาได้ผลจากการทรงประพฤติธรรมและรักษาอุโบสถพระองค์นี้ เรื่องลือไปถึงสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ทำให้เหล่าเทพเทวดาทั้งหลายปรารถนาอยากจะได้เห็นพระองค์ จนท้าวสักกะจอมเทพต้องให้มัทลีเทพนาราชรถไปรับพาไปชมสวรรค์และนรก แม้ท้าวสักกะจอมเทพจะเชิญให้ประทับอยู่บนสวรรค์ตลอดไป แต่ท่านก็มีไยดี ยินดีแต่ในโลกมนุษย์เท่านั้น เพราะจะได้ประพฤติธรรมและรักษาอุโบสถศีล และเมื่อพระเกศาหงอกเกิดขึ้นบนพระเศียรก็ทรงสละราชสมบัติออกบวชเป็นพระ เช่นเดียวกับพระเจ้ามข เทวะ พระเจ้านิมิราชหลังจากสวรรคตแล้วได้เสร็จเข้าถึงพรหมโลก แสดงให้เห็นว่าไม่เพียงแต่ พระราชาเท่านั้นมหาชนทั้งหลายในสมัยของพระองค์ล้วนรักษาอุโบสถศีลกันทั้งนั้น ด้วยอานิสงส์นี้มหาชนทั้งหลายตายไปเกิดเป็นเทวดาในชั้นดาวดึงส์

3) อุโบสถศีลกับพระเจ้าเนมิราช คือ พระเจ้าเนมิราชเป็นพระราชของกรุงมิลลา พระองค์ทรงยินดีในการบำเพ็ญทาน รักษาศีล 5 และสมาทานอุโบสถศีลในวันปักษ์เป็นอย่างยิ่ง ทรงสร้างโรงงาน 5 แห่งที่ประตุพระนคร 4 แห่ง และกลางพระนคร 1 แห่ง ทรงบริจาคทานวันละห้าแสนกหาปณะ โรงทานละหนึ่งแสนกหาปณะ ทรงชักชวนข้าราชการบริวาร และประชาชนให้ ยินดีในการสร้างบุญกุศล และรักษาอุโบสถศีล เมื่อถึงวันอุโบสถศีลก็ทรงแสดงธรรมสั่งสอนประชาชนให้ดำรงตนอยู่ในกุศลธรรม ประชาชนเชื่อถือและปฏิบัติตามพระองค์ เมื่อตายไปแล้วได้ไปเกิดในสวรรค์ชั้นต่างๆ มากมาย เหล่าเทวดาพากันสรรเสริญพระเจ้าเนมิราชผู้ยิ่งใหญ่ด้วยทานบารมี และศีลบารมี (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 12 ข้อ 105: 27) ในกาลต่อมาพระเจ้า

เนมิราช เกิดความสงสัยเรื่อง การให้ทานและการรักษาศีล อันไหนประเสริฐกว่ากัน เตือดร้อน ท้าวสักกะเทวราชเสด็จแก้ปัญหาทรงตรัสว่า การรักษาศีลประเสริฐกว่าการให้ทาน ซึ่งศีลนั้น เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า พรหมจรรย์ ท้าวสักกะแสดงให้เห็นว่าพรหมจรรย์ประเสริฐที่สุด โดยการ ตรัสว่า บุคคลเกิดในตระกูลกษัตริย์ ก็เพราะประพบัติพรหมจรรย์อย่างต่ำ บุคคลเกิดเป็นเทวดา ก็เพราะประพบัติพรหมจรรย์อย่างปานกลาง บุคคล บริสุทธ์ก็เพราะประพบัติพรหมจรรย์อย่าง สูงสุด การเป็นพรหมมิได้เป็นได้ง่ายๆ ด้วยการวิงวอน ขอให้เป็นผู้ที่จะเป็นพรหมได้นั้นต้องไม่มี เหย้าเรือน ต้องบำเพ็ญตบะ ซึ่งการประพบัติพรหมจรรย์อย่างต่ำ คือเว้นจากเมถุนการประพบัติ พรหมจรรย์ปานกลาง คือการประพบัติเพียงใกล้เคียง ส่วนการประพบัติพรหมจรรย์อย่างสูง คือ การปฏิบัติวิปัสสนามีศีลบริสุทธ์จึงได้สมบัติ แล้วบรรลुพระอรหันต์ ชื่อเสียงของพระเจ้าเนมิ ราชดังไปถึงสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ทำให้หมู่เทพเทวดาอยากเห็นหน้าพระเจ้าเนมิราช จนท้าวสักกะ ให้มาตลีเทพนาราชรถไปรับพระเจ้าเนมิราชไปเที่ยวชมสวรรค์ เหล่าเทพเทวดาต่างถือดอกไม้ทิพย์ ของหอมไปไปต้อนรับพระเจ้าเนมิราชตั้งแต่ชั้นประตูจิตตภูมิ และพระองค์ก็ได้ชมรมกด้วย พระเจ้า เนมิราชประทับอยู่บนสวรรค์ 3 วัน ก็เสด็จกลับมายังโลก มนุษย์ หลังจากสวรรคตแล้วได้เสด็จ เข้าถึงพรหมโลก จะเห็นได้ว่าถึงแม้การประพบัติพรหมจรรย์ จะมีผลมากกว่าทานก็จริง ไม่ใช่ ประพบัติอย่างใดอย่างหนึ่งเพียงอย่างเดียว ต้องประพบัติทั้งสองอย่างคู่กันไป

4) อุโบสถศีลกับพระเจ้าสาธินราช พระราชาแห่งนครมิถิลาพระองค์ทรงมีพระ ราชศรัทธาในการทำบุญให้ทานมาก ทรงตั้งโรงทาน 6 แห่ง และทรงบริจาคทรัพย์วันละหกล้าน กหาปณะทุกวัน และทรงรักษาอุโบสถศีลมิได้ขาด ทรงชักชวนประชาชนทั้งหลายให้ทำบุญและ รักษาอุโบสถศีลตามพระองค์ ประชาชนเหล่านั้นเมื่อตายไปเกิดเป็นเทวดาบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ และเหล่าเทวดาต่างสรรเสริญพระองค์และอยากเห็นพระองค์ ท้าวสักกะเทวราชได้ให้มาตลีเทพ นาราชรถไปรับพระองค์เที่ยวชมสวรรค์ และทรงมอบสินสมบัติ พร้อมกับนางฟ้าให้กับพระเจ้าสา ธินราช ครั้งหนึ่งพระเจ้าสาธินราชทรงเสวยทิพย์สมบัติอยู่ในเทวโลก นานนับตามปีของมนุษย์ได้ 700 ปี ทรงเบื่อหน่ายสมบัติทิพย์ ขอลาท้าวสักกะกลับมายังโลกมนุษย์ ซึ่งสมัยนั้นมนุษย์มีอายุ เกณฑ์ 100 ปีเท่านั้น ซึ่งพระราชาสมัยนั้นเป็นพระราชนัดดาชั่วที่ 2 พระองค์เสด็จกลับมายัง โลกมนุษย์เพียงเพื่อต้องการจะให้ทานที่ทำให้พระองค์มีอายุได้ 700 ปี เมื่อสิ้นพระชนม์ไปเกิด ในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์อีก

จะเห็นได้ว่า ทั้งพระเจ้าเนมิราช พระเจ้าเนมิราช และพระเจ้าสาธินราช ทรงเป็นพระ ราชายุ่งใหญ่ ที่ได้เสด็จไป เยี่ยมบนสวรรค์ และนรก ทั้งๆ ที่เป็นมนุษย์อยู่ ทั้งนี้ก็เพราะผลแห่ง ความดีที่ได้บริจาคทานและรักษาศีลอุโบสถนั่นเอง

อุโบสถศีลมีความสำคัญมาทุกยุคทุกสมัย แม้ในสมัยที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ยังทรงมีพระชนอยู่ พุทธบริษัทในสมัยนั้นก็ให้ความสำคัญกับการรักษาอุโบสถศีลมาก ดังตัวอย่างบุคคลสำคัญๆ ในสมัยพุทธกาล ได้แก่ การรักษาอุโบสถศีลของพระเจ้าอุทัยราชา ท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี เปรตอดิตผู้พิพากษาโก่ง นางอุตตรา นางลขมาอุบาสิกา นางภทิตติกาอุบาสิกา นางโสณทินนา นางอุโปสถอุบาสิกา นางวิสาขามหาอุบาสิกา ท้าวสักกะเทวราช ดังมีรายละเอียด ต่อไปนี้

1) อุโบสถศีลกับพระเจ้าอุทัยราชา กล่าวคือ ในชาติก่อนที่จะมาเป็นพระเจ้าอุทัยราชา ท่านเกิดเป็นบุรุษเชื่องใจ เป็นลูกจ้างที่บ้านเศรษฐี ชื่อ สุจิปริวาร ท่านเศรษฐี เป็นผู้ยินดีในการให้ทานและรักษาศีล ทุกวันธัมมัสสวณะ ทั้งภรรยาบุตรและบริวารในบ้านล้วนงดเว้นการทำงาน รักษาอุโบสถศีล ส่วนลูกจ้างบุรุษเชื่องใจมาทำงานใหม่ออกไปทำงานแต่เช้า ไม่รู้ว่าในวันธัมมัสสวณะทุกคนหยุดงาน สมาทานรักษาอุโบสถศีลกันหมด และไม่กินอาหารมื้อเย็นด้วย ด้วยความศรัทธาและกลัวว่าตนเองไม่มีศีลอยู่คนเดียวจึงสมาทานอุโบสถศีลครึ่งวันเหมือนคนอื่น แต่ด้วยความที่ทำงานหนักมาทั้งวัน และไม่รับประทานอาหารเช้า คินนั้นเขาก็ปวดท้องมาก ลมในท้องกำเริบ แม้เศรษฐีจะให้คนนำ อาหารมาให้บริโภค เขาก็ไม่ยอมกินอาหารนั้น ด้วยตั้งใจจะรักษาอุโบสถศีลเอาชีวิตเข้าแลก ยอมตายทีเดียวพอรุ่งเช้า พระเจ้ากรุงพาราณสี เสด็จผ่านมา เขาเห็นแล้วเกิดความโลภอยากเป็นพระราชา บ้าง ครั้นตายไป ก็ไปถือปฏิสนธิในครรภ์ของพระอัครมเหสีพระเจ้ากรุงพาราณสี ประสูติมาได้พระนามว่า อุทัยราชกุมาร เมื่อเจริญวัย อุทัยราชกุมารมีชาติอนุสรณญาณคือมีญาณระลึกชาติได้ ทรงเปล่งอุทานอยู่เสมอๆ ว่า การเกิดในสกุลกษัตริย์นี้ เป็นผลแห่งบุญประมาณเล็กน้อยของเรา ต่อมาได้ขึ้นครองราชย์ พระองค์จะตรัสแก่ประชาชนทั้งหลายว่า การที่ท่านทั้งหลายรักษาอุโบสถ ศีลนี้ เชื่อได้ว่ากระทำความกรรมอันดีแล้ว บัณฑิตในปางก่อน อาศัยอุโบสถกรรมเพียงครั้งเดียวได้ยศใหญ่มากแล้ว

การเข้าจำอุโบสถศีล

อรรถกถาอุโบสถสูตร ได้กล่าวถึงการเข้าจำรักษาอุโบสถศีล ว่าบุคคลผู้จะเข้าจำรักษาอุโบสถศีลนั้นพึงตั้งใจว่าพรุ่งนี้เราจักรักษาอุโบสถศีล ควรเตรียมตัวให้พร้อมด้วยการ จัดเตรียมอาหารให้พร้อมสำหรับวันอุโบสถศีล และตรวจตราการทำงานให้เรียบร้อยเสียแต่วันนี้ การงานอะไรที่ควรส่งคนที่บ้านไว้ว่าอย่างไร ก็ให้มอบหมายเสียให้เรียบร้อย เมื่อเข้าจำรักษาอุโบสถศีล ไม่ควรจัดแจงการทำงานที่เป็นการกระทำที่เบียดเบียนผู้อื่นเดือดร้อน ผู้เข้าจำรักษาอุโบสถศีล พึงปลดปล่อยปลิโพธ คือ ความกังวลห่วงใยต่างๆ ออกไปเสีย ในวันอุโบสถผู้รักษาอุโบสถศีลจึงทำการกำหนดกาลว่า เราจักรักษาอุโบสถศีลตลอดวันนี้และคืนนี้ แล้วเปล่งวาจาสมาทานองค์อุโบสถศีล 4 ประการ ในสำนักของภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา แต่เข้าตู่ หากรู้บาป ก็พึง

เปล่งวาจาสมาทานด้วยภาษาบาลี ส่วนผู้ไม่รู้ภาษาบาลี ควรอธิฐานว่า ข้าพเจ้าอธิฐานอุโบสถศีลที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้แล้ว (พุทธบัญญัติ อุโบสถอธิฐานัม) ผู้สมาทานรักษากุโบสถศีลควร รับประทานอาหารแต่เช้า ไม่ควรทำกิจใดๆ อย่างอื่น ไม่ควรปล่อยเวลาให้ล่วงไป ควรทำการนบอายุของตนว่าสิ้นไปเท่าใด และพึงระลึกถึงความตายเป็นอารมณ์ เมื่อบริโภคอาหารก็ควรบริโภค เหมือนภิกษุผู้มีภัตรเป็นประจำ แล้วไปสู่วิหารหรือวัดเพื่อฟังธรรม สนทนาธรรมหรือมนสิการ บรรดาอารมณ์ 38 อารมณ์ อย่างใดอย่างหนึ่ง (แต่ในปัจจุบันเป็นบริกรรมอาการ 32 มี ขณ, ผม, เล็บ, ฟัน, หนัง, เป็นต้น) (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 20 ข้อ 31: 280) ดังที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสกับนางวิสาขา ว่า วิสาขาเธอมา จากที่ไหนแต่ยังเยาว์วัยเสียว นางวิสาขาราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ วันนี้หม่อมฉันจะรักษากุโบสถศีล ในภิกขาอุโบสถสูตรว่าผู้รักษากุโบสถศีลจึงทำการกำหนดว่า เราจักรักษากุโบสถศีล ตลอดคืนนี้และตลอดวันนี้ แล้วทำโดยรวมกันด้วยอำนาจองค์อุโบสถศีลว่า ข้าพเจ้าสมาทาน อุโบสถศีลอันมีสิกขาบท 8 แล้วทำการเปล่งวาจาอาธารณากุโบสถศีล

2. อานิสงส์ของการรักษากุโบสถศีลในพระพุทธศาสนา

อานิสงส์ของอุโบสถศีลซึ่งศีลทุกประเภทที่บุคคลรักษาด้วยจิตศรัทธา จะด้วยการสมาทาน หรือการงดเว้นเฉพาะหน้าที่ตาม ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก มีความรุ่งเรืองมาก มีความเจริญแผ่ไพศาลมาก เพราะศีลนั้นสามารถสร้างสวรรค์ สร้างความเสมอภาค และสร้างความปลอดภัยให้แก่มนุษย์ได้ ดังที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสถึงการรักษากุโบสถศีลอันประกอบด้วยองค์ 8 ประการ ไว้ในอุโบสถวรรค หมวดว่าด้วยอุโบสถ ในหลายพระสูตร เช่น (1) วิตถลสูตรว่าด้วยอุโบสถโดยพิสดาร (2) วิสาขาสสูตร ว่าด้วยการแสดงอุโบสถแก่นางวิสาขา (3) โพชนาสสูตรว่าด้วยอุบาสิกาสื่อว่าโพชนา (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 23 ข้อ 42: 305-306)

ที่ว่าบุคคลไม่พึงฆ่าสัตว์ ไม่พึงลักทรัพย์ ไม่ พึง กล่าวเท็จ ไม่พึงดื่มน้ำเมา จึงงดเว้นจากเมถุนที่เป็นความประพฤติไม่ประเสริฐ ไม่พึงบริโภค อาหารในเวลาวิกาล ในเวลากลางคืน ไม่พึงทัดทรงดอกไม้ ไม่พึงลูบไล้ของหอม และไม่พึงนอนที่ นอนหนาสูงที่ยัดด้วยนุ่นหรือสำลี อุโบสถศีลอันประกอบด้วยองค์ 8 ประการนี้ ที่บุคคลอยู่จำแล้ว ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก มีความรุ่งเรืองมาก แผ่ไพศาลมาก เปรียบเหมือนพระราชาพระองค์ใดที่ครองราชย์เป็นอิสราธิบดี ผู้ยิ่งใหญ่เหนือผู้อื่น แห่งชนบทใหญ่ 16 แคว้นที่สมบูรณ์ด้วยแก้ว 3 ประการ ดังที่กล่าวมาแล้ว การครองราชย์ของพระราชาพระองค์นั้น ยังมีค่าไม่ถึงเสี้ยวที่ 16 แห่งอุโบสถศีลที่ประกอบด้วยองค์ 8 ประการ เพราะราชสมบัติของมนุษย์เมื่อนำไปเปรียบเทียบกับสุขที่เป็นทิพย์ ถือว่าเป็นของเล็กน้อย

สตรีหรือบุรุษคนใดในโลกนี้รักษากุโบสถศีลที่ประกอบด้วย องค์ 5 หลังจากตายไปแล้ว

จึงไปเกิดร่วมกับเทวดาชั้นต่างๆ ดังนี้

1) 50 ปีของพวกมนุษย์ เป็นวันและคืนหนึ่ง ในชั้นจาตุมหาราชิกา, 30 โดยวันและคืนนั้นเป็นหนึ่งเดือน, 12 เดือนโดยเดือนนั้นเป็น 1 ปี, 500 ปีทิพย์โดยปีนั้น เป็นประมาณอายุของเทวดาพวกจาตุมหาราชิกา ฯ นับปีของมนุษย์ได้ประมาณ 9 ล้านปี ฯ สตรีหรือบุรุษบางคนในโลกนี้รักษาอุโบสถศีลที่ประกอบด้วยองค์ 8 หลังจากตายแล้วพึงไปเกิดร่วมกับเทวดาชั้นจาตุมหาราชิกา เหตุนี้ท่านจึงกล่าวว่า ราชสมบัติของมนุษย์เมื่อนำไปเปรียบเทียบกับสุขที่เป็นทิพย์ จึงถือว่า เป็นของเล็กน้อย

2) 100 ปีของพวกมนุษย์ เป็นวันและคืนหนึ่งในชั้นดาวดึงส์, 30 โดยวันและคืนนั้น เป็น 1 เดือน, 12 เดือนโดยเดือนนั้นเป็น 1 ปี, 9,000 ปีทิพย์โดยปีนั้น เป็นประมาณอายุของพวก เทวดาชั้นดาวดึงส์ นับปีของมนุษย์ได้ประมาณ 3 โกฎิ 5 ล้านปี สตรีหรือบุรุษบางคนในโลกนี้ รักษาอุโบสถศีลที่ประกอบด้วยองค์ 8 หลังจากตายแล้วพึงไปเกิดร่วมกับเทวดาชั้นดาวดึงส์ เหตุนี้ท่านจึงกล่าวว่า ราชสมบัติของมนุษย์เมื่อนำไปเปรียบเทียบกับสุขที่เป็นทิพย์ จึงถือว่าเป็นของเล็กน้อย

3) 200 ปีของพวกมนุษย์ เป็นวันและคืนหนึ่งในชั้นยามา, 30 โดยวันและคืนนั้น เป็น 1 เดือน, 12 เดือนโดยเดือนนั้นเป็น 1 ปี, 2,000 ปีทิพย์โดยปีนั้น เป็นประมาณอายุของเทวดาพวกยามา ฯ นับปีของมนุษย์ได้ประมาณ 14 โกฎิ 4 ล้านปี สตรีหรือบุรุษบางคนในโลกนี้ รักษาอุโบสถศีลที่ประกอบด้วยองค์ 8 หลังจากตายแล้วจึงไปเกิดร่วมกับเทวดาชั้นยามา เหตุนี้ท่านจึงกล่าวว่า ราชสมบัติของมนุษย์เมื่อนำไปเปรียบเทียบกับสุขที่เป็นทิพย์ จึงถือว่าเป็นของเล็กน้อย

4) 500 ปีของพวกมนุษย์ เป็นวันและคืนหนึ่งในชั้นดุสิต, 30 โดยวันและคืนนั้น เป็น 1 เดือน, 12 เดือนโดยเดือนนั้นเป็น 1 ปี, 4,000 ปีทิพย์โดยปีนั้น เป็นประมาณอายุของเทวดาพวกดุสิต ฯ นับปีของมนุษย์ได้ประมาณ 5) โกฎิ 5 ล้านปี ฯ สตรีหรือบุรุษบางคนในโลกนี้ รักษาอุโบสถศีลที่ประกอบด้วยองค์ 8 หลังจากตายแล้วทั้งไป เกิดร่วมกับเทวดาชั้นดุสิต เหตุนี้ท่าน จึงกล่าวว่า ราชสมบัติของมนุษย์เมื่อนำไปเปรียบเทียบกับสุขที่เป็นทิพย์ จึงถือว่าเป็นของเล็กน้อย

ในที่นี้หมายถึงอานิสงส์แห่งอุโบสถที่แบ่งเป็น 16 ส่วน แล้วเอาส่วน 1 ใน 16 ส่วน นั้นมาแบ่งเป็นอีก 16 ส่วน แล้วเอาส่วนหนึ่งจาก 16 ส่วนที่แบ่งครั้งที่ 2 นั้นมาแบ่งเป็น 16 ส่วนอีกครั้งหนึ่ง เป็นครั้งที่ 3 ส่วน 1 ใน 16 ส่วนที่แบ่งครั้งที่ 2 นี้แหละจัดเป็นเสี้ยวที่ 16

5) 800 ปีของพวกมนุษย์ เป็นวันและคืนหนึ่งในชั้นนิมมานรดี, 30 โดยวันและคืน นั้นเป็น 1 เดือน, 12 เดือนโดยเดือนนั้นเป็น 1 ปี, 8,000 ปีทิพย์โดยปีนั้น เป็นประมาณอายุ

ของ เทวดาพวกนิมมานรดี ๆ นับปีของมนุษย์ได้ประมาณ 230 โกฎิ 4 ล้านปี 1 สตรีหรือบุรุษบางคนในโลกนี้รักษาอุโบสถศีลที่ประกอบด้วยองค์ 8 หลังจากตายแล้ว จึงไปเกิดร่วมกับเทวดาชั้นนิมมานรดี เหตุนี้ท่านจึงกล่าวว่า ราชสมบัติของมนุษย์เมื่อนำไปเปรียบเทียบกับสุขที่เป็นทิพย์ จึงถือว่าเป็นของเล็กน้อย

6) 1,600 ปีของพวกมนุษย์ เป็นวันและคืนหนึ่งในชั้นปรินิมิตวสวัตติ, 30 โดยวัน และคืนนั้นเป็น 1 เดือน 12 เดือนโดยเดือนนั้นเป็น 1 ปี, 16,000 ปีทิพย์ โดยปีนั้นเป็นประมาณอายุของเทวดาพวกปรินิมิตวสวัตติ ๆ นับปีของมนุษย์ได้ประมาณ 521 โกฎิ 6 ล้านปี สตรีหรือบุรุษบางคนในโลกนี้รักษาอุโบสถศีลที่ประกอบด้วยองค์ 4 หลังจากตายแล้วจึงไปเกิด ร่วมกับเทวดาชั้นปรินิมิตวสวัตติ เหตุนี้ท่านจึงกล่าวว่า ราชสมบัติของมนุษย์เมื่อนำไปเปรียบเทียบกับสุขที่เป็นทิพย์ จึงถือว่าเป็นของเล็กน้อย

ไม่เพียงเท่านั้น พระพุทธองค์ยังกล่าวอีกว่า ดวงจันทร์และดวงอาทิตย์ทั้งสอง งดามส่องสว่างโคจรไปทั่วสถานที่ประมาณเท่าใด ดวงจันทร์นั้นและดวงอาทิตย์นั้นกำจัดการมืดไปในอากาศ ทำให้ทิศสว่างไสว ส่องแสงอยู่ในอากาศทั่ว สถานที่ประมาณเท่าใด ทรัพย์คือ แก้วมุกดา แก้วมณี แก้วไพฑูรย์ ทองสีดีและทองคำ ตลอดจนถึงทองที่ชื่อว่าภฏกะ เท่าที่มีอยู่ในสถานที่ประมาณนั้น และแสงดวงจันทร์หมู่ดาวทั้งหมด ยังไม่ ถึงเสียที่ 16 แห่งอุโบสถศีลที่ประกอบด้วยองค์ 3

เพราะฉะนั้น สตรีหรือบุรุษที่มีศีลรักษาอุโบสถศีลที่ประกอบด้วยองค์ 8 ประการ ทำบุญที่มีความสุขเป็นกำไร มิถูกนิทา ย่อมเข้าถึงซึ่งสวรรค์ และไปเกิดร่วมกับเทวดาชั้นต่างๆ ดังที่กล่าวในเบื้องต้นในวาเสฏฐสูตร (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 20 ข้อ 38: 155) ว่าด้วยอุบาสกชื่อว่า วาเสฏฐะ อุโบสถศีลอันประกอบด้วยองค์ 8 ประการ ที่บุคคลอยู่จำแล้ว ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก มีความรุ่งเรืองมาก แม้ไพศาลมาก ไม่ถูกนิทา ย่อมเข้าถึงสวรรค์ แม้ญาติและสายโลหิตของวาเสฏฐะ หรือกษัตริย์ทั้งปวง ศูทร ทั้งปวง แม้แต่ชาวโลกพร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก หมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ อยู่จำอุโบสถศีลอันประกอบด้วยองค์ 8 ประการ การอยู่จำอุโบสถศีลอัน ประกอบด้วยองค์ 8 ประการ เป็นไปเพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขตลอดกาลนานแก่ท่านทั้งหลายเหล่านั้น

อภิธรรมปิฎกกล่าวไว้ว่า มนุษย์ทั้งหลายให้ทาน สมาทานศีล รักษาอุโบสถศีลแล้ว บางพวกเข้าถึงความเป็นสหายของกษัตริย์มหาศาล บางพวกเข้าถึงความเป็นสหายของพราหมณ์ มหาศาล บางพวกไปเกิดเป็นสหายของคฤหบดีมหาศาล บางพวกเข้าถึงความเป็นสหายของเทวดาชั้นจาตุมหาราช บางพวกเข้าถึงความเป็นสหายของเทวดาชั้นดาวดึงส์ บางพวกเข้าถึงความเป็น สหายของเทวดาชั้นยามา บาง

พวกเข้าถึงความเป็นสหายเทวดาชั้นดุสิต บางพวกเข้าถึงความเป็น สหายเทวดาชั้น นิมมานรดี บางพวกเข้าถึงความเป็นสหายเทวดาชั้นปรนิมมิตวสวัตติ ศीलโดยทั่วไปนั้น เมื่อบุคคลรักษาศีลบริสุทธิแล้ว นอกจากจะเป็นฐานรองรับให้ก้าวไปสู่คุณธรรมชั้นสูง แล้วยังได้อานิสงส์มากมาย ดังที่ท่านได้แสดงไว้ว่า

1) สีเลน สุขติง ยนติ คำว่า สุขติง หมายถึง ความเป็นอยู่อย่างปกติสุข ผู้รักษาศีลจะได้รับอานิสงส์คือความไม่มีเวร ความไม่มีภัย ความไม่ถูกเบียดเบียน เป็นคนมีเกียรติ มีชีวิตที่สมบูรณ์ มีชื่อเสียงหอมอยู่เสมอทั้งตามลมและทวนลม หอมทั้งในเวลาที่มีชีวิตอยู่ในโลกนี้ และเมื่อละโลกนี้ไปแล้ว เป็นที่ชื่นชมรักใคร่ของคนทั่วไป และ เป็นที่เสียดายอาลัยรักในเวลา ที่ตายจากไป จึงได้ชื่อว่าเป็นปกติสุขทั้งอยู่และไป ดังนั้นคนมีศีลจึง ทำให้อยู่เป็นปกติสุขทั้งใน โลกนี้ และโลกหน้า

2) สีเลน โภคะสัมปะทา คำว่า โภคะสัมปะทา หมายถึงความมีอิสรภาพก็ได้ หมายถึงความไม่ประมาทก็ได้ คำว่าอิสรภาพหมายรวมถึงอิสรภาพ ทั้งทางกายและทางใจ เมื่อเรามีอิสรภาพเราก็สามารถทำมาหาเลี้ยงชีพ และแสวงหาทรัพย์ให้ เพิ่มพูนได้ด้วยความเพียร และปัญญาประกอบด้วยความสุจริต ด้วยความสุจริตนี้จะเป็นธรรมรักษา ให้เราอยู่อย่างปกติ สุข ไม่ประมาท คือ ต้องมีสติตั้งตนอยู่ในสุจริตธรรม อิสรภาพก็ยังคงมีอยู่ แต่ถ้าหากเราขาด สติ ประมาท เมื่อไหร่ความมีอิสรภาพก็จะเสื่อมไป และเสื่อมทั้งทรัพย์สินเงินทอง และชื่อเสียง

3) สีเลน นิพพุติง ยนติ คำว่านิพพุติง ศัพท์นี้หมายถึง นิพพาน แปลว่าดับเย็น หรือ แปรอย่างง่ายๆ ไม่มีปัญหาที่ได้ สิ่งใดที่ไม่มีปัญหาก็ดีทั้งนั้น เรื่องนิพพานเป็นเรื่องดับปัญหา บาง คนพอฟังคำว่านิพพานก็คิดว่าสูงเกินไป ตัวเองยังมีกิเลสอยู่ไปไม่ถึงหรอก ความจริงแล้วเราสามารถสัมผัสนิพพานได้ในชีวิตประจำวัน ในความหมายว่าดับเย็น เย็นกายเย็นใจ ไม่กังวล มีชีวิต เป็นปกติสุข มีความสมบูรณ์ เมื่อทุกอย่างไม่มีปัญหา ก็เท่ากับดับเย็นเท่านั้นเอง ถ้าชาว พุทธ สามารถนำมาใช้ในชีวิตประจำวันได้จะมีประโยชน์มาก ทำให้ชีวิตประสบแต่ความสุขได้ คนสมัย พุทธกาลนำมาใช้ในชีวิตประจำวัน เรียกของที่สูงแล้ว เย็นแล้ว่านิพพาน หรือผลไม้ที่ไม่มีเมล็ดว่า ผลไม้้นิพพานแล้วเหมือนกัน (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 35 ข้อ 1021: 668)

นอกจากนี้อานิสงส์ของการรักษาอุโบสถศีลยังได้ประโยชน์และสุข 3 ประการ ได้แก่

1) ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ หมายถึง ประโยชน์ในปัจจุบัน ในโลกนี้ และ ความสุขในโลกนี้ คือความสุขในปัจจุบัน คือ ตัดความกังวลวุ่นวายในภารกิจงานเสียได้ เปิดโอกาส ให้ตนได้ชำระกาย วาจา ใจ ให้สะอาดหมดจด เพิ่มพูนบุญกุศลให้แก่ตน ลด ละ เลิก กิเลส ในตน ให้เบาบาง ได้รับความบันเทิงใจตน ได้ทำความดีและได้รับยกย่องจากคนทั่วไป

2) สัมปรายิกัตถประโยชน์ หมายถึง ประโยชน์เบื้องหน้า ในโลกหน้า และ ความ

สุขในโลกหน้า คือความสุขในโลกสวรรค์ผู้ที่รักษาอุโบสถศีล เมื่อละสังขารไปแล้วย่อมประสบสุขในโลกสวรรค์ตามสมควรแก่การปฏิบัติตน ดังที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสแก่ นางวิสาขา ในวิสาขาสุตรว่าอุโบสถประกอบด้วยองค์ 8 ประการที่บุคคลเข้าจำแล้ว ย่อมมีอานิสงส์ มาก มีผลมาก มีความรุ่งเรืองมาก มีความเจริญแผ่ไพศาลมาก การที่สตรีหรือบุรุษผู้เข้าจำอุโบสถ ที่ประกอบด้วยองค์ 8 ประการนี้แล้ว หลังจากแตกกายทำลายชั้นธัมมจักขุได้ย่อมอยู่ร่วมกับเทวดาชั้นจาตุมหาราช, ชั้นดาวดึงส์, ชั้นมายา, ชั้นดุสิต, ชั้นนิมมานรดี, และชั้นปรนิมมิตวสวัตดี

3) ประมัตถประโยชน์ หมายถึง ประโยชน์สูงสุด คือ พระนิพพาน และความสุขอันสูงสุด คือ ความสุขอันเกิดแต่นิพพาน ประมัตถประโยชน์ คือ การดับทุกข์โดยไม่เหลือ ถือว่าเป็นประโยชน์อันสูงสุดในพระพุทธศาสนา เป็นเป้าหมายสุดท้ายของการพัฒนาตน ผู้รักษาอุโบสถศีล แม้ไม่อาจที่จะบรรลุได้ในชาตินี้ แต่หากหมั่นประกอบความดี ผูกพันอบรมตนตามหลักศีลสมาธิ ปัญญา ไปเรื่อยๆ อย่างไม่ย่อท้อ ย่อมสามารถที่จะบรรลุประโยชน์สูงสุดนี้ได้

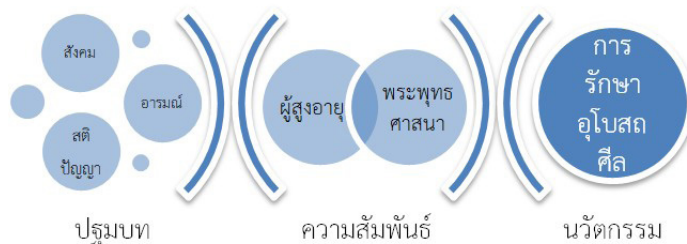
อภิปรายผล

จากการศึกษาพบว่า การรักษาอุโบสถศีลนั้นมักเป็นกิจกรรมของผู้สูงอายุ ซึ่งว่างจากการกิจทางด้านการงานแล้ว นิยมรักษาอุโบสถศีลในช่วงเทศกาลเข้าพรรษา ส่งผลให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพจิตที่ดี ส่วนหนึ่งเกิดจากการได้ร่วมเสวนาและทำกิจกรรมร่วมกับผู้อื่น ทำให้เกิดความสุขทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ ผู้สูงอายุจึงควรนำหลักพุทธธรรมมาเป็นหลักในการดำเนินชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับผลวิจัยของ **สิริพร ทาชาติ (2550)** ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การดูแลผู้สูงอายุวิถีพุทธ : กรณีศึกษาสถานสงเคราะห์ผู้สูงอายุวัดป่าหนองแขง จังหวัดอุดรธานี” พบว่า ผู้สูงอายุทุกคนมีความรู้ความเข้าใจวิถีพุทธอย่างลึกซึ้ง มีองค์ความรู้ในการดูแลตนเองทั้งร่างกายและจิตใจ มีองค์ความรู้ในการดูแลด้านเศรษฐกิจ สามารถใช้องค์ความรู้แบบวิถีพุทธแก้ปัญหาทุกปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิต และสามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ไปสู่สังคมภายนอกได้ ผู้สูงอายุมีความสุขกายสุขใจ บังเกิดผลดีต่อชีวิตอย่างไม่เคยได้รับมาก่อน พุทธธรรมที่นำมาปรับใช้ คือ อริยมรรคมีองค์ 8 ประการ นอกจากนั้น นอกจากนั้นยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ **พระมหาบุญเกียรติ วรรณโม (พลเยี่ยม) (2548)** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์หลักธรรมที่เกื้อหนุนต่อการรักษาอุโบสถศีลของอุบาสกอุบาสิกาในพระพุทธศาสนาเถรวาท” พบว่า ผู้ที่มารักษาอุโบสถศีลล้วนแต่เป็นคนแก่หรือคนวัยเกษียณแล้ว ส่วนคนหนุ่มคนสาวคนวัยทำงานก็จะไม่สนใจไม่ให้ความสำคัญ อาจจะเป็นเพราะว่ายังไม่ถึงเวลายังไม่จำเป็นการรักษาศีล หรืออุโบสถศีล 8 เป็นการยกระดับของจิตใจ เพื่อเพิ่มความบริสุทธิ์ต่อการประพฤติพรหมจรรย์ซึ่งจะส่งผลต่อการทำสมาธิขั้นสูง ให้ได้ผลดียิ่งขึ้นอันเป็นเส้นทางลัดสู่มรรคผลนิพพาน

สำหรับอานิสงส์ของการรักษาอุโบสถศีลนั้นยังสอดคล้องกับผลวิจัยของ **พระมหาธีระศักดิ์ อธิบุญโญ (เที่ยงธรรม) (2561)** ที่ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์ผลการรักษาอุโบสถศีลของพุทธศาสนิกชนวัดตลาดใต้ จังหวัดปทุมธานี ที่มีต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต พบว่า เป้าหมายของการรักษาอุโบสถศีล เป็นไปเพื่อประโยชน์ในภพนี้ชาตินี้เท่านั้น คือ เพื่อให้ตนเองและครอบครัวมี ความสุข เช่น มีความสุขกาย สุขใจ ปราศจากสิ่งใดให้ประสบความสำเร็จตามที่ปรารถนา ส่วนความปรารถนาในชาติหน้าคือปรารถนาสวรรค์ส่วนความปรารถนาอย่างสูงสุด คือ พระนิพพานนั้นเป็นสิ่งที่ พุทธศาสนิกชนส่วนใหญ่คิดว่าเป็นความปรารถนาที่สูงเกินไปเป็นเรื่องยาก และเป็นไปไม่ได้จึงไม่กล้า ที่จะตั้งความปรารถนา

องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

จากการศึกษาพบว่า การรักษาอุโบสถศีลนั้นเป็นหน้าที่สำคัญประการหนึ่งของชาวพุทธ ที่มีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล ในปัจจุบันนี้การรักษาอุโบสถศีลค่อนข้างหายไปจากสังคม ยังคงเหลือในชนบทแต่ก็เหลือน้อยมาก ทั้งที่การรักษาอุโบสถศีลนั้นไม่ใช่เป็นแต่เพียงกิจกรรมการทำบุญเท่านั้น แต่ยังถือเป็นกิจกรรมที่สร้างความสมดุลทั้งทางร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา โดยเฉพาะสำหรับผู้สูงอายุ ถือเป็นกิจกรรมที่ช่วยให้เกิดความสุขสงบอย่างแท้จริง

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

สรุป

การปฏิบัติธรรมคือการเอาธรรมมาปฏิบัติ เอาธรรมมาใช้ เอามาใช้ดำเนินชีวิต ทำการทำงาน คือเอาธรรมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตจริง ทำให้เป็นชีวิตที่ดีมีความสุข เมื่อปฏิบัติธรรมก็เอาธรรมมาใช้ในชีวิตจริง หรือเอามาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ชีวิต ถ้ายังไม่ได้ใช้ ก็ไม่เรียกว่าเป็นการปฏิบัติ การปฏิบัติได้จัดวางไว้เป็นหลักธรรมหัวข้อต่างๆ นั้น ย่อให้สั้นก็คือสิกขาหรือการศึกษาซึ่งแยกออกไปเป็น ศีล สมาธิ ปัญญา เรียกว่า ไตรสิกขา ถ้าแยกแบบง่ายๆ

โดยเน้นด้านภายนอกสำหรับคฤหัสถ์ที่เป็นทาน ศีล ภาวนา ซึ่งเรียกว่า บุญสิกขา หรือเรียกว่า หลักการศึกษา 3 อย่าง หลักการปฏิบัติธรรม ก็คือการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานหรือว่าการปฏิบัติอุโบสถศีล ซึ่งถือว่าเป็นทางตรงและทางเดียวที่จะนำผู้ปฏิบัติไปสู่จุดหมายสูงสุด คือความหลุดพ้นจากโอฆะสงสารได้ การปฏิบัติในอุโบสถศีลก็มีความสำคัญมาทุกยุคทุกสมัย แม้ในสมัยพุทธกาลพุทธบริษัทในสมัยนั้นก็ให้ความสำคัญกับการรักษาอุโบสถศีลมาก อานิสงส์ของอุโบสถศีลซึ่งศีลทุกประเภทที่บุคคลรักษาด้วยจิตศรัทธา จะด้วยการ สมาทาน หรือการงดเว้นเฉพาะหน้าก็ตาม ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก มีความรุ่งเรืองมาก มี ความเจริญแผ่ไพศาลมาก เพราะศีลนั้นสามารถสร้างสวรรค์ สร้างความเสมอภาค และสร้าง ความปลอดภัยให้แก่มนุษย์ได้ มีอานิสงส์ คือ 1) ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ ประโยชน์ในปัจจุบัน ในโลกนี้ คือ ความสุขในปัจจุบัน ได้แก่ การตัดความกังวลวุ่นวายในการกิจการงาน เปิดโอกาสให้ตนได้ชำระกาย วาจา ใจ ให้สะอาดหมดจด เพิ่มพูนบุญกุศลให้แก่ตน ลด ละ เลิก กิเลส ในตนให้เบาบาง ได้รับความบันเทิงใจตน ได้ทำความดีและได้รับยกย่องจากคนทั่วไป 2) สัมปรายิกัตถประโยชน์ ประโยชน์เบื้องต้น คือ ความสุขในโลกสวรรค์ผู้ที่รักษาอุโบสถศีล และ 3) ประมาตประโยชน์ ประโยชน์สูงสุด คือ พระนิพพาน เป็นการดับทุกข์โดยไม่เหลือ ถือเป็นประโยชน์อันสูงสุดในพระพุทธศาสนา เป็นเป้าหมายสุดท้ายของการพัฒนาตน ผู้รักษาอุโบสถศีล แม้ไม่อาจที่จะบรรลุได้ในชาตินี้ แต่หากหมั่นประกอบความดี ผีกลั่นอบรมตนตามหลักศีล สมาธิ ปัญญา ไปเรื่อยๆ อย่างไม่ย่อท้อ ย่อมสามารถที่จะบรรลุประโยชน์สูงสุดนี้ได้

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

การรักษาอุโบสถศีลเป็นกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาที่เปิดโอกาสให้พุทธศาสนิกชนได้ร่วมกันใช้เวลาให้เกิดประโยชน์ โดยเฉพาะในกลุ่มผู้สูงอายุ ถือเป็นกิจกรรมที่สร้างความสัมพันธ์อันดีและเป็นการพัฒนาความสุขให้เกิดความสมดุลทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา แต่การรักษาอุโบสถศีลกำลังจะสูญหายไปจากสังคมไทย ด้วยปัจจัยหลายๆ ด้าน ดังนั้น จึงควรมีการฟื้นฟูการรักษาอุโบสถศีลโดยความร่วมมือกันจากหลายๆ ฝ่าย เช่น วัด ควรจัดสถานที่ให้เอื้ออำนวยต่อการปฏิบัติธรรม ทั้งสถานที่หลับ ที่นอน ห้องน้ำ เป็นต้น ตลอดจนจัดหาพระวิทยากรที่มีความรู้ความสามารถในการจัดอบรมและให้ธรรมะ ส่วนราชการควรเข้ามามีส่วนร่วมกับทางวัด โดยเฉพาะการจัดสาธารณูปโภคในวัดให้เหมาะสม

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการศึกษาปัจจัย สภาพปัญหาและแนวทางการแก้ไข ที่ทำให้คนสนใจและไม่

สนใจต่อการรักษาอุโบสถศีล เพื่อให้เป็นข้อมูลนำไปปรับปรุงแก้ไขและวางแผนในการฟื้นฟูการ รักษาอุโบสถศีลให้คงอยู่ต่อไป

บรรณานุกรม

- ปรีชา ช้างขวัญยืน. (2555). “บทบรรณาธิการ ปรัชญา ปฏิบัติ ปฏิเวธ หนึ่งกระบวนการ สามองค์ประกอบของการศึกษาพุทธวิชา”. **วารสารพุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย**, 19 (1): 4.
- พระครูวชิรธรรมวิธาน (วิเชียร ชินทนต์). (2555). “ศึกษารูปแบบและคุณค่าของอุโบสถ ในพระพุทธศาสนาเถรวาท”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา พระพุทธศาสนา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาธีรศักดิ์ อธิปัญโญ (เที่ยงธรรม). (2561). “การศึกษาวิเคราะห์ผลการรักษาอุโบสถ ศีลของพุทธศาสนิกวัดตลาดใต้ จังหวัดปทุมธานี ที่มีต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาบุญเกียรติ วรธมโม (พลเยี่ยม). (2548). “การศึกษาวิเคราะห์หลักธรรมที่เกื้อ หนุนต่อการรักษาอุโบสถศีลของอุบาสกอุบาสิกาในพระพุทธศาสนาเถรวาท”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา**, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มณี พะยอมยงค์. (2537). **ประเพณีสิบสองเดือนล้านนาไทย**. เชียงใหม่: ส.ทรัพย์การพิมพ์.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สิริพร ทาชาติ. (2550). “การดูแลผู้สูงอายุวิถีพุทธ : กรณีศึกษาสถานสงเคราะห์ผู้สูงอายุวัด ป่าหนองแขงจังหวัดอุดรธานี”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา พัฒนาชุมชน**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

แนวคิดด้วยพิธีกรรมขอฝนในพระพุทธศาสนา The Concept of Rain-Praying Rituals in Buddhism

พระครูบรรพตพัฒน์ชัย

Phrakhru Banphodphatthanachai

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำพูน

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Lamphun Buddhist College

Corresponding Author, Email: aekkachai.ekawatthano@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1. เพื่อศึกษาแนวคิดด้วยพิธีกรรมการขอฝน และ 2. เพื่อวิเคราะห์พิธีกรรมขอฝนในพระพุทธศาสนา เป็นงานวิจัยเชิงเอกสาร

ผลการวิจัยพบว่า พิธีกรรมการขอฝนเป็นพิธีที่ปรากฏในประเทศไทยมาอย่างยาวนาน พบในทุกภูมิภาคของประเทศไทย แต่เดิมนั้นเป็นพิธีกรรมตามความเชื่อของแต่ละท้องถิ่น จนเมื่อประเทศไทยได้รับอิทธิพลของพระพุทธศาสนา พิธีกรรมการขอฝนจึงมีพิธีทางพระพุทธศาสนาไปด้วย พิธีกรรมการขอฝนที่ปรากฏในสังคมไทย เช่น การแสดงธรรมมัจฉา การแห่พระเจ้าไม้แก่นจันทน์ การจุดบั้งไฟ การแห่ช้างเผือก เป็นต้น พิธีกรรมการขอฝนไม่ปรากฏในพระพุทธศาสนา แต่ในคัมภีร์พระไตรปิฎกได้กล่าวถึงสาเหตุของฝนตกและในไม่ตกไว้ คือ 1. สาเหตุที่ทำให้ฝนตก ได้แก่ พระราชาทรงธรรม อำนาจของพระอินทร์ อำนาจของเทวดา และอำนาจของสัตว์มงคล 2. สาเหตุที่ทำให้ฝนแล้ง ได้แก่ พระราชาไม่ทรงธรรม พระราชาพูดเท็จ และมนุษย์ไม่ตั้งอยู่ในธรรม

คำสำคัญ : พิธีกรรม, การขอฝน, พระพุทธศาสนา

Abstract

This research aims to 1. study the concept of rain-asking rituals and 2. analyze rain-asking rituals in Buddhism. This is a documentary research.

The research results found that the rain-asking ritual has been a long-standing tradition in Thailand, found in all regions of Thailand. Originally, it was a ritual based on the beliefs of each locality. When Thailand was influenced

by Buddhism, the rain-asking rituals were also Buddhist rituals. Rain-asking rituals that appear in Thai society include the performance of the Dhammamachcha, the parade of the sandalwood Buddha, the lighting of rockets, and the parade of white elephants. The rain-asking ritual does not appear in Buddhism, but the Tripitaka mentions the causes of rain and its non-rain: 1. The causes of rain include the righteous king, the power of Indra, the power of gods, and the power of sacred animals. 2. The causes of rain include the unrighteous king, the king telling lies, and humans not following the Dhamma.

Keywords: Rituals, Rain-Asking, Buddhism

บทนำ

พิธีกรรมการขอฝน หรือ พิรุณศาสตร์ เป็นอีกหนึ่งประเพณีความเชื่อที่พบได้ในหลายวัฒนธรรม โดยเฉพาะในกลุ่มวัฒนธรรมที่อาศัยน้ำฝนในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ที่พึ่งพิงอยู่กับสภาพดินฟ้าอากาศที่แปรปรวน ซึ่งหากในช่วงฤดูกาลที่ทำการเกษตรเกิดฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล ก็ย่อมส่งผลต่อการเพาะปลูกและการทำมาหาเลี้ยงชีพ ดังนั้น ในสมัยโบราณยุคที่มนุษย์ยังไม่มีความรู้เกี่ยวกับกฎธรรมชาติ จึงมีความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือสิ่งเหนือธรรมชาติที่อยู่เบื้องหลังการบงการหรือบันดาลให้ฝนตก โดยจะมีการจัดทำพิธีขอฝนกับเทวดาฟ้าดินและสิ่งศักดิ์สิทธิ์อื่นๆ ตามความเชื่อของแต่ละท้องถิ่นหรือแต่ละกลุ่มชน ซึ่งความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์อำนาจเหนือธรรมชาติและวิญญาณนี้ ถือเป็นต้นกำเนิดของและพัฒนาการของศาสนาต่างๆ (พระครูนนทเจติยาภิบาล (สักริ ไซยา), 2560: 23)

ความเป็นมาของพิธีกรรมการแห่ช้างเผือกขอฝนมีสัญลักษณ์ที่แสดงออกในพิธีกรรมตามระบบสัญลักษณ์โดยวัตถุคือ ช้างเผือก ที่เชื่อมโยงมาจากเรื่อง “พระเวสสันดร” เป็นช้างเผือกที่เป็นสัตว์พาหนะของพระเวสสันดร มีชื่อว่า “ปัจจันนาเคนทร์” เชือกนี้ เป็นสัญลักษณ์แห่งความอุดมสมบูรณ์ อยู่เมืองใดเมืองนั้นก็จะมีอุดมสมบูรณ์ไปด้วยพืชพันธุ์ธัญญาหาร ฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาล จึงเป็นเหตุให้ชาวบ้านนำช้างเผือกหรือช้างปัจจันนาเคนทร์เชือกนี้มาแห่เพื่อต้องการความอุดมสมบูรณ์ ต้องการให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล

ประวัติความเป็นมาของพิธีกรรมการแห่ช้างเผือกขอฝนชาวล้านนา เมื่อฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาลส่งผลทำให้เกิดภัยแล้งชาวล้านนาจะช่วยกันทำรูปช้างเผือกเพื่อใช้ประกอบพิธีแห่ขอฝน โดยสร้างเป็นรูปช้างโครงสร้างไม้ไผ่ ผูกติดกับแคร่หามแล้วเอาใบไม้มามัดติดตาม

โครงสร้างข้าง เอาฝ่ายหรือสำลิติตตามโครงสร้างข้าง เสร็จแล้วก็ประดับไว้บนรถยนต์กระบะประดับด้วยผ้าและดอกไม้ ชาวบ้านตั้งขบวนที่หน้าวัดแห่งข้างเผือกไปพักที่ทุ่งวังช้างงาม จะมีพิธีบวงสรวงทุ่งวังช้างงาม โดยมีพระภิกษุเป็นให้ศีลพรและรับผ้าป่า มีการรำดาบถวายทุ่งวังช้างงามเสร็จแล้วเคลื่อนขบวนแห่ไปที่วัดห้างฉัตรเพื่อหยุดพักรับประทานอาหารกลางวัน เสร็จแล้วเคลื่อนขบวนแห่ไปที่ต้นน้ำดอยขุนตาล จัดสถานที่พร้อมแล้วเริ่มต้นด้วยการไหว้พระรับศีล ปู่จ่านอาราธนาธรรม พระสงฆ์เทศนาธรรมเรื่องมีฉาพระยาปลาซ่อน จากนั้นปู่จ่านกล่าวเวนตานขอน้ำฟ้าสายฝน พระภิกษุให้พระพร ปู่จ่านนำกล่าวแผ่ส่วนบุญเป็นอันเสร็จพิธี

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาแนวคิดเรื่องการขอฝนในพระพุทธศาสนาและเชื่อมโยงเข้ากับแนวคิดการขอฝนในล้านนา เพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินพิธีกรรมที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนาและได้ผสมลัทธิที่ดียิ่งต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาแนวคิดว่าด้วยพิธีกรรมการขอฝน
2. เพื่อวิเคราะห์พิธีกรรมของฝนในพระพุทธศาสนา

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยอาศัยการศึกษาค้นคว้าจากเอกสารตามลำดับขั้นตอนต่างๆ ดังนี้

1. การรวบรวมเอกสารข้อมูล โดยการศึกษาจากเอกสารข้อมูลต่างๆ ทั้งที่เป็นชั้นปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎก ส่วนเอกสารชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ อรรถกถาฎีกา อนุฎีกา หนังสือวิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องอื่นๆ เพื่อทำการศึกษาค้นคว้าในความหมายขอบเขตเกี่ยวกับแนวคิดเกี่ยวกับการขอฝนในคัมภีร์พระไตรปิฎก และการวิเคราะห์พิธีกรรมการขอฝนในพระพุทธศาสนา

2. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้ศึกษาวิจัยได้ดำเนินการศึกษาวเคราะห์ข้อมูลต่างๆ ที่ได้จากการศึกษาทางเอกสาร โดยการจัดทำเป็นหมวดหมู่ตามวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้อย่างชัดเจน

3. การสังเคราะห์ข้อมูล ผู้ศึกษาวิจัยได้ดำเนินการนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาวิเคราะห์แล้วนำไปสู่กระบวนการสังเคราะห์ และเรียบเรียง โดยมุ่งค้นหาคำตอบที่ได้ตั้งไว้ตามวัตถุประสงค์พร้อมทั้งนำเสนอข้อคิดเห็น และข้อเสนอแนะของการศึกษาวิจัย

4. สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ ดำเนินการจัดพิมพ์เป็นรูปเล่ม เพื่อเป็นหลักฐานอ้างอิงในการศึกษาวิจัยต่อไป

ผลการวิจัย

1. แนวคิดด้วยพิธีกรรมการขอฝน

พิธีกรรมขอฝนหรือตำนานพิธีฝนศาสตร์ของไทยในอดีต ถือเป็นพระราชพิธีสำคัญ เพราะมีคนบางพวกเชื่อว่า ดิน ฟ้า อากาศ มักเป็นไปตามพระราชจริยวัตรหรือการประพฤติของพระเจ้าแผ่นดิน จึงมีเรื่องราวแต่โบราณกาลว่า พระเจ้าแผ่นดินทรงทราบพระองค์เพื่อให้ฝนตก ปรากฏในคัมภีร์มหาวงศ์ พงศาวดารลังกาว่า “พระเจ้าแผ่นดิน ลงบรรทมอยู่ในลานพระเจดีย์ด้วยตั้งอธิษฐานว่าถ้าฝนไม่ตกลงมาข้างลานพระเจดีย์ จนพระองค์ลอยขึ้น ก็จะไม่เสด็จลุกขึ้น” (พงษ์จันทร์ คล้ายสุบรรณ, 2541: 46-52)

พิธีกรรมขอฝนในประเทศไทยมีหลักฐานปรากฏอยู่ทุกยุคสมัย เริ่มตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย สมัยกรุงศรีอยุธยา จนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) พิธีกรรมการขอฝนสมัยกรุงสุโขทัย

สมัยสุโขทัยพิธีขอฝนหรือพิธีฝนศาสตร์เป็นพระราชพิธีที่จัดทำขึ้นเป็นประจำทุกปี ในหนังสือตำรารับท้าวศรีจุฬาลักษณ์ หรือนางนพมาศ พระสนมเอกของพระร่วง กล่าวถึงพระราชพิธีครั้งกรุงสุโขทัยว่า เดือน 9 ทำพระราชพิธีฝนศาสตร์ตั้งเกย 4 เกย หน้าเทวสถาน มีอ่างทองสัตตโลหะ 4 อ่าง ปลูกข้าวเจ้า ข้าวเหนียว ปลูกถั่ว ปลูกงา ปลูกมะพร้าว และปลูกหญ้าแพรก หญ้าละมาน (ละมาน-ข้าวป่าชนิดหนึ่ง) ตามลำดับ วางไว้หน้าเกย พราหมณาจารย์ทำพิธีบวงสรวงสังเวยพระเป็นเจ้า แล้วตั้งสัตยาธิษฐานว่า ขอให้ฝนตกชุกทั่วทุกนิคมคามเขตขอบขันทสีมากรุงเทพมหานครสุโขทัยราชธานีบุรีรัฐให้ชุ่มแช่ชาติสาธิตอันมีพรรณต่างๆ ซึ่งเป็นของเลี้ยงชีพประชาชนหญิง สมณพราหมณาจารย์ทั่วทั้งแผ่นดิน จงบริบูรณ์ด้วยเมตตวรางพรจากดวงแสน ด้วยอำนาจวิสสวลาหกและพรพระสยาม...ประการหนึ่งดินชาติต่างพรรณอันเขียวขจีงดงามด้วยยอดและใบ มีหญ้าแพรกหญ้าละมานเป็นต้น สำหรับเป็นรักษาหาร ช่างม้า โค กระบือ ของจงบองตามชายหนองคลองน้ำไหล ด้วยอำนาจวิสสวลาหกให้บริบูรณ์ให้บริบูรณ์ (พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าอยู่หัว, 2506: 541-542)

เมื่อกล่าวคำอธิษฐานแล้ว พราหมณาจารย์ ทั้ง 4 ผู้ถือพระเวทเพทางศสตรแต่งกายสยายมวยผม นุ่งอุทกสาฎกถือธงประภากรศรีมอดุจเมฆสีดามีตผน มียันตร์พระฤษะสารทตามขอบข้างละ 4 คู่ ปักบูชาไว้คนละคัน พระครูพรหมพรตเป่าสังข์เดินนำหน้า พราหมณาจารย์ผู้ทำพิธีแห่ห้อมออกจากพระเทวสถานไปประจำอยู่ที่เกย หนึ่งคนต่อหนึ่งเกย หลังจากนั้นพราหมณาจารย์ผู้ทำพิธีแต่ละคนต่างคนต่างอ่านโองการ ประกาศแก้ววิสสวลาหกตามตำหรับอิศวรเวทขอฝนและโบกธงจนครบสิ้น ครบวาระ 3 รอบ แล้วลงจากเกยกลับมาที่เทวสถานจาก

นั้นพราหมณาจารย์จะสลับสับเปลี่ยนขึ้นเกยโบกธงบริกรรมรายมนตร์วันละ 2 ครั้ง เข้าและเย็นจนครบ 3 วัน เป็นอันเสร็จพิธีขอฝนตามตำราไตรเพทของพราหมณ์ (หลวงประจักษ์ศิลปการ (อุดม ทัดตานนท์), 2505: 81-82)

2) พิธีกรรมขอฝนสมัยกรุงศรีอยุธยา

สมัยกรุงศรีอยุธยามีพระราชพิธีต่างๆ ทุกเดือนในหนึ่งปี ที่เรียกว่ากันพระราชพิธีสิบสองเดือน ส่วนใหญ่ก็เพื่อให้แผ่นดินมีความสมบูรณ์และเพื่อความเจริญงอกงามของพืชพันธุ์ธัญญาหาร พระราชพิธีต่างๆ มักจะเกี่ยวกับการทำมาหากินหรือการปลูกข้าวเป็นส่วนใหญ่ดังปรากฏระเบียบอยู่ในกฎหมายตราสามดวง “กฎหมายเทียรบาล” ว่า เดือนหกมีพิธีจรดพระราชนังคัล หรือ พระราชพิธีแรกนา ซึ่งกระทำติดต่อกันมาจนกระทั่งสมัยรัชกาลปัจจุบัน นอกจากนี้ถ้าฝนไม่ตก พระเจ้าแผ่นดินยังมีพระราชภาระที่จะต้องประกอบพระราชพิธีพิรุณศาสตร์หรือขอฝน (พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช, 2547: 43-44) แม้ว่าในกฎหมายเทียรบาลจะไม่ได้กล่าวถึงพระราชพิธีขอฝน แต่ในตำราพราหมณ์มีว่า “เดือนเก้า พระราชพิธีพิรุณศาสตร์ มหาเมฆบูชา” ในจดหมายเหตุ คำให้การขุนหลวงหาวัด หรือเจ้าฟ้าอุทุมพร กล่าวว่า “ถ้าฝนไม่ตกให้เอาคำโองการออกอ่าน ฝนก็ตก” โดยคำโองการที่กล่าวนี้ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสันนิษฐานว่ามีมาตั้งแต่สมัยพระเจ้าบรมโกศด้วยความเชื่อเรื่องฤกษ์ชัยพรมาก่อนหน้านั้นแล้ว โดยราชพิธีพิรุณศาสตร์จะเริ่มเมื่อเวลาบ่าย 3 โมง พราหมณ์เชิญรูปฤกษ์ลโทยโกฏนั้ง 1 รูป ยืน 2 รูป มาตั้งที่แท่นกลางแจ้ง หน้าหอพระราชพิธีเก่าในพระราชวัง มีกระเบระเครื่องบูชา รูปเทียน ข้าวตอกดอกไม้ ย่างบริขารกลิ่น ขุนหมื่นพราหมณ์อ่านเทพชุมนุมจบหนึ่ง เป่าสังข์ 2 คน อ่านโองการและเป่าสังข์วันละ 3 จบ ทุกวัน รูปพระฤกษ์นั้นตั้งกรำแดดกรำฝนไว้ตลอดกาล พระราชพิธีคำโองการเทพชุมนุมนั้น ค่อนข้างยืดยาวและไม่เป็นสาระเรื่องราวภายหลังจึงเลิกไป (สุทธิรักษ์ โกช่วย, 2559: 11-12) ทำให้เห็นว่าเดิมแล้วพิธีขอฝนหรือพิธีพิรุณศาสตร์ตามความเชื่อดั้งเดิมนั้นได้รับอิทธิพลความเชื่อจากศาสนาพราหมณ์ ในการขอฝนจะใช้รูปปั้นฤกษ์เป็นสิ่งสื่อสารบันดาลทำให้ฝนตก ซึ่งปัจจุบันได้เปลี่ยนมาเป็นสิ่งอื่นแทน

3) พิธีกรรมขอฝนสมัยกรุงรัตนโกสินทร์

หลักฐานในตำราพระราชพิธีกล่าวสั้นๆ ว่า “เดือนเก้า เป็นพระราชพิธีพิรุณศาสตร์” เป็นหลักฐานที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับพระราชพิธีในเดือนเก้าที่กระทำในสมัยรัตนโกสินทร์ (ฉัตรบงกช ศรีวัฒนสาร, 2546: 54) กำหนดเป็นพระราชพิธีจร ไม่ได้จัดเป็นประจำทุกปี มีการจัดมาแล้วหลายครั้งจะประกอบเฉพาะเมื่อบ้านเมืองเกิดฝนแล้งหรือมีทุพภิกขภัย ต้นสมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1 - 3 มีพระราชพิธีแบบพราหมณ์ที่ถือปฏิบัติมาแต่โบราณ ต่อมาในรัชกาลที่ 4 พิธีขอฝนมีทั้งพิธีสงฆ์และพิธีพราหมณ์ พิธีสงฆ์นั้นเกิดขึ้นในภายหลัง ส่วนพิธี

พราหมณ์ก็ไม่เหมือนกับสมัยกรุงสุโขทัย พิธีทั้งสองอย่างทำพร้อมกัน แต่พิธีพราหมณ์แยกไปทำต่างหาก โดยออกไปตั้งโรงพิธีที่ทุ่งส้มบ่อย ปลุกเกยที่หน้าโรงพิธี ขุดสระมีรูปเทวดา นาค และปลา เหมือนสระที่สนามหลวง แล้วปั้นเมฆ 2 รูป ชายและหญิง วันแรกตั้งพระราชพิธี มีการแห่พระผู้เป็นเจ้า ได้แก่ เทวรูปพระอิศวร พระนารายณ์ พระพรหมธาดา และพระมหาพิณเณศวร ไปยังโรงพิธี ในเวลาเช้าพระมหाराชครูขึ้นบนเกยอ่านพระเวท และโบกธงผ้าขาว ราวรายยันต์พิรุณศาสตร์ 3 ครั้ง พราหมณ์โหราจารย์ 8 คน นั่งล้อมเทวรูป สวดคาถา ชักประจำ ตั้งแต่เช้าถึงเพล ช่วงหนึ่ง และจากบ่ายจนถึงแดดหลบ พระมหाराชครูขึ้นเกยโบกธงอีกครั้งหนึ่ง สวดคาถา ชักประจำ จะเปลี่ยนไปตามวันจนครบทั้ง 7 วัน เป็นอันเสร็จพิธีแล้วแห่พระผู้เป็นเจ้ากลับเทวสถาน

กล่าวโดยสรุปแล้ว แนวคิดเรื่องพิรุณศาสตร์ในสังคมไทยมีความเชื่อว่าพิธีกรรมการขอฝนมีมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย ซึ่งพิธีขอฝนเป็นพระราชพิธีสำคัญที่พระกษัตริย์จำเป็นต้องทำให้แก่ประชาชนเป็นประจำทุกปี เพื่อสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่อาณาประชาราษฎร์ในการทำเกษตรกรรมอันเป็นอาชีพหลักของชาวไทย ทั้งนี้คนสมัยก่อนเชื่อว่าฝนจะตกหรือไม่ขึ้นขึ้นอยู่กับพระราชกิจวัตรของกษัตริย์ หากกษัตริย์ตั้งอยู่ในธรรมก็จะทำให้ฝนตกต้องตามฤดู แต่ถ้ากษัตริย์ไม่ตั้งอยู่ในธรรมก็จะทำให้ฝนไม่ตกต้องตามฤดู ต่อมาพิธีขอฝนได้นำมาทำในช่วงฤดูที่ฝนแล้ง ฝนไม่ตก ข้าวยาก หนักแห้งเท่านั้น และยังมีการสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน

พิธีกรรมขอฝนของคนไทย ถือเป็นวัฒนธรรมประเพณีที่มีมานาน อยู่คู่กับสังคมไทยที่เป็นสังคมเกษตรกรรม จำเป็นเป็นที่จะต้องใช้น้ำในการอุปโภค บริโภค ปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ ในงานด้านการเกษตร ด้วยเหตุที่ฟ้าฝนชลประทานไม่ตกต้องตามฤดูกาล คนไทยจึงอยู่เนืองนิตย์อยู่ไม่ได้เพื่อความอยู่รอดจึงต้องหาวิธีอะไรสักอย่างที่จะทำให้ฝนตกลงมาจึงเกิดพิธีกรรมการขอฝนขึ้น ในปัจจุบันมีความเชื่อเรื่องการขอฝนยังมีอยู่โดยทั่วไปในสังคมไทย ปีใดที่ฝนแล้งฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาลพระเจ้าแผ่นดินก็จะทรงทำพิธีพิรุณศาสตร์ ขณะที่ชาวบ้านจะชักชวนกันทำพิธีกรรมขอฝนเช่นกัน

การขอฝนในล้านนา

พิธีกรรมอันเกี่ยวข้องกับความเชื่อของชาวเมืองดั้งเดิม คือ อำนาจเหนือธรรมชาติ (ผี) ผสมผสานความเชื่อของศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์ จนเกิดพิธีกรรมการขอฝน 15 พิธีกรรม โดยแยกเป็นพิธีกรรมทางพุทธ พราหมณ์และผี ดังนี้ (สุทธิรักษ์ โกช่วย, 2559: 29-30)

1) พิธีกรรมขอฝนทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ (1) พิธีกรรมการแห่พระเจ้าฝนแสนห่าขอฝน (2) พิธีกรรมการฟังธรรมพระยาปลาซ่อนขอฝน (3) พิธีกรรมสรงน้ำพระธาตุม่อนเปี้ยะขอฝน (4) พิธีสลากภัตขอฝน (5) พิธีแห่พระเจ้าไม้แก่นจันทน์

2) พิธีกรรมทางผี ได้แก่ พิธีเลี้ยงผีขุนน้ำ เลี้ยงผีฝ่ายขอฝน

3) พิธีกรรมที่ผสมผสาน ได้แก่ (1) พิธีจิบอกไฟขอฝน (2) พิธีสวดคาถาขอฝน (3) พิธีแห่ช้างเผือกขอฝน (4) พิธีแห่ปลาช่อนขอฝน (5) พิธีสืบทอดตาเขื่อนขอฝน (6) พิธีแห่หมอมขอฝน (7) พิธีแห่นางแมวขอฝน และ (8) พิธีแห่ตุ๊กตาขอฝน

2. วิเคราะห์พิธีกรรมการขอฝนในพระพุทธศาสนา

พิธีขอฝนปรากฏอยู่ในแทบทุกส่วนในสังคมไทย โดยเฉพาะภาคเหนือและภาคอีสานของไทยที่มีความเชื่อและวิถีปฏิบัติเกี่ยวกับการขอฝนอย่างแน่นแฟ้น ซึ่งปัจจุบันจะประเพณีการขอฝนก็ยังปรากฏอยู่ไม่ได้สูญหายไปเนื่องจากสังคมไทยเป็นสังคมที่ชาวไทยส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรม เป็นชาวนาที่ต้องอาศัยฝนจากธรรมชาตินั้นเอง เมื่อฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาลทำให้ชาวนาเดือดร้อน ไม่สามารถทำเกษตรเลี้ยงชีพเพราะผลผลิตทางการเกษตรไม่ดีจึงมีพิธีกรรมการขอฝนขึ้นมาเพื่อให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ช่วยดลบันดาลฝนให้ตกลงมานั่นเอง ในแต่ละภูมิภาคก็จะมีพิธีกรรมที่แตกต่างกัน ทางภาคเหนือมีการพึงธรรมชาติปลาช่อน พิธีแห่หางแมว เป็นต้น ส่วนภาคอีสานมีการทำบุญบังไฟ แห่หางแมว เทศน์พญาคันคาก เป็นต้น

พระพุทธศาสนาสอนหลักความจริงว่านิยาม 5 (พระครูสิริสุตานุยุต, 2565: 107) หมายถึง กำหนดอันแน่นอน, ความเป็นไปอันมีระเบียบแน่นอนของธรรมชาติ, กฎธรรมชาติ สิ่งทั้งหลายทั้งปวงไม่ว่าจะเป็นคนสัตว์ หรือสิ่งของ เป็นรูปธรรม หรือนามธรรม เป็นวัตถุหรือเป็นเรื่องจิตใจไม่ว่าชีวิตหรือโลกที่แวดล้อมอยู่ก็ตาม ทั้งหมดล้วนเป็นตามธรรมชาติแห่งตถุปัจจัย เป็นเรื่องของปัจจัยสัมพันธ์ ธรรมดาที่ว่านี้มองด้วยสายตาของมนุษย์เรียกว่ากฎธรรมชาติ เรียกในภาษาบาลีว่า “นิยาม” แปลว่ากำหนดที่แน่นอน หรือแนวทางที่แน่นอน ได้แก่ นิยาม 5 ได้แก่

1) อุตุนิยาม (กฎธรรมชาติเกี่ยวกับอุณภูมิ หรือปรากฏการณ์ธรรมชาติต่างๆ โดยเฉพาะดินน้ำอากาศ และฤดูกาล อันเป็นสิ่งแวดล้อมสำหรับมนุษย์

2) พินิยาม (กฎธรรมชาติเกี่ยวกับการสืบพันธุ์ มีพันธุ์กรรมเป็นต้น

3) จิตตนิยาม (กฎธรรมชาติเกี่ยวกับการทำงานของจิต

4) กรรมนิยาม (กฎธรรมชาติเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ คือ กระบวนการให้ผลของการกระทำ

5) ธรรมนิยาม (กฎธรรมชาติเกี่ยวกับความสัมพันธ์ และอาการที่เป็นเหตุ เป็นผลแก่กันแห่งสิ่งทั้งหลาย

นิยามทุกอย่างดำเนินไปตามกฎทั้ง 5 ประการนี้ทั้งสิ้น ประเด็นสำคัญอีกอย่างหนึ่งคือ ธรรมนิยามเป็นกฎธรรมชาติสากลที่ครอบคลุม 4 กฎย่อยข้างต้น แม้พระพุทธศาสนาจะศึกษาเน้นเรื่องธรรมนิยามและจิตตนิยาม แต่ก็ไม่ปฏิเสธเรื่องอุตุนิยามและพินิยามที่เป็นจุดเน้นของวิทยาศาสตร์ หลักคำสอนในพระพุทธศาสนาได้สอดแทรกเรื่องธรรมชาติไว้ เช่น เรื่อง

ธรรมนิยามที่กล่าวถึงทุกสิ่งมีการเป็นไปตามเหตุและผล

พระพุทธศาสนากล่าวถึงกฎธรรมชาติประเภทแรกอันเป็นความแน่นอนตามธรรมดาที่เกี่ยวข้องกับอุณหภูมิความร้อน ฝน ฟ้า และสภาพภูมิอากาศตามธรรมชาติ กฎนี้ว่าด้วยเรื่องของวิวัฒนาการของธรรมชาติทั้งในด้านความเจริญและความถดถอย สภาพแวดล้อมที่สมบูรณ์แบบในอดีตกาลเป็นตัวอย่างที่ดีของพัฒนาการด้านความเจริญของธรรมชาติ ในขณะที่สภาพแวดล้อมในปัจจุบันก็เป็นตัวอย่างของพัฒนาการด้านความเสื่อมโดยเริ่มเข้าสู่ภาวะถดถอยดังปรากฏการณ์ภาวะโลกร้อน อันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงทางสภาพภูมิอากาศ การละลายตัวอย่างรวดเร็วของภูเขาน้ำแข็งทางขั้วโลกเหนือ ฝนฟ้าไม่ตกต้องตามฤดูกาล อุณหภูมิความร้อนของโลกและระดับน้ำทะเลที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ปรากฏการณ์ความเปลี่ยนแปลงของโลกเหล่านี้เป็นกฎธรรมชาติที่แน่นอนตามธรรมดาดังที่พระพุทธโฆสจารย์ได้แสดงไว้ว่าคือความแน่นอนของฤดูกาล “ในชนบทนั้นๆ ในกาลนั้นๆ การเก็บดอกไม้และผลไม้เป็นต้นต้น โดยตัดครั้งเดียวเท่านั้น ลมพัด ลมไม่พัด แดดกล้า แดดอ่อน ฝนตก ฝนไม่ตก ดอกบัว กลางวันแยม กลางคืนหุบ อย่างนี้เป็นต้น เป็นอุตุนิยาม” (सानุ มหัทธนาตุล, 2558: 1-15)

แสดงให้เห็นถึงความแปรปรวนไม่คงที่ของอุณหภูมิอันเกิดจากพลังงานแสงอาทิตย์ ซึ่งส่งผลต่อการออกดอกออกผลของ พืชพันธุ์ ดอกไม้ และต้นไม้, ลม แสงแดด และฝนที่ตกตามฤดูกาลที่แตกต่างกัน รวมถึงกลางวันและกลางคืนที่เป็นตัวกำหนดปรากฏการณ์และพฤติกรรมของธรรมชาติ ในอรรถกถาแม้ว่าอรรถกถาจารย์จะกล่าวถึงอุตุนิยามในเรื่องความเปลี่ยนแปลงทางอุณหภูมิ แต่ไม่ได้กล่าวถึงความเสื่อมโทรมด้านอุณหภูมิไว้ จึงอาจกล่าวได้ว่าความเสื่อมโทรมด้านอุณหภูมิเป็นสภาพความเปลี่ยนแปลงของฝน ฟ้า และอากาศในระดับที่รุนแรงที่สุดภายใต้กฎแห่งอุตุนิยาม

สาเหตุทำให้ฝนตกในพระพุทธศาสนา

ปรากฏการณ์ฝนตกที่เกิดขึ้นในพระพุทธศาสนามีเหตุปัจจัย ได้แก่

1) มนุษย์ตั้งอยู่ในธรรม พระพุทธศาสนาเชื่อว่าการที่พระราชาผู้ปกครองข้าราชการรวมไปถึงประชาชนเป็นผู้ตั้งอยู่ในธรรม จะเป็นปัจจัยทำให้เกิดฝนตกต้องตามฤดูกาล ดังที่ปรากฏในอัมมิกสูตร พระพุทธเจ้าได้ตรัสกับพระสงฆ์สาวกทั้งหลายว่า “ในเวลาที่พระราชาตั้งอยู่ในธรรม...ดวงจันทร์และดวงอาทิตย์ก็โคจรไปสมำเสมอ...หมู่ดาวนักษัตรก็โคจรไปสมำเสมอเมื่อหมู่ดาวนักษัตรโคจรไปสมำเสมอ...คืนและวันก็หมุนเวียนไปสมำเสมอ...เดือนหนึ่งและครึ่งเดือนก็หมุนเวียนไปสมำเสมอ...ฤดูและปีก็หมุนเวียนไปสมำเสมอ...ลมก็พัดไปสมำเสมอ...พวกเทวดาก็ไม่ขัดเคืองใจ...ฝนก็ตกต้องตามฤดูกาล” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 21 ข้อ 70: 114)

2) ท้าวสักกะจอมเทพ (พระอินทร์) พระอินทร์มีปรากฏอยู่ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาททั้งในพระไตรปิฎกและอรรถกถาจำนวนมาก พระอินทร์ตามที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนานั้น จะปรากฏด้วยคำว่า ท้าวสักกะ, ท้าวสักกะเทวราช และพระอินทร์ (มนตรีสระโรจนานันท์, 2561: 44-63) พระอินทร์สามารถดลบันดาลสิ่งต่างๆ ให้เกิดขึ้นได้ในธัมมิกสูตร ได้กล่าวถึงการบันดาลฝนของท้าวสักกะเทวราชให้ต้นไทรใหญ่ล้มจนส่วนที่เป็นรากอยู่ด้านบนว่า “ต้นไทรใหญ่ชื่อสุปติภูมิจึงของพระเจ้าโกรพยะมี 5 กิ่ง...มีผลอร่อยเหมือนรวงผึ้งเล็ก...ต่อมาบุรุษคนหนึ่งบริโภคผลของต้นไทรใหญ่แล้วหักกิ่งหักไป...ทำให้ต้นไทรไม่ออกผลต่อไป” พระเจ้าโกรพยะจึงเสด็จเข้าไปหาท้าวสักกะ ท้าวสักกะจอมเทพทรงบันดาลให้มีลมฝนอย่างแรงพัดโค่นต้นไทรใหญ่ล้มลง (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 22 ข้อ 54: 527-528)

3) ฝนตกด้วยฤทธิ์ของพระมเหษะ ฝนตกด้วยอำนาจของพระสาวกที่ปรากฏในพระสูตรนี้ เป็นการบันดาลฝนของพระมเหษะซึ่งสมัยนั้นเป็นพระผู้มีพระภาคก่อน วันนั้นอากาศร้อนมากพระมเหษะเห็นพระเถระเดินด้วยความทุกข์จากความร้อน จึงบันดาลฝนให้ความร้อนหายไป (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 18 ข้อ 346: 378)

4) วัสสวาลหกบันดาลฝน ในพระไตรปิฎกได้กล่าวถึงฝนที่เกิดด้วยอำนาจของเทวดาซึ่งปรากฏในวัสสวาลหกสูตร โดยมีใจความว่า ภิกษุได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอ เป็นเหตุเป็นปัจจัยให้มีฝนในกาลบางคราว” พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “ภิกษุ เทพพวกวัสสวาลหกมีอยู่ เมื่อใด เทพเหล่านั้นมีความคิดอย่างนี้ว่า “ทำอย่างไรหนอ พวกเราพึงยินดีด้วยความยินดีของตนเอง” เมื่อนั้น เพราะอาศัยความตั้งใจของเทพเหล่านั้น ฝนจึงมีภิกษุ นี้แล เป็นเหตุเป็นปัจจัยให้มีฝนในกาลบางคราว” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 17 ข้อ 606: 373)

5) ฝนตกด้วยการอ้อนวอนของปลาพระโพธิสัตว์ ในพระไตรปิฎกได้กล่าวถึงปลาโพธิสัตว์ได้ขอฝนจากปักษชนเทพ ความว่า ปลาพระโพธิสัตว์กล่าวกับปักษชนเทพให้บันดาลฝนให้ตกลงมาเพื่อช่วยเหลือฝูงปลาทั้งหลายให้รอดพ้นจากฝูงกาที่มาจิกกิน

6) ฝนตกด้วยอำนาจของช้างปัจจัยนาเคนทร์ ในเวสสันดรชาดกมีเรื่องราวการบันดาลฝนของช้างนามว่าปัจจัยนาเคนทร์ โดยในสมัยนั้นในเมืองกาฬิงครรัฐเกิดฝนแล้ง ข้าวกล้าไม่สมบูรณ์ ประชาชนในเมืองเกิดความอดอยากลำบาก พระราชาแห่งเมืองกาฬิงครรัฐจึงเลือกพรหม 8 คน ไปทูลขอช้างจากพระเวสสันดร เมื่อพราหมณ์ทั้ง 8 นำช้างไปปัจจัยนาเคนทร์ไปเมืองกาฬิงครรัฐแล้วก็เกิดฝนตกขึ้นในเมืองในที่สุดและได้นำช้างคืนสู่เจ้าของตามเดิม

สาเหตุทำให้ฝนแล้งในพระพุทธศาสนา

1) มนุษย์ไม่ตั้งอยู่ในธรรม เมื่อมนุษย์ตั้งอยู่ในธรรม คือ พระราชาผู้ปกครอง ข้าราชการรวมไปถึงประชาชนเป็นผู้ตั้งอยู่ในธรรม จะเป็นปัจจัยทำให้เกิดฝนตกต้องตามฤดูกาล ตรงกันข้ามหากพระราชาผู้ปกครอง ข้าราชการรวมไปถึงประชาชนเป็นผู้ตั้งอยู่ในธรรม จะเป็นปัจจัยทำให้เกิดฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล ในพระสูตรนี้ได้กล่าวถึงโทษของมนุษย์ที่ไม่ตั้งอยู่ในธรรมอันดีงามทำให้ธรรมชาติเกิดความวิปริตปั่นป่วนสร้างเดือดร้อนไปถึงเทวดาผู้บันดาลฝน ทำให้เทวดาเกิดความไม่พอใจและไม่บันดาลให้กับมนุษย์จนมนุษย์เกิดความเดือดร้อนไม่สามารถทำการเกษตรได้ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 21 ข้อ 70: 114)

2) พระราชาไม่ทรงธรรม ในมณีโจรชาดกได้กล่าวถึงภัยของพระราชาผู้ที่ไม่ประกอบด้วยธรรมว่า “ในรัชสมัยของพระราชาผู้ไม่ทรงธรรมในกาลไม่สมควรตก ฝนก็ตกในกาลสมควรจะตก ฝนก็ไม่ตกพระราชาผู้ไม่ทรงธรรม” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 27 ข้อ 88: 87)

3) พระราชาทรงกล่าวเท็จ การที่พระราชากล่าวเท็จพุดโกหกเป็นเหตุทำให้ฝนไม่ตกตามฤดูกาลนี้ปรากฏในเจติยราชชาดก เหตุของการกล่าวเท็จเกิดจากโกรกล้มพหุพราหมณ์ต้องการเป็นใหญ่ต่อจากพี่ชายได้ใช้กลอุบายหลอกลวงให้พระเจ้าอุปริจรรราชทำการมูสาวาท ทำเด็กให้เป็นผู้ใหญ่ จะให้ผู้ใหญ่คือนันทนรให้แกเด็ก มหาชนต่างสนใจกันเป็นอันมาก กบิลดาบสอดีตอำมาตย์คนเดิมทราบความดังนั้นจึงได้มาเตือนพระเจ้าอุปริจรรราชและได้กล่าวถึงโทษของการกล่าวมูสาวาทว่า “พระราชาพระองค์ทรงทราบอยู่ ถูกเขากลามปัญหาแล้วแก้งทำมูสาวาท พยากรณ์ปัญหานั้นไปเสียอย่างอื่น ในแว่นแคว้นของพระราชาองค์นั้น ฝนย่อมตกในเวลาไม่ใช่ฤดูกาล ย่อมไม่ตกต้องตามฤดูกาล” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 27 ข้อ 48: 293)

กล่าวโดยสรุปแล้วเหตุที่ทำให้ฝนแล้งในพระพุทธศาสนานั้นเกิดจากการกระทำของมนุษย์ โดยเป็นเหตุ คือ ไม่ตั้งอยู่ในธรรม ที่สังเกตได้ชัดคือ เมื่อมนุษย์ไม่ตั้งอยู่ในศีลก็จะทำให้เกิดผลเสียต่างๆ ตาม โดยเฉพาะกษัตริย์พระเจ้าแผ่นดินจะส่งผลมากกว่าประชาชนธรรมดา อาจเป็นเพราะว่าพระราชาเป็นผู้แลสุขทุกข์ของประชาชน เมื่อพระราชาให้ความดูแลปกครองโดยธรรม ประชาชนก็จะมีความสุข ตั้งอยู่ในคุณงามความดี ตรงกันข้ามเมื่อพระราชาเป็นผู้ไม่ตั้งอยู่ในธรรมก็จะทำให้เกิดอธรรมความชั่วขึ้นในประเทศ ความเป็นอยู่ของประชาชนก็จะลำบาก ทำให้เกิดสงครามต่อสู้ทำลายกัน ส่งผลให้ธรรมชาติได้รับผลกระทบไปด้วย ด้วยเหตุนี้เองฝนจึงไม่ตกต้องตามฤดูกาล

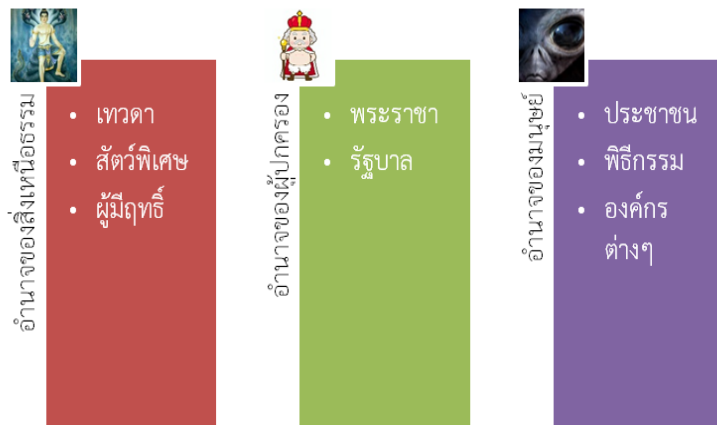
อภิปรายผล

จากการวิจัยเรื่อง แนวคิดว่าด้วยพิธีกรรมขอฝนในพระพุทธศาสนา มีประเด็นที่น่าสนใจ คือ แนวคิดว่าด้วยพิธีกรรมของฝน ผลการวิจัยพบว่า พิธีกรรมการขอฝนในสังคมไทยนั้นมีหลายรูปแบบแตกต่างกันไปตามความเชื่อของแต่ละท้องถิ่น ซึ่งได้ผสมผสานเอาพิธีทางพระพุทธ

ศาสนาไปเป็นส่วนหนึ่งของพิธีกรรมขอฝนด้วย เช่น พิธีแห่ช้างเผือก พิธีเทศน์ธรรมปลาช่อน พิธีแห่พระเจ้าไม้แก่นจันทน์ เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระปิ่นแก้ว อินทปณฺโญ (วัฑโล)** (2564) ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาพิธีกรรมการขอฝนในล้านนา โดยศึกษาพิธีแห่พระเจ้าไม้แก่นจันทน์ วัดป่าตันหลวง อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง” ผลการวิจัยสำคัญสรุปว่า การขอฝนในสังคมไทยมีอยู่ทุกภาค มีความคล้ายคลึงกันเป็นอย่างมาก ในภาคเหนือ มีพิธีขอฝนหลายรูปแบบ ได้แก่ พิธีแห่พระเจ้าฝนแสนห่า พิธีจิบอกไฟ (จุดบั้งไฟ) บูชาพญาแถน พิธีแห่ช้างเผือก พิธีแห่ปลาช่อนขอฝน เป็นต้น และสอดคล้องกับงานวิจัยของ **อนุชน หวลทรง และคณะ** (2558) ที่ศึกษาวิจัยเรื่อง “พระเจ้าฝนแสนห่าและมอมกับพิธีกรรมขอฝน” พบว่า บทบาทของพระเจ้าฝนแสนห่าและมอม พบว่า บทบาทหลักคือใช้แห่ขอฝน และบทบาทที่เพิ่มเติมมาคือ ใช้ในการขอพร อธิษฐาน บนบานศาลกล่าวขอให้หายจากโรคภัย ขอให้มีบุตร ขอให้สอบติดข้าราชการและขอให้ขายที่ดินได้ คุณค่าพระเจ้าฝนแสนห่าและมอม พบว่า เป็นที่ยึดเหนี่ยวทางด้านจิตใจของชุมชนที่เห็นว่าพระเจ้าฝนแสนห่าและมอมเป็นทางเลือกสุดท้ายที่เป็นที่พึ่งให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล และสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระครูนนทเจดีย์ภิบาล (ลักขิไชยา)** (2560) ที่ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์พิธีกรรมและคุณค่าของพิธีเทศนาคัมภีร์ธรรมพญามัจฉาปลาช่อน” พบว่า คติความเชื่อพิธีขอฝนพบได้ในหลายวัฒนธรรมของชนชาติไทในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้โดยเฉพาะกลุ่มวัฒนธรรมที่ใช้น้ำฝนเพื่อการเกษตรกรรมเป็นหลัก สามารถแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ พิธีกรรมขอฝนแบบดั้งเดิมและพิธีขอฝนแบบผสมผสานกับคติพุทธ ซึ่งคติความเชื่อพิธีขอฝนของล้านนามีการผสมผสานกันระหว่างความเชื่อดั้งเดิมและความเชื่อในพระพุทธศาสนา เช่น กรณีคัมภีร์ธรรมมัจฉาพญาปลาช่อน ซึ่งมีที่มาจากพระคาถาในมัจฉาตก โดยพิธีกรรมนี้จะเป็นการจำลองสถานที่เหมือนท้องเรื่องในชาตก มีจัดทำเครื่องสักการบูชา และพิธีเทศนาธรรม มีการจัดขึ้นเฉพาะในปีที่ฝนแล้งเท่านั้น

องค์ความรู้ที่ได้รับ

จากการวิจัยเรื่อง แนวคิดว่าด้วยพิธีกรรมขอฝนในพระพุทธศาสนา ผู้วิจัยได้ค้นพบองค์ความรู้ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

สรุป

การกระทำของมนุษย์มีผลปัจจัยทำให้เกิดฝนตกต้องตามฤดูกาล และทำให้ฝนแล้งไม่ตกตามฤดูกาล สมัยใดที่มนุษย์ตั้งมั่นทำความดีอยู่ในธรรม ก็จะทำให้เทวดาชอบใจ จึงดลบันดาลส่งฝนให้ตกต้องตามฤดู ทำให้มนุษย์ได้ทำการเกษตรเลี้ยงชีพ มีอาหาร มียารักษาโรค ใช้ชีวิตอย่างปกติสุข ในทางตรงกันข้ามถ้าเมื่อใดที่มนุษย์ทำกรรมหยาบช้า ไม่ตั้งอยู่ในธรรม ไม่ประกอบคุณงามความดี ก็ทำให้เทพดาผู้บันดาลฝนไม่ชอบใจ และไม่บันดาลฟ้าฝนให้ตกต้องตามฤดูกาลหรือไม่ก็บันดาลฝนเลย ส่งผลให้ไม่สามารถทำการเกษตร เกิดสถานการณ์ข้าวยาก หมาแพง เป็นหน้าที่ของพระราชผู้ปกครองที่จะต้องดูแลประชาชนให้ตั้งอยู่ในธรรม

บรรณานุกรม

- ฉัตรบริรักษ์ ศรีวัฒนสาร. (2546). “การพระราชพิธีสิบสองเดือนในจิตรกรรมฝาผนัง วัดราชประดิษฐ์สถิตมหาสีมาราม กรุงเทพมหานคร”. สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- พงษ์จันทร์ คล้ายสุบรรณ. (2541). *ตำนานการขอฝน*. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยราชภัฏ พระนครศรีอยุธยา.
- พระครูนนทเจติยาภิบาล (สักขี ไซยา). (2560). *การศึกษาวิเคราะห์พิธีกรรมและคุณค่าของพิธีเทศนากรรมพิธีธรรมพญามัจฉาปลาซ่อน*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช

วิทยาลัย.

พระครูสิริสุตานุยุต. (2565). “**พระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่**”. ลำพูน: วิทยาลัยสงฆ์
ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าอยู่หัว. **พระราชพิธีสิบสองเดือน**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์
คุรุสภา.

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช. (2547). **สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน โดย
พระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เล่ม 18**. กรุงเทพมหานคร: รุ่ง
ศิลป์การพิมพ์.

พระปิ่นแก้ว อินทปญโญ (วัดไธ). (2564). “การศึกษาพิธีกรรมการขอฝนในล้านนา โดย
ศึกษาพิธีแห่งพระเจ้าไม้แก่นจันทน์ วัดป่าต้นหลวง อำเภอมะนัง จังหวัดลำปาง”.
วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย:
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มนตรี สิริโรจนานันท์. (2561). “พระอินทร์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท”. **วารสารมหา
จุฬาราชการ**. 5 (1): 44-63.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

सानู มหัทธนาตุล. (25 มีนาคม 2561). **คำตอบของพระพุทธศาสนาเรื่องความเสื่อมโทรมทาง
สิ่งแวดล้อมภายใต้กรอบนิยาม 5**. สืบค้นเมื่อ 5 เมษายน 2567, จาก [https://
www.mcu.ac.th/article/detail/406](https://www.mcu.ac.th/article/detail/406)

สุทธิรักษ์ โกช่วย. (2559). “สัญลักษณ์ บทบาทหน้าที่และคุณค่าของพิธีกรรมการขอฝน”.
วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย. บัณฑิตวิทยาลัย:
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.

หลวงประจักษ์สรรชฌการ (อุดม ทัดตานนท์). (2505). **นางนพมาศ หรือ ตำรับท้าวศรีจุฬา
ลักษณ์**, ธนบุรี: โรงพิมพ์ส่งเสริมอาชีพ.

อนุชน หวลทรง และคณะ. (2558). “พระเจ้าในแสนห่าและมอมกับพิธีกรรมขอฝนให้เป็นมรดก
ภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม”. **รายงานการวิจัย**. กระทรวงวัฒนธรรม.

บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของครูบาอภิชัยขาวปี The Role of Khru Ba Aphichai Khaopi in Spreading Buddhism

พระครูสุวิมลสีลากร

Phrakhrusuvimonseelakorn

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Lamphun Buddhist College

Corresponding Author, Email : surin.suvangno@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 2 ข้อ คือ 1. เพื่อศึกษาประวัติและปฏิปทาของครูบาอภิชัยขาวปี และ 2. เพื่อวิเคราะห์บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของครูบาอภิชัยขาวปี เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ

ผลการวิจัยพบว่า ครูบาอภิชัยขาวปีเป็นพระเถระที่รอบรู้ทั้งคันถธุระ วิปัสสนาธุระ มีวิชา ปัญญา ปฏิภาณ ประสพการณ์ ปณิธาน ได้ทำบทบาทหน้าที่ของความเป็นพุทธสาวกที่ดี ทำบทบาทหน้าที่สนองงานคณะสงฆ์ด้วยความเรียบร้อย มีความกตัญญูทวดต่อมารดาบิดาและครูบาอาจารย์เป็นยอด มีความรักเชิดชูสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ด้วยความเป็นเยี่ยม เปี่ยมด้วยคุณธรรม มีบุคลิกภาพที่น่าเลื่อมใส ธรรมะที่น่าเสนอง่ายๆ ใกล้ตัว ครูบาอภิชัยขาวปีใช้วิธีการและเทคนิคต่างๆ ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งมีปัจจัยนำไปสู่ความสำเร็จ 2 ประการ คือ ปัจจัยภายใน ได้แก่ ครูบาอภิชัยขาวปีเป็นผู้รัตตัญญู มีความกตัญญูทวดบิดาท่อบุพการี มีความกตัญญูต่อครูอาจารย์ มีความกตัญญูต่อพระพุทธศาสนา มีเมตตา เป็นผู้ให้ทาน และปัจจัยภายนอก คือ การเป็นผู้มีปฏิปทาจริยาวัตรและบุคลิกภาพที่งดงาม นำมาซึ่งความเลื่อมใสศรัทธาของพุทธศาสนิกชน เป็นผลทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนามีความสำเร็จและทำให้พระพุทธศาสนามีความเจริญรุ่งเรืองในถิ่นล้านนาสืบไป

คำสำคัญ : ครูบาอภิชัยขาวปี, ล้านนา, พระพุทธศาสนา

Abstract

This research article has 2 objectives: 1. to study the history and conduct of Khru Ba Aphichai Khaopi and 2. to analyze the role of Khru Ba Aphichai Khaopi in spreading Buddhism. This is a qualitative research.

The research results are as follows: Khru Ba Aphichai Khaopi is a monk who is knowledgeable in both the scriptures and the meditation, has knowledge, wisdom, intelligence, experience, and determination. He has performed the role of a good Buddhist disciple, performed the role of serving the Sangha with order, was extremely grateful to his parents and teachers, loved and honored the nation, religion, and monarchy with excellence, was full of virtue, had an admirable personality, and presented simple and familiar Dharma. Khru Ba Aphichai Khaopi used various methods and techniques to spread Buddhism effectively, which had 2 factors leading to success: internal factors: Khru Ba Aphichai Khaopi was a grateful person, was grateful to his parents, was grateful to his teachers, was grateful to Buddhism, was kind, and was a giver. And external factors, namely being a person with good conduct and personality, lead to the faith of Buddhists, resulting in the success of the propagation of Buddhism and making Buddhism flourish in Lanna forever.

Keywords: Kruba Aphichai Khaopi, Lanna, Buddhism

บทนำ

พระสงฆ์ หมายถึง หมู่สาวกของพระพุทธเจ้า ได้แก่ บุคคลซึ่งฟังคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า แล้วเกิดความเลื่อมใส สละเรือนออกบวช ถือวัตรปฏิบัติตามพระธรรมวินัยที่พระบรมศาสดาสั่งสอนและกำหนดไว้ พระสงฆ์ไว้อยู่ 2 ประเภท คือ 1) อริยสงฆ์ 2) สมมติสงฆ์ อริยสงฆ์คือหมู่สาวกของพระพุทธเจ้าที่ได้ศึกษาพระธรรมวินัยคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าและประพฤติปฏิบัติตามคำสั่งสอนนั้นได้สำเร็จเป็นพระอริยบุคคลบรรลุมรรคผลมี 4 ประเภท คือ 1) พระโสดาบัน 2) พระสกทาคามี 3) พระอนาคามี 4) พระอรหันต์ สมมติสงฆ์ คือ หมู่พระภิกษุสงฆ์ที่อุปสมบทตามพระบรมพุทธานุญาต มีพระสงฆ์ตั้งแต่ 4 รูปขึ้นไป (ราชบัณฑิตยสถาน, 2548: 496) ซึ่งหมู่พระภิกษุสงฆ์เหล่านี้ได้สละแล้วในการครองเรือนถือเพศบรรพชิต ประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัยเผยแผ่พระพุทธศาสนา ดำรงชีวิตเพื่อประชาชน และสังคมมาตั้งแต่

โบราณ เป็นศูนย์กลางของประชาชนทั่วไป พอพระพุทธองค์ทรงดับขันธปรินิพพานไม่นาน ก็มีพระภิกษุผู้บวชใหม่กล่าวจ้วงจาบหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ ทำให้มีการทำสังคายนา ร้อยกรองพระธรรมวินัย เพื่อเป็นการวางหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ให้คงอยู่ตลอดไป พอถึงการทำสังคายนาครั้งที่ 3 หลังพระพุทธองค์ทรงดับขันธปรินิพพาน ในปีพุทธศักราช 236 โดยมีพระเจ้าอโศกมหาราช ผู้ปกครองประเทศอินเดียในสมัยนั้น มีความเลื่อมใสศรัทธา ในพระพุทธศาสนาเป็นอันมาก พระองค์ได้ทรงให้ความอุปถัมภ์ในการทำสังคายนาในครั้งนี้ ที่ วัดโศการาม นครปาฏลิบุตร แคว้นมคธ ทรงอาราธนาพระโมคคัลลิตบุตรติสสเถระเป็นประธาน หลังจากการทำสังคายนา ร้อยกรองพระธรรมวินัยเรียบร้อยแล้ว พระโมคคัลลิตบุตรติสสเถระได้ส่งพระธรรมทูตออกไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในที่ต่างๆ 9 สายด้วยกัน โดยมีสายที่ 8 ได้เข้ามาเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสุวรรณภูมิ โดยการนำของพระโสณเถระและพระอุตตรเถระ เป็นหัวหน้าคณะนำมาเผยแผ่ได้มาถึงประเทศไทย มีศูนย์กลางอยู่ที่จังหวัดนครปฐม

ต่อมาเมื่อพระพุทธศาสนาได้เผยแผ่เข้ามาสู่ล้านนาพระสงฆ์หรือสถาบันสงฆ์ได้มีบทบาทอย่างสูงในสังคมล้านนา เพราะพระสงฆ์จะเป็นผู้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาตามคติความเชื่อของชาวบ้านทั้งความคิดและพฤติกรรม ทั้งยังอยู่ในฐานะเป็นผู้ให้คำปรึกษาในเรื่องต่าง ๆ แก่ชาวบ้าน เป็นแกนนำทางจิตวิญญาณของสังคม มีความใกล้ชิดกับชาวบ้าน นอกจากนั้น พระสงฆ์ยังเป็นผู้นำทางความคิด ความเชื่อและพิธีกรรมต่าง ๆ จนกลายเป็นผู้จัดวางจารีตประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชนล้านนา (พระครูวิสุทธิธรรมโมหิต, (สัมพันธ สิริธมโม), 2555: 2) เหมือนอย่างครุบาในล้านนาหลายรูป เช่น ครุบาศรีวิชัย ครุบาพรหมมา ครุบาอภิชัย ขาวปี ครุบาชัยวงศาพัฒนา เป็นต้น

ครุบาอภิชัยขาวปีได้รับการยกย่องนับถือเป็นครุบา ท่านได้รับโทษ 3 ครั้ง ด้วยกัน ครั้งที่ 1 ในคดีหนีทหารไม่ไปเกณฑ์ทหาร ครั้งที่ 2 เรียกร้องจัดสร้างอุโบสถที่แม่ระมาด ครั้งที่ 3 ถูกบังคับให้สึกเพราะกลัวอาจารย์จะตีตก ท่านจึงยอมสึกเป็นชีปะขาวอีกครั้งหนึ่งเพื่อตัดวงจรแห่งมารผจญ นับเป็นครั้งสุดท้ายแห่งการครองผ้าไตรจีวร ในที่สุดท่านก็มองเห็นสัจธรรมว่า ไม่ว่าจะห่มเหลืองหรือห่มขาว ขอให้ยึดมั่นต่อคุณงามความดีเท่านั้น ความเป็นพระอยู่ที่ใจมิใช่อยู่ที่สีของจีวร จากนั้นท่านได้ตั้งสัจจะวาจาว่า “จะไม่ขอลับคืนสู่ว้าเหลืองชั่วชีวิต” (สุธานี จันทรรัตน์ศิริ, 2552: 13) ชีปะขาวหรือชีผ้าขาวได้มีอิทธิพลต่อสังคมล้านนาโดยตลอด อย่างกรณีของครุบาอภิชัยขาวปี ที่ถูกบังคับให้สึกและใช้ชีวิตเป็นชีผ้าขาวมาตลอดชีวิตของ ผู้คนจำนวนมากยังคงเลื่อมใสในปฏิปทาของท่าน เห็นได้จากที่ท่านทำการก่อสร้างหรือบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะ ณ ที่แห่งใดก็ตามจะมีศรัทธาจากทุกคนชั้นเข้ามาให้ความช่วยเหลืออยู่เสมอ อย่างการสร้างโรงพยาบาลลำพูนและโรงเรียนในอำเภอต่าง ๆ ในจังหวัดลำพูน เชียงใหม่และที่อื่น

ๆ ชีวิตและผลงานของท่านครูบาอริชัยชาวปีได้บำเพ็ญคุณประโยชน์มากมาย ทั้งประโยชน์ตน ประโยชน์ท่าน และประโยชน์ทางพระพุทธศาสนา จนมีศรัทธาสาธุชนทั่วสารทิศได้มาทำบุญ และน้อมตัวเป็นศิษย์ การสร้างงานในด้านสาธารณะตามที่ต่าง ๆ ของท่านครูบาอริชัยชาวปี ดำเนินไปโดยไม่อาศัยเงินเป็นปัจจัยหลัก แต่ใช้แรงศรัทธาของชาวบ้านเป็นพื้นฐานในการพัฒนา และสงเคราะห์ชุมชน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาประวัติและปฏิปทาของครูบาอริชัยชาวปี
2. เพื่อวิเคราะห์บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของครูบาอริชัยชาวปี

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษา บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของครูบาอริชัยชาวปี เป็นการศึกษา วิจัยเชิงคุณภาพ มีขอบเขตการทำวิจัย ดังต่อไปนี้

1. ศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารชั้นต้น (Primary Sources) คือ พระไตรปิฎก ภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.2539 และ ทุติยภูมิ (Secondary) ได้แก่ บทความ งานวิทยานิพนธ์ สิ่งตีพิมพ์ งานเขียนต่างๆ ทั้งเอกสารข้อมูลประวัติและผลงานของท่านครูบาอริชัยชาวปี ที่เป็นประวัติชีวิต หลักธรรมที่พิมพ์แจกในเทศกาล และพิธีกรรมต่างๆ ตั้งแต่ 2500 – 2558
2. วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติและปฏิปทาของครูบาอริชัยชาวปีจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 20 คน
3. นำข้อมูลทั้งหมดมาศึกษาวิเคราะห์ สังเคราะห์ เรียบเรียงและเขียนงานวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยปรึกษาผู้ทรงคุณวุฒิ แล้วปรับปรุงแก้ไขเพื่อความถูกต้อง
4. เสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล และนำเสนอผลการวิจัย

ผลการวิจัย

1. ประวัติและปฏิปทาของครูบาอริชัยชาวปี

ครูบาอริชัยชาวปี มีนามเดิมว่า จำปี นามสกุล หล้าแก้ว เป็นบุตรของพ่อเฒ่า แม่จันทา หล้าแก้ว เป็นชาวบ้านเชื้อสายลัวะ ชาวแม่เหย อำเภอเถิน จังหวัดลำพูน เกิดวันจันทร์ ที่ 17 เมษายน พ.ศ. 2443 ตรงกับเดือน 7 เหนือ (ชีวประวัติครูบาเจ้าอริชัย (ชาวปี), 2552: 1) เมื่อท่านอายุ 16 ปี แม่ของท่านจึงได้นำไปฝากตัวเป็นศิษย์ของท่านครูบาเจ้าศรีวิชัย ท่านจึงได้เริ่ม

เรียนหนังสือ โดยท่านเป็นผู้มีนิสัยขยันเล่าเรียน ครูบาเจ้าศรีวิชัยจึงมักใช้เวลาที่ท่านรับใช้ใกล้ชิดอบรมกล่อมเกลา ถ่ายทอดความรู้ให้ด้วยความเมตตา จนท่านครูบาภิชัยมีความรู้เป็นลำดับสามารถอ่านออกเขียนได้ และมีทักษะในการสวดมนต์ได้ดี

นอกจากนี้ ในงานก่อสร้างท่านยังถนัดในด้านการช่างมีความรู้ ความชำนาญเป็นอย่างดี ท่านปฏิบัติกรรมฐานมิได้ว่างเว้นควบคู่กับช่วยครูบาเจ้าศรีวิชัย ท่านทำการก่อสร้างวัดวาอารามต่างๆ เป็นเวลาถึง 6 ปี ท่านครูบาศรีวิชัยจึงได้จัดอุปสมบทให้เป็นภิกษุเมื่ออายุได้ 22 ปี โดยเป็นสามเณรได้ 6 ปี แต่เพราะเหตุที่ท่านมีชื่อเหมือนกับท่านครูบาศรีวิชัย เมื่อท่านเป็นภิกษุจึงได้เปลี่ยนฉายาให้ใหม่ว่า “อภิชัยชาวปี” เมื่ออุปสมบทได้ 2 พรรษา จึงกราบลาอาจารย์ เพื่อมุ่งมั่นงานก่อสร้างปฏิสังขรณ์วัดร้างต่างๆ ตามแนวทางที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยวางไว้ ถือเป็นช่วงต้นของชีวิตพระภิกษุ ระหว่างอายุ 24 ปีจนถึงอายุ 35 ปี ที่อุทิศทุ่มเทให้แก่งานการก่อสร้างพระอารามอย่างเต็มที่

เมื่อถึงพรรษาที่ 13 ท่านถูกกลั่นแกล้ง และถูกจับดำเนินคดีในข้อหาหลบเลี่ยงการเกณฑ์ทหาร จนต้องถูกบังคับให้สึกและครองผ้าขาวเป็นครั้งแรก ในขณะที่ท่านติดคุกท่านได้ริเริ่มสร้างโรงพยาบาลลำพูนจนแล้วเสร็จ เมื่อออกจากคุกแล้ว ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้ทำการอุปสมบทให้แก่ท่านเป็นครั้งที่สอง เมื่อบวชแล้วท่านได้กราบลาพระอุปัชฌาย์ไปบูรณะวัดวาอารามต่าง ๆ ต่อมาท่านได้ถูกกลั่นแกล้งกล่าวหาว่าเรียกรับเงินสร้างโบสถ์ จนถูกจับสึกนุ่งผ้าขาวอีกเป็นครั้งที่สอง ท่านครูบาชาวปีได้พิจารณาว่าถ้ายังจะบวชอีกอาจจะทำให้ท่านครูบาเจ้าศรีวิชัยติดคุกได้ ท่านจึงสึกเป็นชีปะขาวอีกครั้ง นับเป็นครั้งสุดท้ายแล้วออกจากวัดกลับไปพักที่วัดบ้านปางด้วยความเหงาใจ

ครูบาภิชัยชาวปี เป็นผู้มึนกีริยามารยาทเรียบร้อย อ่อนน้อมถ่อมตนต่อผู้ใหญ่ มีน้ำใจโอบอ้อมอารีเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อเพื่อนสหธรรมิก ไม่โอ้อวดยกตนข่มผู้อื่น เป็นคนสุขุม พุดจาไพเราะ สุภาพ น้ำเสียงนั้นแผ่วด้วยความนิ่มนวลและแผ่วด้วยความเมตตา น่าฟัง อีกทั้งบุคลิกภาพดังกล่าวนี้มีมาตั้งแต่สมัยที่ท่านยังเป็นเด็กก็เป็นเด็กดีและได้ครูบาอาจารย์ที่ดีจึงปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ พออายุได้ 16 ปี ได้บวชเรียนในพระพุทธศาสนาและเป็นที่เคารพกราบไหว้ในฐานะเป็นพระนักปฏิบัติที่ท่านหนึ่งครูบาภิชัยชาวปี เป็นผู้มึนบุคลิกภาพเฉพาะตัว

- 1) เป็นผู้มีความอดทนสูง
- 2) เป็นผู้มีความเมตตาเสมอภาค
- 3) เป็นผู้มีความเพียรสูง
- 4) เป็นผู้ตั้งอยู่ในความกตัญญูกตเวทิตาธรรม
- 5) เป็นผู้สํารวมอินทรีย์

- 6) เป็นผู้มีความจาสุภาจิต
- 7) เป็นผู้บำเพ็ญทาน (อภัยทาน)
- 8) เป็นผู้ให้โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน
- 9) เป็นผู้มีความเชื่อมั่นในตนเองสูง

อย่างไรก็ตาม แม้ท่านจะมีบุคลิกภาพไม่ครบถ้วนตามที่ปรากฏในพระบาลีหรือในอรรถกถาก็ตาม กล่าวโดยรวมแล้วท่านเป็นผู้ที่มีบุคลิกภาพอยู่ในขั้นดี ซึ่งสอดคล้องกับบุคลิกภาพที่สมณ อมรวิวัฒน์ ได้สรุปไว้ คือ ท่านมีบุคลิกภาพดังนี้ (สมณ อมรวิวัฒน์, 2530: 98)

- 1) เป็นผู้มีบุคลิกภาพทางกาย มีความสะอาด สงบและสำรวม
- 2) เป็นผู้มีความสุขทางจิตดี ขึ้นะประโยชน์แก่ผู้อื่นด้วยเมตตาธรรม
- 3) เป็นผู้มีความมั่นใจในตนเองสูง เนื่องจากเป็นผู้จริงและปฏิบัติจริง

ครูบาอภิชัยขาวปี เป็นพระที่มีความอดทน มั่นคงในพระธรรมวินัยโดยเคร่งครัด ทรงจำสวดมนต์สูตรต่าง ๆ ได้แม่นยำ โดยเฉพาะมงคล 38 ประการ ซึ่งประกอบไปด้วยคำอธิบายท่านสามารถท่องจำได้ภายในคืนเดียวเท่านั้น จึงควรแก่การยกย่องเชิดชูบูชาของคณะสงฆ์และศรัทธาประชาชนทั่วไป แม้อายุจะมากแล้วยังทรงจำสวดมนต์ได้แม่นยำ

ครูบาอภิชัยขาวปี เป็นผู้ที่มีนิสัยอ่อนน้อมถ่อมตนต่อครูบาอาจารย์ พระเถระผู้ใหญ่ และพระผู้น้อย ตลอดถึงรู้จักยกย่องให้เกียรติผู้อื่นเสมอ ปฏิบัติตนเสมอต้นเสมอปลาย ไม่เลือกที่รักมักที่ชัง ร่าเริงแจ่มใส เป็นกันเองต่อทุกคน ไม่ถือตัว เข้าพบได้ง่าย สำรวมอินทรีย์ทุกอริยาบถเป็นที่น่าเคารพกราบไหว้ ทำให้ผู้ที่พบเห็นเกิดความเลื่อมใสอย่างยิ่ง กล่าวได้ว่าครูบาอภิชัยขาวปีมีปฏิปทาคือการดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่าย ชอบสมถะสงบเสถียร อยู่อย่างสันโดษ มีจริยาวัตรงดงามคือเป็นผู้ปฏิบัติกรรมฐานทั้งสมถกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐาน ทำวัตรสวดมนต์ตลอดสม่ำเสมอ อีกทั้งยังมีบุคลิกภาพที่จัดอยู่ในระดับขั้นที่ดี คือเป็นผู้ที่มีอารมณ์เบิกบาน ยิ้มแย้มแจ่มใส พูดเสียงเบาแต่มีพลัง จึงทำให้ครูบาอภิชัยขาวปีเป็นที่เคารพกราบไหว้ของคนทั่วไปด้วยความศรัทธา ครูบาอภิชัยขาวปี ได้สร้างสรรค์ผลงานไว้กับพระพุทธศาสนาอย่างมากมาย เจริญรอยตามครูบาเจ้าศรีวิชัย ผู้เป็นครูบาอาจารย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาทด้านสาธารณูปการ บทบาทด้านการศึกษา บทบาทด้านการศึกษาสงเคราะห์ และบทบาทด้านการเผยแผ่ธรรม

ครูบาอภิชัยขาวปีได้สร้างผลงานด้านสาธารณูปการไว้มากมาย ในปี พ.ศ. 2477 ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้อำนวยการสร้างถนนขึ้นดอยสุเทพ โดยใช้เวลา 5 เดือน 22 วัน ตั้งแต่วันที่ 9 พฤศจิกายน พ.ศ. 2477 ถึงวันที่ 30 เมษายน 2478 ผู้มีศรัทธาต่อครูบาศรีวิชัยทั้งฝ่ายสงฆ์และฆราวาส โดยเฉพาะพวกกระเหรี่ยงจากอำเภอถ้ำเงี้ยวจังหวัดลำพูน ได้มาร่วมงานกันเป็นจำนวนมาก ระยะทางที่สร้าง 11,530 ก.ม. ครูบาอภิชัยขาวปีท่านได้เดินทางไปร่วมสร้างถนนขึ้นดอย

สุเทพตั้งแต่ปีแรกที่เริ่มสร้างมีคณะศรัทธาจำนวนหนึ่งติดตามไปจากวัดพระพุทธบาทตะเมาะ อำเภอดอยเต่า จังหวัดเชียงใหม่ ดังปรากฏในหนังสือชีวประวัติครูบาเจ้าภีษัชชาปิพ็พพรบาท ขาวครูบาเจ้าศรีวิชัยผู้เป็นอาจารย์มาสร้างทางขึ้นดอยสุเทพ ท่านจึงพากระเหรี่ยง 500 คน ไปช่วยทำถนนขึ้นดอยสุเทพจนเสร็จและกลับมาพักกับครูบาเจ้าศรีวิชัยที่วัดพระสิงห์ในตัวเมือง จังหวัดเชียงใหม่ นอกจากผลงานด้านการสาธารณูปการที่ครูบาภีษัชชาปิได้ปฏิบัติมาในอดีต ครั้งติดตามครูบาเจ้าศรีวิชัยและในส่วนของวัดพุทธบาทผาหนามแล้ว ครูบาภีษัชชาปิ ยังได้บำเพ็ญประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนาในด้านการก่อสร้างถาวรวัตถุอีกมากมาย

ในส่วนการช่วยเหลืองานด้านการศึกษาสงเคราะห์และงานด้านสาธารณประโยชน์ หรือสังคมสงเคราะห์อันเป็นการสร้างสรรค์งานด้านสาธารณูปการให้กับพระพุทธศาสนาและองค์กรหน่วยงานต่างๆ อีกมากมาย เพื่อแสดงให้เห็นถึงความมีเมตตาธรรมและบารมีของครูบาภีษัชชาปิ อีกแง่มุมหนึ่ง งานด้านการศึกษาสงเคราะห์และงานสาธารณประโยชน์หรือสังคมสงเคราะห์ของครูบาภีษัชชาปิ ครูบาภีษัชชาปิ เป็นพระมหาเถระที่สนับสนุนส่งเสริมงานด้านการจัดการและบริหารการศึกษาครูบาเป็นพระมหาเถระชาวล้านนาที่มีเมตตาธรรมสูง อีกทั้งยังเป็นผู้ที่มีปฏิปทาจริยวัตรตรงตามยิ่ง หรือเป็นครูบาที่เจริญรอยครูบาเจ้าศรีวิชัยผู้เป็นครูบาอาจารย์ได้อย่างสมบูรณ์ นอกจากท่านได้ปฏิบัติธรรมเป็นการส่วนตัวแล้ว ยังได้ช่วยเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยการอบรมสั่งสอนลูกศิษย์ตลอดถึงศรัทธาประชาชนให้ตั้งอยู่ในพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าด้วย การอบรมสั่งสอนนั้น ก็ถือได้ว่าเป็นการบริการและการจัดการศึกษาอย่างหนึ่ง ซึ่งครูบาภีษัชชาปิ ก็ได้ทำหน้าที่นี้อย่างสมบูรณ์

2. บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของครูบาภีษัชชาปิ

ครูบาภีษัชชาปิ ตั้งแต่เป็นสามเณรได้ศึกษาเล่าเรียนพระธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและยังได้ศึกษาวิชาความรู้จากครูบาอาจารย์คือครูบาศีลธรรมหรือครูบาเจ้าศรีวิชัย นักบุญแห่งล้านนาไทย ท่านเป็นศิษย์ของครูบาศรีวิชัยตั้งแต่อายุได้ 16 ปี เป็นสามเณรและเป็นพระภิกษุ กล่าวได้ว่า ครูบาภีษัชชาปิ ได้ยึดถืออภยวัตรปฏิบัติตามคำสอนของครูบาอาจารย์อย่างเคร่งครัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งได้ติดตามครูบาศรีวิชัยไปเกือบทุกหนทุกแห่ง ได้ออกเผยแผ่พระพุทธศาสนาพร้อมกับครูบาศรีวิชัยมาโดยตลอด จนกระทั่งครูบาเจ้าศรีวิชัยได้มรณภาพลง ท่านครูบาภีษัชชาปิในฐานะที่เป็นศิษย์ของครูบาเจ้าศรีวิชัยก็นำเอาหลักคำสอนที่ครูบาได้สอนไว้นามาประพฤติปฏิบัติ และครูบาภีษัชชาปิได้เรียนรู้วิธีการปฏิบัติสมถกรรมฐานมาจากครูบาเจ้าศรีวิชัย ดังนั้นแนวทางปฏิบัติจึงไม่แตกต่างไปจากครูบาเจ้าศรีวิชัย กล่าวได้ว่า วิธีการและเนื้อหาสาระของสมถกรรมฐานจึงเหมือนกันกับของครูบาเจ้าศรีวิชัยทุกอย่างเช่นวิธีนับลูกประคำครูบา

อภิชาตวชิราวุธ ได้ใช้วิธีการเผยแผ่และเนื้อหาสาระของสมณธรรมฐานอีกอย่างหนึ่งนอกเหนือจากการนั่งสมาธิภาวนา ก็คือ วิธีการภาวนาโดยนับลูกประจำ เพื่อให้จิตใจเป็นสมาธิ หรือจิตใจสงบนิ่ง อันเป็นเบื้องต้นของสมณธรรมฐาน วิธีนับลูกประจำของครูบาอภิชาตวชิราวุธ ได้รับสืบทอดมาจากครูบาอาจารย์รุ่นก่อนๆ โดยครูบาอภิชาตวชิราวุธได้ศึกษาเล่าเรียนจากครูบาอาจารย์แล้วได้ถ่ายทอดสู่ศิษยานุศิษย์ต่อๆ มาจนกระทั่งปัจจุบัน ครูบาอภิชาตวชิราวุธก็ยังใช้ปฏิบัติและสอนศรัทธาประชาชนอยู่ตราบถึงทุกวันนี้ นับได้ว่า วิธีการนับลูกประจำอันเป็นสมณธรรมฐาน ซึ่งครูบาอภิชาตวชิราวุธ ใช้เป็นวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ดีในระดับหนึ่ง ชีปะขาว หมายถึง นักบวชผู้นับถือพุทธศาสนาประเภทหนึ่ง ที่นุ่งขาวห่มขาว ประพฤติพรหมจรรย์ แต่ไม่อยู่วัดเที่ยวภิกขาจารไปเรื่อย ๆ บางคนก็อาศัยอยู่ร่วมกับพระภิกษุ และทำกิจกรรมเช่นเดียวกับพระภิกษุ เป็นแต่ว่ายังมิได้บรรพชาอุปสมบทเท่านั้น แต่ในกรณีของครูบาอภิชาตวชิราวุธ ถือว่าท่านได้บวชเรียนมานานหลายปีแต่ด้วยเหตุบ้านการเมืองทำให้ท่านต้องได้ลาสิกขา แต่ท่านก็ยังถือศีล 227 ข้ออยู่ ปฏิบัติตามพระธรรมวินัยเหมือนพระทุกประการ แต่เพียงว่าท่านนุ่งห่มผ้าขาวแทน ครูบาอภิชาตวชิราวุธในฐานะที่เป็นชีปะขาว ท่านได้บำเพ็ญประโยชน์มากมายให้แก่พระพุทธศาสนา อีกอย่างหนึ่งท่านมีความกตัญญูต่อครูบาอาจารย์เป็นเลิศ ครูบาอาจารย์ของท่านก็คือครูบาเจ้าศรีวิชัย ซึ่งท่านเคารพนับถือมาก จะเห็นได้ว่างานก่อสร้างที่ไหนที่เกี่ยวข้องกับครูบาเจ้าศรีวิชัย ครูบาอภิชาตวชิราวุธก็ไปช่วยทุกครั้ง แม้แต่หลังจากที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้มรณภาพลง ครูบาอภิชาตวชิราวุธก็เจริญรอยตามอาจารย์โดยสืบสานปณิธานของครูบาเจ้าศรีวิชัย โดยมีการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ไว้มากมายดังที่ปรากฏในผลงานของท่าน แต่ในฐานะที่ท่านเป็นชีปะขาวท่านก็ทำหน้าที่ดูแลวัดพระพุทธบาทผาหนาม มีอำนาจหน้าที่เหมือนเจ้าอาวาสทุกอย่าง แต่สถานะของท่านเพียงนุ่งผ้าขาวเท่านั้น

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญพบว่า ครูบาอภิชาตวชิราวุธทำหน้าที่ดูแลวัดได้เป็นอย่างดีและถือว่าประสบความสำเร็จในการทำหน้าที่เจ้าอาวาสในระดับหนึ่ง ปัจจัยที่ช่วยครูบาอภิชาตวชิราวุธประสบความสำเร็จ ในการดูแลวัด คือ ครูบามีความเมตตาเป็นหลัก คือ มีความรักใคร่ปรารถนาให้มีความสุข ด้วยจิตอันแผ่ไมตรีและคิดทำประโยชน์แก่ผู้อื่นและสิ่งอื่น ซึ่งเป็นความรักใคร่ที่ปราศจากราคะความกำหนัด ความรักความหวังดี ความปรารถนาดีนั้น เป็นการแสดงออกซึ่งมิตรภาพไมตรีของมนุษย์ที่มีต่อกันตลอดถึงสัตว์และธรรมชาติสิ่งแวดล้อมด้วย ด้วยต้องการมุ่งหวังแต่ความสุขแก่เขา ไม่หวังผลประโยชน์ตอบแทนสิ่งอื่นใดนอกจากให้เขาเป็นสุข โดยการแสดงออก 3 ทาง คือ เมตตากายกรรม เมตตาทางกาย เมตตาวาจากรรม เมตตาทางวาจา และเมตตาโมหกรรม เมตตาทางใจ

เมื่อกล่าวโดยรวมแล้วท่านมีคุณลักษณะพิเศษ ดังนี้คือ

1) เครื่องครัดในพระธรรมวินัย เรื่องพระธรรมวินัยครูบาอริชัยชาวปีจะเครื่องครัดมาก เน้นไม่ให้เกิดความเสียหาย ทำอะไรท่านจะสอนให้คำนึงถึงชื่อเสียงของวัดก่อนเพราะเป็นวัดใหญ่ถ้าเสียหายจะกระเทือนไปทั้งวัดทั้งพระศาสนา

2) ใส่ใจในการทำวัตรสวดมนต์ เรื่องกิจของสงฆ์ท่านจะสอนพระภิกษุสามเณรด้วยนะให้ทำ นำให้ดู อยู่ให้เห็น ท่านจะไม่พูดมาก ไม่พูดมั่ว แต่จะทำให้ดูมาก ๆ ไม่ทำให้ดูมั่ว ๆ เป็นแบบอย่างทางอุดมคติ และทราบกันดีของพระภิกษุสามเณรในวัด

3) ปกป้องคนดี ไม่ย่ำยีคนทำผิด เอกลักษณะของท่านอีกอย่างหนึ่ง คือ การยกย่องคนทำดี ปราณีคนทำเลว ท่านจะเน้นย้ำเสมอว่า คนที่มี ความรู้ มีการศึกษา แต่ขาดคุณธรรม ใช้ไม่ได้ เราจะต้องสร้างคนดี เพื่อควบคุมคนเก่ง จะต้องมิวิชาจรณสัมปันโน ความรู้ต้องคู่คุณธรรม

4) มีเมตตาริจิต เมตตา กรุณา ท่านจะมีเมตตาธรรมสูง มีน้ำใจเผื่อแผ่แก่ ทุกคน จะปลูกเสกอะไรก็หลัง จะสั่งอะไรก็ศักดิ์สิทธิ์ นิยมใช้พระคุณให้พิเศษ ส่วนพระเดชใช้ในคราวจำเป็น ไม่เลือกที่รักมักที่ชัง ไม่มีอคติ ให้โอกาสทุกคนทำงานได้อย่างเต็มที่ ตามความรู้ ความสามารถ ความฉลาด ความถนัด ความใส่ใจ ไม่ครอบงำ ไม่แทรกแซง ไม่ให้แบ่งพรรคแบ่งฝ่าย แต่ให้สมานฉันท์ สามัคคี

5) มีมารยาทเรียบร้อย ท่านเป็นพระเถระมีความประพฤติทั้งดงาม นุ่มนวลเรียบร้อย ท่วงท่าลีลาเหมาะสม น่าเลื่อมใสศรัทธา เป็นบุญตาแก่ผู้พบเห็น

6) ไม่ปล่อยเวลาให้ว่าง ครูบาอริชัยชาวปีเป็นคนมีความรู้มาก รู้รอบรู้ลึก รู้แจ้ง เพราะท่านเป็นคนอ่านหนังสือมาก ชอบการศึกษาหาความรู้ใหม่ ๆ อยู่เสมอ

7) เป็นนักสร้างนักพัฒนา ครูบาอริชัยชาวปีเป็นนักสร้างคน สร้างวัตถุ สร้างความรู้ สร้างคุณธรรม นักพัฒนาสติปัญญา พัฒนาศาสนา พัฒนาบ้านเมือง พัฒนาประเทศชาติ

ในส่วนคุณสมบัติหรือเอกลักษณ์พิเศษหรือคุณลักษณะในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของครูบาอริชัยชาวปีว่า ครูบาเพียงพร้อมไปด้วยคุณสมบัติของนักเผยแผ่พุทธธรรม มีปฏิปทาน่าเลื่อมใส มีจิตใจที่ดีงาม สงบเยือกเย็น เป็นผู้สง่างาม ในท่ามกลางบริษัท เป็นที่เคารพ สักการะบูชา ศรัทธา ของประชาชนทั่วไป เมื่อกล่าวโดยรวมท่านได้กล่าวถึงคุณสมบัติที่เป็นเอกลักษณ์ของครูบาอริชัยชาวปี ไว้ว่า

1) มีปฏิปทา ครูบาเป็นพระเถระที่พูดกันเอง พูดแบบระมัดระวัง และไม่พูดโอ้อวดความรู้ที่มี ไม่อวดดี ไม่บ้ายอ ไม่ก่อความเดือดร้อนให้ใคร ๆ

2) มีคารวะธรรม ไม่เคยดูถูก รุกรานคน อ่อนน้อมถ่อมตนต่อพระผู้ใหญ่ มีน้ำใจกับพระผู้น้อย คอยใส่ใจต่อเพื่อนเสมอ เป็นห่วงเป็นใย ไม่ถือตัว ไม่เย่อหยิ่ง เสมอต้นเสมอปลาย

3) มีความกตัญญูเป็นเลิศ ครูบามีความกตัญญูต่อพ่อ แม่ครูบาอาจารย์ เป็นแบบ

อย่างที่ดีให้ลูกศิษย์ลูกหลาน เป็นที่กล่าวขานว่า เป็นพระยอดกตัญญู ได้ดีแล้วไม่ลืมผู้มีพระคุณ เพื่อนพ้อง น้องพี่

4) ข้อวัตรปฏิบัติส่วนตัวเป็นยอด ขยันทำวัตร สวดมนต์ คุรบาเผยแผ่ด้วยเอาตัวเองเป็นเครื่องทดลองปฏิบัติ ทำตัวเองให้ลำบากก่อน ปฏิบัติเป็นตวันำ ทำให้เห็นซึ่งเป็นเรื่องที่ทำได้อีก

นอกจากนั้น ยังพบอีกว่าคุรบาเป็นพระที่น่าเคารพเลื่อมใส มีวัตรปฏิบัติที่งดงามสมควรแก่ฐานะ เป็นผู้หนักแน่นมั่นคงในพระพุทธศาสนา มีปฏิปทาน่าเลื่อมใส ท่านเป็นนักเผยแผ่ที่มีเอกลักษณ์พิเศษ คือ

1) รักการอ่านหนังสือ การศึกษา คุรบาเป็นพระที่ชอบการอ่านหนังสือ ชอบศึกษาหาความรู้ อยู่เสมอ ไม่ปล่อยเวลาให้ว่างเปล่า เวลาเข้าไปกราบท่าน จะเห็นคุรบาอ่านหนังสือเป็นประจำ

2) มีเมตตาสม่ำเสมอ ความเป็นเมตตากรุณาของคุรบา นั้น ไม่จำกัดกาล สถานที่ ไม่จำกัดบุคคล ท่านเดินไปไหนกลับมาถ้าเจอลูกศิษย์คุรบาจะขอบนนำของมาฝาก คุรบาเมตตากรุณาให้คำปรึกษาแนะนำสั่งสอนธรรมะเสมอ เมื่อลูกศิษย์กราบเรียนถามโดยไม่เกียจฉลาด ไม่หลบหนี เพราะความใจดีมีเมตตาธรรมของท่าน

3) มีความเรียบง่าย ทักทายเป็นกันเอง ท่านดำรงสมณะเพศแบบเรียบง่าย เรียบร้อยดีงาม ตามพระธรรมวินัย ที่สำคัญท่านทักทายเป็นกันเองกับลูกศิษย์เสมอ ไม่ถือตัว เป็นกันเองแต่น่าเกรงขามน่าเลื่อมใส ด้วยความดีในตัวท่าน

บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคุรบาภิชัยขาวปี สามารถสรุปได้ 4 ด้าน ดังนี้

บทบาทด้านสาธารณูปการ : คุรบาภิชัยขาวปีได้สร้างผลงานด้านสาธารณูปการไว้มากมาย ในปี พ.ศ. 2477 คุรบาเจ้าศรีวิชัยได้อำนวยการสร้างถนนขึ้นดอยสุเทพ โดยใช้เวลา 5 เดือน 22 วัน ตั้งแต่วันที่ 9 พฤศจิกายน พ.ศ.2477 ถึงวันที่ 30 เมษายน 2478 ผู้มีศรัทธาต่อคุรบาศรีวิชัยทั้งฝ่ายสงฆ์และฆราวาส โดยเฉพาะพวกกระเหรี่ยงจากอำเภอลี้จังหวัดลำพูน ได้มาร่วมงานกันเป็นจำนวนมาก ระยะทางที่สร้าง 11,530 ก.ม. คุรบาภิชัยขาวปีท่านได้เดินทางไปร่วมสร้างถนนขึ้นดอยสุเทพตั้งแต่ปีแรกที่เริ่มสร้างมีคณะศรัทธาจำนวนหนึ่งติดตามไปจากวัดพระพุทธบาทตะเมาะ อำเภอดอยเต่า จังหวัดเชียงใหม่ นอกจากผลงานด้านการสาธารณูปการที่คุรบาภิชัยขาวปีได้ปฏิบัติมาในอดีตครั้งติดตามคุรบาเจ้าศรีวิชัยและในส่วนของวัดพุทธบาทผาหนามแล้ว คุรบาภิชัยขาวปี ยังได้บำเพ็ญประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนาในด้านการก่อสร้างถาวรวัตถุอีกมากมาย

บทบาทด้านการศึกษา : ครูบาภิชัยขาวปี เป็นพระมหาเถระที่สนับสนุนส่งเสริมงานด้านการจัดการและบริหารการศึกษาพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรมและบาลีของคณะสงฆ์จังหวัดลำพูนมาโดยตลอด ถึงแม้ว่าครูบาภิชัยขาวปีจะไม่ได้ศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและบาลีจนจบ หรือเปรียญใดเลยก็ตาม แต่ครูบาภิชัยขาวปี ก็ได้ศึกษาเรียนรู้หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาและเรียนรู้การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานจากครูบาเจ้าศรีวิชัยผู้เป็นอาจารย์ในส่วนของวิปัสสนาธุระคือการศึกษาด้านการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน นอกจากครูบาภิชัยขาวปี ได้ศึกษาปฏิบัติเจริญรอยตามครูบาเจ้าศรีวิชัย ซึ่งเป็นอาจารย์แล้ว ยังได้สนับสนุนส่งเสริมและถ่ายทอดวิธีการปฏิบัติเจริญวิปัสสนาให้แก่ลูกศิษย์ทั้งที่เป็นบรรพชิตและคฤหัสถ์อีกด้วย

บทบาทด้านการศึกษาสงเคราะห์ สังคมสงเคราะห์ : ครูบาภิชัยขาวปี เป็นประธานสร้างโรงเรียนต่าง ๆ ในจังหวัดลำพูน จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดลำปาง และจังหวัดตาก สรุปรวเป็นตัวอย่าง เช่น พ.ศ. 2494 สร้างโรงเรียนบ้านสามหลังตำบลสองแคว อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นจำนวนเงิน 60,000 บาท สร้างโรงเรียนบ้านหลวงศรีจอมทอง อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นจำนวนเงิน 175,039.50 บาท พ.ศ. 2495 สร้างโรงเรียนบ้านห้วยน้ำดิบ ตำบลช่วงเปา อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นจำนวนเงิน 73,191 บาท สร้างโรงเรียนบ้านสบเตี๊ยะ อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นจำนวนเงิน 40,272.50 บาท สร้างโรงเรียนบ้านท่าช้าง ตำบลหนองล่อง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน เป็นจำนวนเงิน 125,105.90 บาท เป็นต้น

บทบาทด้านการเผยแผ่ธรรม : ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของครูบาภิชัยขาวปี ครูบาเป็นพระเถระที่รอบรู้ทั้งคัมภีร์ วิปัสสนาธุระ มีวิชา ปัญญา ปฏิภาณ ประสพการณ์ปณิธาน ได้ทำบทบาทหน้าที่ของความเป็นพุทธสาวกที่ดี ทำบทบาทหน้าที่สนองงานคณะสงฆ์ด้วยความเรียบร้อย มีความกตัญญูตบะที่ต่อมารดาบิดาและครูบาอาจารย์เป็นยอด มีความรักเชิดชูสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ด้วยความเป็นเยี่ยม เปี่ยมด้วยคุณธรรม ท่านมีบุคลิกภาพที่น่าเลื่อมใส ปฏิภาณว่องไว ธรรมะที่น่าเสนอง่ายๆ ไกลตัว ตรงประเด็น เนื้อหาสาระธรรมได้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาบุคคล ครอบครัว สังคมให้เกิดสันติ และการใช้วิธีการและเทคนิคต่างๆ ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

อภิปรายผล

ครูบาภิชัยขาวปี เป็นพระมหาเถระที่ได้สร้างคุณูปการต่อพระพุทธศาสนาในล้านนาเป็นอย่างยิ่ง ท่านได้รับยกย่องให้เป็น ครูบา เพราะท่านมีความเชี่ยวชาญ มีภูมิธรรม ภูมิรู้ ปฏิภาณและจริยาวัตรอันงดงาม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูวิสุทธิธรรมโมลี (สัมพันธ์ สิริธมฺโม) (2555) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ความเป็นครูบา : กรณีศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่

และลำพูน” ระบุว่า ครูบาเป็นค้ายกย่องที่ประชาชนมอบให้หรือใช้เรียกพระภิกษุสงฆ์ที่ทรงคุณ
ทรงพระไตรปิฎก เชี่ยวชาญทั้งในด้านคันถธุระและวิปัสสนาธุระ ประพฤติดีปฏิบัติชอบ มีภูมิ
รู้ ภูมิธรรม ภูมิฐาน เป็นพระเถระผู้มีราตรีนานคือ มีอายุพรรษามากพอสมควร โดยประมาณ
อายุ 60 ปี และมีพรรษา 40 พรรษา ขึ้นไป เป็นต้น นอกจากนั้นครูบาภิชัยชาวปี ยังถือได้ว่าเป็น
ศิษย์เอกของครูบาเจ้าศรีวิชัยที่ได้รับการถ่ายทอดความรู้ทั้งทางด้านการกรรมฐานและการ
สาธารณสงเคราะห์ ดังจะเห็นว่า ลูกศิษย์ของครูบาศรีวิชัยนั้นจะมีความโดดเด่นในด้านนี้ เช่น
ครูบาชัยวงศาพัฒนา เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัย **พระครูพุทธนิมิตธรรมสุนทร (โสดา ทาปัน)**
(2555) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระครูพัฒนกิจจานุรักษ์ (ครูบาชัยวงศาพัฒนา) ใน
การสงเคราะห์ชุมชน” พบว่า พระสงฆ์จากสำนักของครูบาเจ้าศรีวิชัยที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้หลาย
ท่าน กล่าวคือ ครูบาภิชัยชาวปี ครูบาชัยลังกา เป็นต้น

องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

จากการศึกษาประวัติและปฏิปทาของครูบาภิชัยชาวปีแล้ว จะเห็นได้ว่า ท่านเป็น
พระสงฆ์ที่มีบทบาทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในล้านนาเป็นอย่างมาก เพราะอาศัยปัจจัยทั้ง
ภายในและปัจจัยภายนอกที่เกื้อหนุน สนับสนุน ส่งเสริมเกื้อหนุน ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

ปัจจัยภายนอก

☐ ความเคารพในครูบาอาจารย์

☐ ความเป็นบุคคลในพื้นที่

☐ แรงสนับสนุนจากประชาชน

ปัจจัยภายใน

☐ ความมั่นคงในพระพุทธศาสนา

☐ ความรู้ ความสามารถ

☐ ความเด็ดเดี่ยว

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

สรุป

ปัจจัยที่มีผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนานอกจากรูปแบบและวิธีการเผยแผ่แล้ว สภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ เช่น ลมฟ้าอากาศ วิถีดำเนินชีวิตของประชาชนในแต่ละท้องถิ่น อุตสาหกรรม การศึกษา ความเชื่อ ทศนคติ จารีต วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ เป็นอุปสรรคต่อการเผยแผ่งานทางพระพุทธศาสนา เพราะฉะนั้น พระสงฆ์ผู้เผยแผ่นอกจากปฏิบัติ ติปฏิบัติชอบตามธรรมวินัยแล้วจำเป็นต้องมีความชำนาญและความสามารถในการหลายๆ ด้าน ประกอบกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งคุณสมบัติของพระสงฆ์หรือตัวผู้สื่อเอง ซึ่งนับเป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งในการสร้างศรัทธาให้เกิดแก่ผู้ฟังที่ได้พบและได้เห็น

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลจากการศึกษาวิจัย มีข้อที่ควรเสนอแนะที่ได้จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ก็คือทำให้รู้เกี่ยวกับวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพุทธเจ้าและของพระสาวกสามารถนำเอาคุณธรรมจากการที่ได้ศึกษานี้นำไปประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้อย่างถูกต้อง และครูบาภิชัยขาวปีเป็นพระเถระผู้ใหญ่ เป็นที่เคารพของศรัทธาประชาชนโดยทั่วไปตลอดจนถึงพระภิกษุสามเณรที่เป็นศิษย์มีความเลื่อมใสศรัทธาในตัวท่านเป็นอย่างมาก ท่านเป็นพระที่มีความอ่อนน้อมถ่อมตนปฏิบัติทางจริยาวัตรตรงตาม ผู้ใดได้เห็นได้สนทนาธรรมด้วย ครูบาภิชัยขาวปี ท่านพูดธรรมแบบง่ายๆ แต่เป็นที่น่าอัศจรรย์ใจผู้ที่สนทนาด้วยหรือสอนธรรมให้ผู้ฟังหรือผู้สนทนาด้วยก็เข้าใจในหลักธรรมนั้นโดยไม่มีความสงสัยเลย โดยเฉพาะความมีเมตตาของท่านใครจะเข้าไปพบก็สามารถพบง่ายท่านไม่มีการแบ่งชนชั้นว่าคนนี้รวย คนนี้ยากจน แต่ครูบาภิชัยขาวปีให้ความเสมอภาคกันหมด ครูบาภิชัยขาวปีเป็นผู้ที่มีความร่าเริง และยิ้มแย้มแจ่มใส

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

- 1) ควรศึกษาเปรียบเทียบบทบาทและวิธีการเผยแผ่ของครูบาภิชัยขาวปีกับพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนารูปอื่น ๆ ในอดีตหรือปัจจุบัน
- 2) ควรมีการศึกษาประวัติและผลงานของพระมหาเถระในอดีตที่มีผลงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่โดดเด่นและแตกต่างจากพระเถระรูปอื่น ๆ
- 3) ควรศึกษาเปรียบเทียบบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของครูบาขาวปีกับพระสงฆ์รูปอื่นๆ ในล้านนา

บรรณานุกรม

- ชีวประวัติครูบาเจ้าอภิชัย (ขาวปี). (2552). วัดพุทธบาทผาหนาม อำเภอสี จังหวัดลำพูน.
ลำพูน: อนุรักษ์การพิมพ์.
- พระครูพุทธนิมิตธรรมสุนทร (โสดา ทาป็น). (2555). “บทบาทของพระครูพัฒนกิจจานุรักษ์ (ครูบา
ชัยยะวงศาพัฒนา) ในการสงเคราะห์ชุมชน”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย.
- พระครูวิสุทธิธรรมโฆสิต (สัมพันธ์ สิริธมโม). (2555). “ความเป็นครูบา: กรณีศึกษาในจังหวัด
เชียงใหม่และลำพูน”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธ
ศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2548). พจนานุกรมศัพท์ศาสนาสาทุก อังกฤษ-ไทย ฉบับ
ราชบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน
- สุธานี จันทรรัตน์ศิริ. (2552). ชีวประวัติครูบาเจ้าอภิชัย (ขาวปี). ลำพูน: อนุรักษ์การพิมพ์.
- สุมน อมรวิวัฒน์. (2530). การสอนโดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ. กรุงเทพมหานคร:
โอ.เอส. พรินติ้ง เฮ้าส์.

การฆ่าตัวตายในมุมมองทางพระพุทธศาสนา Suicide From a Buddhist Perspective

จันทร์สมิ์ ตาปูลิง

Chantarat Tabuling

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Lamphun Buddhist College

Corresponding Author, Email: chantarat.tabuling@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการฆ่าตัวตายในมุมมองทางพระพุทธศาสนา ผลการศึกษาพบว่า การฆ่าตัวตาย (Suicide) เป็นปรากฏการณ์ทางสังคม ในด้านจิตวิทยาถือว่าเป็นไปตามสัญชาตญาณแห่งความตาย (death instinct) และความรู้สึกผิดของบุคคลที่มีต่อสิ่งอื่น แนวคิดในการป้องกันและแก้ไขการฆ่าตัวตายตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักการมีชีวิตอยู่และความคุ้มค่าทางด้านทรัพยากรบุคคล พระพุทธศาสนาถือว่าการฆ่าบุคคลอื่นหรือการฆ่าตนเองนั้นเป็นบาป ในพระไตรปิฎกมีการกล่าวถึงการฆ่าตัวตายของภิกษุ เช่น พระฉนนะ พระโคธิกะ และพระวักกลี เป็นต้น ส่วนมากมีสาเหตุมาจากการต้องการพ้นทุกข์ที่เกิดจากการเจ็บป่วยทางด้านร่างกายและพ้นจากทุกข์ที่อยู่ในวัฏสงสาร แต่ตามหลักการของพระพุทธศาสนานั้นถือว่าการฆ่าตัวตาย เป็นพฤติกรรมที่ขัดต่อหลักการพื้นฐานของพระพุทธศาสนา เนื่องจากพระพุทธศาสนาเห็นว่ามนุษย์มีศักยภาพในการเรียนรู้ การพัฒนาตนเอง เพื่อการแก้ไขปัญหาตามแนวทางที่ถูกต้อง

คำสำคัญ : การฆ่าตัวตาย, พระพุทธศาสนา, พระไตรปิฎก

Abstract

This academic article aims to study suicide from a Buddhist perspective. The results of the study found that suicide is a social phenomenon. In terms of psychology, it is considered to be a result of the death instinct and a person's guilt towards others. The concept of preventing and solving suicide is based on the principle of living and the value of human resources. Buddhism considers

killing others or killing oneself to be a sin. The Tripitaka mentions the suicide of monks, such as Phra Channa, Phra Kothika, and Phra Vakkali. Most of the causes are due to the desire to escape suffering from physical illness and escape from suffering in the cycle of rebirth. However, according to the principles of Buddhism, suicide is considered a behavior that contradicts the basic principles of Buddhism because Buddhism believes that humans have the potential to learn and develop themselves in order to solve problems in the right way.

Keywords: Suicide, Buddhism, Tipitaka

บทนำ

การฆ่าตัวตาย (Suicide) ถือเป็นหนึ่งในประเด็นปัญหาในระดับโลก ทั้งนี้ องค์การอนามัยโลก (WHO) ได้มี โครงการป้องกันการฆ่าตัวตาย (Suicide Prevention Program) ซึ่งอยู่ภายใต้โครงการสุขภาพจิต (Mental Health Program) เพื่อศึกษาการฆ่าตัวตายในประเทศต่างๆ ทั่วโลกและหาหนทางป้องกัน (ศุภเจตน์ จันทรสาส์น, 2554: 50-65) องค์การอนามัยโลก รายงานว่าประชากรทั่วโลกมีอัตราการฆ่าตัวตายเพิ่มขึ้นจากเดิม ในช่วง 45 ปีที่ผ่านมาอัตราการฆ่าตัวตายเพิ่มขึ้นร้อยละ 60 และพยากรณ์ว่าภายในปี 2563 บุคคลที่จะฆ่าตัวตายจะมีจำนวนปีละ 1.6 ล้านราย (อนุพงศ์ คำมา, 2565: 36) โดยเฉพาะประเทศที่พัฒนาแล้ว ทำให้ปัญหาการฆ่าตัวตายเป็นสาเหตุการตายอยู่ในสิบอันดับแรกของการตาย สำหรับการฆ่าตัวตายของคนไทย ในจังหวัดที่มีอัตราการฆ่าตัวตายสูง ในรอบ 3 ปี พบว่าอัตราการฆ่าตัวตายอยู่ที่จังหวัดในภาคเหนือและตะวันออกเฉียงเหนือ มีแนวโน้มสูงขึ้น โดยภาคเหนือมีอัตราการฆ่าตัวตายสูงกว่าภาคอื่น คือ 10 คนต่อประชากรแสนคน สูงสุดที่จังหวัดลำพูน 20 คนต่อประชากรแสนคน (ศุภเจตน์ จันทรสาส์น, 2554: 50-65) ซึ่งสาเหตุการฆ่าตัวตายมาจากความขัดแย้งในครอบครัว ทั้งผู้ชายและผู้หญิงมีลักษณะคล้ายคลึงกัน คือ เกิดจากความน้อยใจ คนใกล้ชิดดูต่ำ ทะเลาะกับคนใกล้ชิด และทุกข์ทรมานจากการป่วยโรคเรื้อรัง โดยผู้ชายที่ฆ่าตัวตายสำเร็จร้อยละ 3 จะมีการทำร้ายคนอื่นร่วมด้วย ส่วนผู้หญิงร้อยละ 2 จะทำร้ายคนอื่นก่อนฆ่าตัวตาย

กลุ่มงานระบาดวิทยาสุขภาพจิต กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข รายงานว่าการฆ่าตัวตายจากปัญหาทางเศรษฐกิจมีสูงถึงร้อยละ 23 ถือว่ามากกว่าสาเหตุอื่นๆ นอกจากนั้นเกิดจากสาเหตุทางด้านร่างกาย เช่น การมีโรคประจำตัวที่รักษาไม่ขาด สาเหตุทางด้านอารมณ์ เช่น ความรู้สึกเศร้า ความกลัวความเจ็บปวดทรมานขณะตาย และสาเหตุทางด้านสังคม เช่น

การถูกปฏิเสธจากครอบครัว เป็นต้น (ขวณีย์ พงศาพิชญ์, 2542: 24-29)

ในทางพุทธศาสนการฆ่าตัวตายถือว่าเป็นบาปเป็นการผิดศีลข้อที่ 1 ว่าด้วยการห้ามฆ่าสัตว์ เพราะเป็นการเบียดเบียนชีวิตทั้งตนเองและผู้อื่น ทำให้เกิดการสร้างอกุศลกรรมให้ติดตัวไป การฆ่าตัวตายเป็นการกระทำที่เกิดขึ้นเพราะแรงเจตนาของบุคคลนั้นๆ โดยเกิดจากสภาพจิตใจที่ไม่ได้อยู่ในสภาวะปกติ เช่น ความผิดหวัง ความน้อยใจ ความเครียด ความกดดัน ฯลฯ นอกจากนั้นทางพุทธศาสนามีมุมมองว่า การเกิดเป็นมนุษย์นั้นเป็นสิ่งที่ยากยิ่ง เมื่อได้เกิดมาเป็นมนุษย์ควรที่จะภูมิใจในชีวิต ชีวิตของมนุษย์มีคุณค่ามาก เพราะมีมนุษย์เพียงผู้เดียวที่จะมีโอกาสในการชดใช้กรรมให้หมดสิ้นหรือการสร้างความดีเพื่อให้บรรลุพระอรหันต์ สามารถฝึกฝนตนเอง มีโอกาสในการตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ ดังนั้นการฆ่าตัวตายจึงเป็นการตัดโอกาสที่จะได้ในสิ่งที่พึงได้ในฐานะที่เกิดเป็นมนุษย์และยังสามารถส่งผลกระทบให้ได้รับความทุกข์ต่อไปไม่รู้จบ ทำให้เสียเวลาในการสั่งสมบารมี ดังคำสุภาษิตที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “การกลับได้อัตภาพเป็นมนุษย์เป็นการยาก” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 19 ข้อ 1118: 631) ท่านเปรียบว่าในท้องทะเลกว้างใหญ่ที่สุดจะประมาณ มีเต้าตาบอดทั้งสองข้างอยู่ตัวหนึ่งทุกๆ หนึ่งร้อยปี จะโผล่ขึ้นมาบนผิวน้ำ 1 ครั้ง และในท้องทะเลนี้มีห่วงที่พอดีกับหัวเต้าลอยอยู่อันหนึ่ง โอกาสที่เต้าตาบอดจะโผล่หัวขึ้นมา แล้วเอาหัวสอดเข้าไปในห่วงพอดี มีความยากเพียงใด โอกาสที่จะได้เกิดเป็นมนุษย์นั้น มีความยากยิ่งกว่า ต้องมีกำลังบุญมากพอ จึงจะได้้อัตภาพเป็นมนุษย์ ซึ่งเป็นกายที่เหมาะสมต่อการสร้างบารมีมากที่สุด

ท่าทีของพระพุทธศาสนาจึงไม่สนับสนุนการฆ่าตัวตาย แม้กระทั่งการพรณนาให้ผู้อื่นฆ่าตัวตายก็เป็นเรื่องผิดหลักการของพระพุทธศาสนา เนื่องจากพระพุทธศาสนาเชื่อมั่นในการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ในอันที่จะแก้ไขปัญหาดังกล่าว ได้อย่างถูกต้องตามครรลอง มีแนวทางการพัฒนาตนเองเพื่อการพ้นทุกข์ทั้งในระดับสามัญและระดับสูง ตลอดถึงการพ้นทุกข์อย่างสิ้นเชิงที่เรียกว่า พระนิพพาน ด้วยเหตุนี้พระพุทธศาสนาจึงส่งเสริมให้มีการศึกษาให้ครอบคลุมทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านกายภาพ (ศีล) ด้านจิตใจ (สมาธิ) และความสามารถ (ปัญญา) รวมเรียกว่าหลักไตรสิกขา จะเห็นได้ว่า พระพุทธศาสนามีท่าทีที่ชัดเจนที่ไม่เห็นด้วยกับการฆ่าตัวตาย และหลักการทางพระพุทธศาสนาล้วนเป็นไปเพื่อการพัฒนาชีวิต จึงเหมาะสมที่จะนำมาเป็นแนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหการฆ่าตัวตายได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เนื้อหา

1. การฆ่าตัวตายในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

การฆ่าตัวตายเป็นการกระทำซึ่งการฆ่าตัวเองหรือการปลงชีวิตตนเอง ซึ่งปรากฏ

ในพุทธตำราว่า “ก็ ภิกษุใดจงใจพรากรากายมนุษย์จากชีวิต (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 1 ข้อ 172: 141) หรือแสวงหาศีลตราอันจะพรากรากายจากชีวิต...” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 1 ข้อ 167: 139) หรือหมายถึงพรากจากชีวิต ความว่า ตัดทอน บั่นรอน ซึ่งอินทรีย์คือชีวิต ทำความสืบทอให้กำเริบ คือสิ้นสุดลงด้วยความจงใจ คำว่า จงใจ คืออาการที่ประกอบด้วยเจตนาเป็นหลัก เพราะหลักการในพระพุทธศาสนานั้นถือว่า เจตนาเท่านั้นเป็นกรรม (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 22 ข้อ 63: 577) การฆ่าตัวเองด้วยวิธีใดๆ ก็ตามถ้าไม่มีเจตนาหรือจงใจการฆ่านั้นก็ไม่ใช่เรียกว่าเป็นการฆ่าตัวตาย ความเป็นมนุษย์นั้นในอรรถกถาท่านหมายเอาจิตแรกเกิดขึ้น คือปฐมวิญญาณปรกฏขึ้นในท้องแห่งมารดา トラบเท่าถึงกาลเป็นที่ตาย อตภาพในระหว่างนี้ ชื่อว่ากายมนุษย์

จะเห็นได้ว่า คำว่า พรากรากายจากชีวิตในตติยปาราชิกนี้ ไม่มีคำว่า ผู้อื่น เหมือนที่ปรากฏในปาณาติบาต นั้นเพราะหมายเอาการฆ่าตัวตายไว้ด้วย อันเกิดจากอุทาหรณ์ที่มีพระภิกษุฆ่าตัวตาย การฆ่าตัวตายในพระพุทธศาสนาจึงสงเคราะห์เป็นกรรมร้ายแรงสำหรับพระภิกษุ คือ เป็นปาราชิกหาสังวาสมิได้

คณอง วังผายแก้ว ให้ความหมายของการฆ่าตัวตาย คือ การทำชีวิตให้ตกลงโดยมีเจตนา ในทางพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงหลักธรรมเกี่ยวกับการฆ่าตัวตายไว้ในหลักศีลห้า ข้อที่หนึ่ง คือ ปาณาติปาตา เวรมณี เจตนางดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ความหมายของศีลห้าข้อที่หนึ่งได้รวมหมายถึงกลุ่มบุคคลที่ทำการฆ่าตัวตายต่อตนเองด้วย ทางพระพุทธศาสนาถือว่าฆ่าบุคคลอื่นหรือจะฆ่าตนเองก็ตาม ถ้าผลของการกระทำดังกล่าวสำเร็จถือว่าเป็นบาปคือสิ่งที่เศร้าหมอง แม้ตายลงไปก็ตกนรกอเวจี ไปสู่ภูมิที่ถูกลงโทษ

1.1 หลักฐานการทำการฆ่าตัวตายในพระพุทธศาสนา

ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะพระไตรปิฎก มีเหตุการณ์การฆ่าตัวตายไว้พอเป็นอุทาหรณ์ในหลายคัมภีร์ ดังนี้

1) การฆ่าตัวตายในตติยปาราชิก

เมื่อพระผู้มีพระภาคประทับ ณ เรือนยอด ป่ามหาวัน ใกล้กรุงเวสาลี พระองค์ได้ทรงแสดงอสุภกถา คือถ้อยคำปรารภสิ่งที่ไม่สวยงาม สรรเสริญคุณแห่งอสุภะ และคุณแห่งการเจริญอสุภะ คือ การพิจารณาเห็นร่างกายโดยความเป็นของไม่งาม กับทั้งคุณแห่งอสุภสมาบัติ (การเข้าฌานมีอสุภะเป็นอารมณ์) โดยปริยายเป็นอันมาก ครั้นแล้วตรัสว่า ทรงพระประสงค์จะหลีกเร้นอยู่ตามลำพังพระองค์ตลอดถึงเดือน ใครๆ ไม่พึงเข้าไปเฝ้า เว้นแต่ภิกษุผู้นำอาหารเข้าไปเพียงรูปเดียว

ภิกษุเหล่านั้นปฏิบัติอสุภกถา (การเจริญอสุภกัมมัฏฐาน คือการพิจารณา

ร่างกายโดยความเป็นของไม่งาม) ก็เกิดเบื่อหน่าย รังเกียจด้วยกายของตน เหมือนชายหนุ่มหญิงสาวที่ชอบการประดับตกแต่ง อาบน้ำ ดำเกิ้ลแล้ว รังเกียจซากศพ ซากศพสุนัข อ้นคลั่งอยู่ที่คอดนั้น เมื่อเบื่อหน่ายรังเกียจด้วยกายของตนอย่างนี้ ก็ฆ่าตัวตายบ้างฆ่ากันและกันบ้าง เข้าไปหานายมิลลันทิกะ ผู้แต่งตัวเหมือนสมณะ จ้างด้วยบาตรจีวรให้ฆ่าบ้าง โดยนัยนี้ นายมิลลันทิกะก็รับจ้างฆ่าภิกษุทั้งหลายวันละหนึ่งรูปบ้าง สองรูป สามรูป สี่รูป ห้ารูป จนถึงหกสิบรูปบ้าง

เมื่อครบถึงเดือนแล้ว พระพุทธเจ้าเสด็จกลับจากที่เร้น ทรงทราบเรื่องนั้น จึงทรงเรียกประชุมสงฆ์ ทรงสั่งสอน อานาปานสติสมาธิ (คือการทำให้ใจตั้งมั่นโดยกำหนดลมหายใจเข้าออก) โดยปริยายต่าง ๆ แล้วทรงปรารภเรื่องภิกษุฆ่าตัวตาย ฆ่ากันและกัน รวมทั้งจ้างผู้อื่นให้ฆ่าตน ทรงติเตียน แล้วบัญญัติสิกขาบทความว่า “ก็ ภิกษุใดจงใจพรากกายมนุษย์จากชีวิต หรือแสวงหาศีลตราอันจะพรากกายมนุษย์จากชีวิต แม้ภิกษุนี้ก็เป็นปาราชิก หาสังวาสมิได้” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 1 ข้อ 162-168: 234-239)

2) การฆ่าตัวตายของพระฉันทะ

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่พระวิหารเวฬุวัน เขตพระนครราชคฤห์ ส่วนพระสารีบุตร พระมหาจุณฑะ และพระฉันทะ อยู่บนภูเขาคิชฌกูฏ เฉพาะพระฉันทะนั้นนั้นอาพาธ ทนทุกข์เวทนา เป็นไข้หนัก พระสารีบุตรจึงเข้าไปชวนพระมหาจุณฑะเพื่อที่จะไปเยี่ยมดูอาการของพระฉันทะ เมื่อพระเถระทั้งสองได้พบพระฉันทะแล้ว พระสารีบุตรจึงถามถึงอาการอาพาธของพระฉันทะท่านตอบว่า กระผมทนไม่ไหว ทุกขเวทนามำเริบหนักมาก ไม่ทุเลาเลย เหมือนมีลมตีขม่อม ทำให้เวียนศีรษะ เหมือนมีคนกำลังเอาของแหลมคมทิ่มขม่อม มีอาการปั่นป่วนทองเจ็บปวดเหมือนคนฆ่าโค เอามัดแล้โลและควั่นท้อง ร่างกายมีความร้อนเหมือนมีคนเอาร่างกายไปย่างในหลุมถ่านเพลิง พระฉันทะจึงบอกพระสารีบุตรว่าจักหาศาสตรามาฆ่าตัวตาย ไม่อยากจะมีชีวิตอยู่แล้ว เมื่อพระสารีบุตรได้ฟังจึงกล่าวห้ามว่าอย่าได้หาศาสตรามาฆ่าตัวเองเลย จงเป็นอยู่ก่อนเถิด พวกเรายังปรารถนาให้ท่านฉันทะเป็นอยู่ ถ้าท่านฉันทะไม่มีโทษจะเป็นที่สบาย ผมจักแสวงหามาให้ ถ้าท่านฉันทะไม่มีโทษจะเป็นที่สบาย ผมจักแสวงหามาให้ ถ้าท่านฉันทะไม่มีคนบำรุงที่สมควร ผมจักคอยบำรุงท่านเอง ท่านฉันทะอย่าได้หาศาสตรามาฆ่าตัวเลย จงเป็นอยู่ก่อนเถิด พวกเรายังปรารถนาให้ท่านฉันทะเป็นอยู่พระฉันทะปฏิเสธทุกอย่างพร้อมกับบอกว่า ขอท่านจงทรงจำไว้อย่างนี้ว่า ฉันทะภิกษุจักหาศาสตรามาฆ่าตัวอย่างมิให้ถูกตำหนิได้ เมื่อสนทนารธรรมกันพอสมควรแก่เวลาพระสารีบุตรกับพระมหาจุณฑะจึงหลีกตัวกลับไปที่พัก เมื่อพระสารีบุตรและพระมหาจุณฑะหลีกไปแล้วไม่นาน พระฉันทะได้หาศาสตรามาฆ่าตัวเสียทันทีนั้น ท่านพระสารีบุตรจึงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคยังที่ประทับ แล้วกราบทูลถามพระผู้

มีพระภาคว่า พระฉันทะหาสาสตรามาฆ่าตัวเสียแล้ว ท่านจะมีคดียังไง มีสัมปรายภพอย่างไร

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า สารีบุตร ฉันทะภิกษุยังมีสกุลมิตร สกุลสหายและสกูลที่คอยดำเนินอยู่ก็จริง แต่เราหาเรียกบุคคลว่า ควรถูกตำหนิด้วยเหตุเพียงเท่านี้ไม่ สารีบุตร บุคคลใดแลทั้งกายนี้และยึดมั่นกายอื่น บุคคลนั้นเราเรียกว่า ควรถูกตำหนิ ฉันทะภิกษุหา มีลักษณะนั้นไม่ ฉันทะภิกษุหา ศัสตรามาฆ่าตัวอย่างไม่ควรถูกตำหนิ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 14 ข้อ 389: 432) ในพระสูตรนี้แสดงให้เห็นว่าพระพุทธรองค์ไม่ทรงตำหนิการฆ่าตัวตายของพระฉันทะก็เพราะแม้ในลำดับ (จิต) แรกการฆ่าตัวตายเป็นความหลงผิด แต่ในลำดับ (จิต) หลังเมื่อพระฉันทะได้ลงมือฆ่าตัวเองแล้วจิตได้ยกขึ้นสู่ความเป็นอริยจิต (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 14 ข้อ 753: 407) ในลักษณะเช่นนี้ การฆ่าตัวตายจึงไม่ถือว่าเป็นความผิด [ตามหลักของพระพุทธศาสนา] การฆ่าตัวตายในลักษณะนี้ไม่ถือว่าเป็นการเบียดเบียนตนเอง เมื่อพิจารณาพุทธพจน์ในพระสูตรนี้แสดงให้เห็นว่าพระพุทธรองค์ไม่ทรงติเตียนการฆ่าตัวตายของพระฉันทะ ก็เพราะพระฉันทะได้ลงมือฆ่าตัวเองนั้นจิตของท่านได้ยกขึ้นสู่กระแสแห่งความหลุดพ้นและจบชีวิตไปพร้อมกับการสิ้นอาสวะแล้วนั่นเอง

3) การฆ่าตัวตายของพระโคธิกะ

กรณีนี้ปรากฏอยู่ในโคธิกสูตร กล่าวว่าพระโคธิกเถระเป็นพระเถระที่มุ่งปฏิบัติธรรมด้วยความเพียรจนได้เจโตวิมุตติ ภายหลังท่านเสื่อมจากเจโตวิมุตติถึง 6 ครั้งพระโคธิกะได้เผชิญสถานการณ์ที่ต้องตัดสินใจเลือกกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง แม้ในครั้งที่ 7 ท่านพระโคธิกเถระเป็นผู้ไม่ประมาท มีความเพียรอุทิศกายและใจอยู่ได้บรรลุเจโตวิมุตตินั้นอีกชั่วคราว ครั้งนั้นท่านพระโคธิกะคิดดังนี้ว่าเราได้เสื่อมจากเจโตวิมุตติชั่วคราว 6 ครั้งแล้ว ทางที่ดีเราพึงนำ ศาสตรามา (ฆ่าตัวตาย) (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 15 ข้อ 159: 205) ดังที่พระพุทธรองค์ตรัสไว้ในอังคุตตรนิกายปัญจกนิบาตว่า “นักปราชญ์ผู้ใดสมบูรณ์ด้วยปัญญามีปกติเพ่งพินิจยินดีในมานทุกเมื่อ พากเพียรตลอดวันและคืนไม่เสียดายชีวิตขณะกองทัพนักราชแล้วไม่กลับมาสู่ภพใหม่นักปราชญ์นั้นคือพระโคธิกกุลบุตรได้ถอนตนหาพร้อมทั้งรากบริณิพพานแล้ว” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 15 ข้อ 159: 207) จากข้อความในพระพุทธพจน์นี้แสดงให้เห็นว่าเมื่อพระโคธิกะได้ลงมือฆ่าตัวเองนั้นจิตของท่านได้ยกขึ้นสู่ความเป็นอริยจิตได้เจโตวิมุตติแล้ว

4) กรณีการฆ่าตัวตายของพระวักกิ

พระวักกิเป็นไข้อาพาธอาการหนักจึงได้ให้ภิกษุผู้อุปัฏฐากไปเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า เพื่อขอรุณโรคาพระพุทธองค์มายังสำนักของตน พระพุทธรองค์ทรงอนุเคราะห์เสด็จเข้าไปหาท่านวักกิ ได้ตรัสถามถึงอาการอาพาธ เมื่อทรงทราบความอาพาธของพระวักกิแล้ว ได้ตรัสพระธรรมเทศนาในความไม่เที่ยงแท้แห่งรูป เวทนา สัญญา สังขารและวิญญาณ เมื่อ

พระพุทธองค์ทรงเสด็จกลับแล้ว ไม่นานท่านพระวัชกาลได้เรียกภิกษุอุปัฏฐากทั้งหลายมาแล้วกล่าวว่ามาเถิดอาวุโสท่านจงช่วยอุ้มเราขึ้นเตียงแล้วหามไปยังวิหารกาฬสิลาข้างภูเขาสิสิคิสี เมื่อปฐมยามล่วงไปเทวดา 2 องค์เข้าไปเฝ้าพระพุทธองค์ เทวดาองค์หนึ่งได้กราบทูลว่า พระเจ้าข้าวัชกาลภิกษุคิดเพื่อความหลุดพ้น เทวดาอีกองค์หนึ่งได้กราบทูลว่าพระเจ้าข้าวัชกาลภิกษุนั้นหลุดพ้นดีแล้วจักหลุดพ้นได้แน่แท้ ครั้นพอรাত্রีนั้นผ่านไปพระพุทธองค์ตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมารับสั่งว่า มาเถิดจงพากันเข้าไปหาวัชกาล จงบอกวัชกาลภิกษุอย่างนี้ว่า “อาวุโสวัชกาลท่านจงฟัง พระดำรัสของพระพุทธองค์และคำของเทวดา 2 องค์” พระวัชกาลได้ทราบข้อความนั้นแล้วกล่าวว่า “อาวุโส ถ้าเช่นนั้น ท่านจงช่วยถวายเป็นอภิวาทของพระผู้มีพระภาคด้วยเศียรเกล้าตามคำของผมหันด้วยว่า พระเจ้าข้า ข้าพระองค์ไม่เคลือบแคลงว่ารูปไม่เที่ยง ไม่สงสยว่าสิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ ไม่สงสยว่าสิ่งใดไม่เที่ยงเป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา ความพอใจก็ดี ความกำหนดก็ดี ความรักใคร่ก็ดี ในสิ่งนั้นมิได้มีแก่ข้าพระองค์ ข้าพระองค์ไม่เคลือบแคลงว่าเวทนา...สัญญา...สังขาร...วิญญาณไม่เที่ยง ไม่สงสยว่าสิ่งใดไม่เที่ยงสิ่งนั้นเป็นทุกข์ ไม่สงสยว่าสิ่งใดไม่เที่ยงเป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา ความพอใจก็ดี กำหนดก็ดี ความรักใคร่ก็ดี ในสิ่งนั้นมิได้มีแก่ข้าพระองค์” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 9 ข้อ 219: 119) ภิกษุเหล่านั้นรับคำท่านพระวัชกาลแล้วหลีกไปครั้งนั้นเมื่อภิกษุเหล่านั้นหลีกไปไม่นาน ท่านพระวัชกาลก็นำเอาศาสตรามาฆ่าตัวเองตายพระพุทธองค์ตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมารับสั่งว่าไปกันเถิดภิกษุทั้งหลาย เราจะพาไปยังวิหารกาฬสิลาข้างภูเขาสิสิคิสี ซึ่งเป็นที่ที่วัชกาลภิกษุบุตรนำเอาศาสตรามาลำดับนั้นพระพุทธองค์เสด็จไปยังวิหารกาฬสิลาข้างภูเขาสิสิคิสีพร้อมกับภิกษุเป็นจำนวนมาก ได้ทอดพระเนตรเห็นท่านพระวัชกาลนอนคอบิตอยู่บนเตียงแต่ไกล จากนั้นพระพุทธองค์จึงตรัสว่าดูก่อนภิกษุทั้งหลายวัชกาลภิกษุบุตรมีวิญญาณไม่ได้ตั้งอยู่นั้นคือ ปริณิพพานแล้ว จากกรณีของพระวัชกาลมีนัยที่พระพุทธเจ้าทรงวางพระองค์เช่นเดียวกับกรณีของพระฉันทะ คือ ไม่ทรงกล่าวโทษ เพราะเป็นการฆ่าตัวตายที่พร้อมกับการสิ้นไปแห่งอาสวะของพระเถระทั้งสองรูป

5) เรื่องอุบาสกคนหนึ่งทำการฆ่าตัวตาย

สมัยหนึ่งอุบาสกคนหนึ่งเป็นไข้ ภริยาของเขาเป็นคนสวยน่าเอ็นดูน่าชม พวกพระฉัพพัคคีย์ มีจิตปฏิพัทธ์ในหญิงนั้น จึงดำริขึ้นว่าถ้าอุบาสกสามียังมีชีวิตอยู่พวกเราจักไม่ได้นาง ฉะนั้นพวกเราจักพรรณนาคุณแห่งความตายแก่อุบาสกนั้น ครั้นดำริฉะนี้แล้วจึงเข้าไปหาอุบาสกนั้นกล่าวอย่างนี้ว่า ดูกรอุบาสกท่านเป็นผู้ทำความดีไว้แล้ว ทำกุศลไว้แล้ว ทำความดีด้านทานต่อความขลาดไว้แล้ว มิได้ทำบาป มิได้ทำความชั่ว มิได้ทำความเสียหาย ทำแต่ความดีไม่ได้ทำบาป จะมีประโยชน์อะไรแก่ท่านด้วยชีวิตอันแสนลำบากยากแค้นนี้ท่านตายเสียดีกว่าเป็นอยู่ เมื่อท่านตายไปแล้วท่านจักเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์จักได้รับบำเรอเพียบพร้อมอิมเอบ

ด้วยเบญจกามคุณอันเป็นทิพย์ในสุคติโลกสวรรค์นั้น ครั้นนั้นอุบาสกนั้นเห็นจริงว่าท่านพูดจริง เพราะเราทำความดีไว้แล้วทำกุศลไว้แล้ว ทำความต้านทานต่อความขลาดไว้แล้ว มิได้ทำบาป มิได้ทำความชั่ว มิได้ทำความเสียหาย เราทำแต่ความดี เรามิได้ทำความชั่ว จะประโยชน์อะไร แก่เราด้วยชีวิตอันแสนลำบากยากแค้นนี้ เราตายเสียดีกว่าเป็นอยู่ ตายจากโลกนี้เมื่อละจาก โลกนี้แล้วเราก็จักเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์จักได้รับบำเรอเพียบพร้อมอ้อมเอบด้วยเบญจกามคุณอัน เป็นทิพย์ในสุคติโลกสวรรค์นั้น ดังนี้แล้วเขาจึงรับประทานโภชนะที่แสดงเคี้ยวขาทินิยะที่แสดง ลิ้มขาทินิยะที่แสดงและดื่มปानะที่แสดงเมื่อเป็นเช่นนั้นความป่วยหนักก็เกิดขึ้นเขาถึงแก่กรรม (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 1 ข้อ 179: 292)

จากการฆ่าตัวตายที่ปรากฏในพระไตรปิฎกพระพุทธเจ้าตีเตียนเรื่องการฆ่าตัวตาย ของภิกษุและห้ามภิกษุกระทำการฆ่าตัวตาย แต่สำหรับภิกษุผู้มีจิตบรรลุนั้นพระพุทเจ้าไม่ ทรงตีเตียน เพราะจิตของท่านผู้นั้นไม่ถูกครอบงำ ท่านมีแดนคือสุคติ ดังในกรณีของพระวัคกลี พระฉันนะ และพระวัคกลี ตรงข้ามกับกรณีของอุบาสกที่เป็นเช่นนั้นถือว่าเป็นเรื่องที่ไม่สมควรทำ เพราะจิตยังมุ่งหวังในกามคุณในภพหน้า

1.2 สาเหตุของการทำการฆ่าตัวตายในมุมมองพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนาไม่ได้ระบุถึงสาเหตุของการฆ่าตัวตายไว้ในคัมภีร์ใดๆอย่าง ชัดเจน แต่จากกรณีศึกษาทั้ง 5 กรณีข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า การฆ่าตัวตายล้วนแต่เป็นการ กระทำด้วยเจตนาที่จะพ้นทุกข์ ซึ่งจำแนกออกเป็น 2 กรณี ดังนี้

1) การต้องการพ้นทุกข์จากการเจ็บป่วย

การต้องการพ้นทุกข์หมายถึงการต้องการพ้นจากทุกข์ที่เกิดขึ้นกับร่างกาย อันเกิดจากการภาวะเจ็บป่วยนั้น จะเห็นได้จากกรณีของพระฉันนะเถระ พระวัคกลีเถระ และ อุบาสกคนหนึ่งที่มีความทรมานด้วยโรคร้ายไข้เจ็บที่เสียดแทงให้ทุกทรมานอยู่ตลอดเวลา มีทั้ง อาการปวดท้อง ปวดศีรษะ ท่านจึงต้องการพ้นจากอัฐภาพที่เป็นทุกข์นั้น จึงตัดสินใจฆ่าตัวตาย เพราะมีความคิดว่าเมื่อตนเองตายไปแล้วความทุกข์ที่เกิดขึ้นนั้นก็จะหายไปด้วย

2) การต้องการพ้นทุกข์ในวัฏสงสาร

กรณีนี้สามารถวิเคราะห์ได้จากเหล่าพระภิกษุที่ได้รับฟังพระธรรมเทศนา เกี่ยวกับอสุภกรรมฐานจากพระพุทธเจ้า ครั้นพระพุทธเจ้าหลีกไปแล้วจึงฆ่าตัวตายเองบ้าง ให้ กันและกันฆ่ากันเองตายบ้าง ให้นายดาบฆ่าตนเองตายบ้าง จนเป็นที่มาของการบัญญัติติดติย ปาราชิก ภิกษุเหล่านั้นไม่ได้กระทำการฆ่าตัวตายเพราะความเจ็บป่วย แต่เพราะความเข้าใจใน ร่างกายที่ผิด มองเห็นร่างกายและอัฐภาพเป็นที่รวมของกองทุกข์ในวัฏสงสาร เมื่อต้องการพ้น ทุกข์จึงตัดสินใจฆ่าตัวตาย การฆ่าตัวตายในลักษณะนี้เป็นมิฉฉาติฐิ แม้พระพุทธเจ้าเองก็ทรง

ดำหนิว่าไม่เหมาะสม ไม่สมควรที่พระภิกษุจะพึงกระทำ

สาเหตุของการฆ่าตัวตายหลักๆ ที่ปรากฏในพระพุทธศาสนาหลักๆ แล้วมีอยู่ 2 อย่างคือ ความต้องการที่จะพ้นจากโรคและความเจ็บป่วย เพราะไม่สามารถที่จะอดทนกับโรค นั้นได้ และอีกอย่างคือต้องการที่พ้นทุกข์โดยการฆ่าตนเองตายเพราะเห็นว่าร่างกายของตนเป็น ของสกปรก ไม่น่าชื่นชม

โดยสรุปแล้วพบว่า การฆ่าตัวตาย (อัตวินิบาตกรรม) เป็นพฤติกรรมที่บุคคลคนหนึ่งต้องการที่จะปลิดชีวิตของตน โดยมีกระบวนการต่างๆ ทั้งวิธีที่รุนแรงเพื่อที่จะให้เจตนา ของตนเองที่จะตายนั้นสมหวัง บางทีก็ใช้วิธีที่ไม่รุนแรงเพราะไม่ได้ต้องการที่จะตายจริงๆ เป็น เพียงเพื่อเรียกร้องความสนใจ แต่ไม่ว่าการฆ่าตัวตายหรือจะฆ่าตัวตายเป็นพฤติกรรมที่มาจาก ปัญหาชีวิตปัญหาทางสังคมและปัจจัยหลายๆ อย่างมารวมกัน เช่น ปัญหาชีวิต ปัญหาความเป็น อยู่ในสังคม อารมณ์ชั่ววูบ ความเจ็บป่วยที่รักษาไม่หาย โรคทางพันธุกรรม เป็นต้น เมื่อปัญหา หลายอย่างเหล่านี้น่ารู้มรเร้า จนทนไม่ไหวจึงหาทางที่จะหนีจากปัญหาเหล่านั้นโดยใช้วิธีการฆ่า ตัวตายในที่สุด นอกจากนั้นในทางพระพุทธศาสนาพระพุทธเจ้าทรงดำหนิบุคคลที่ฆ่าตัวตาย ใน สมัยพุทธกาลท่านฉันทะและท่านวัคคิ ท่านทั้ง 2 รูป ได้กระทำการฆ่าตัวตายเพราะความ เจ็บป่วยทุกข์ทรมานที่ไม่สามารถจะทนไว้ได้ จึงทำการฆ่าตัวตาย แต่จิตของท่านทั้ง 2 หลุดพ้นแล้ว ท่านสามารถยกจิตของท่านให้เป็นอริยจิตได้ พระพุทธเจ้าจึงไม่ดำหนิการฆ่าตัวตายนั้ ดังนั้น การฆ่าตัวตายเป็นประเด็นที่จำเป็นต้องมีการป้องกันและแก้ไขต่อไป

2. ทศนะทางพระพุทธศาสนาต่อการฆ่าตัวตาย

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งการแก้ไขปัญหาคำสอนของพระพุทธศาสนาจึง ประมวลเป็นหลักการเพื่อพัฒนาตนเอง เพราะความเป็นมนุษย์นิยม เชื่อความสามารถในการ แก้ไขปัญหาต่างๆ ของมนุษย์ บนพื้นฐานแนวคิดว่ มนุษย์มีศักยภาพในการพัฒนาตนเอง การ ฆ่าตัวตายจึงเป็นปฏิกิริยาต่อแนวคิดทางด้านพระพุทธศาสนา ผู้วิจัยได้นำมาวิเคราะห์กับหลัก ปาณาติบาตและลักษณะโทษของการฆ่าตามทีปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ดังนี้

2.1 การฆ่าตัวตายที่เกิดขึ้นในสังคมอินเดีย

การฆ่าตัวตายคงไม่ใช่เรื่องใหม่สำหรับปัจจุบันนี้เนื่องจากมีการฆ่าตัวตายมาก่อน หน้าหน้านับหลายพันปี ในยุคหนึ่งสมัยหนึ่งการฆ่าตัวตายอาจได้รับความนิยมก็ได้ ยกตัวอย่าง การฆ่าตัวตายของพระภิกษุในพระพุทธศาสนาที่เปื้อน่ายสังขาร พร้อมใจกันฆ่าตัวตายด้วยวิธี การต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นให้อื่นฆ่า ตนเองฆ่า หรือตั้งบุคคลไว้ในตำแหน่งฆ่าตนเอง ดังมีเรื่องในวินย ปิฎกว่ โดยสมัยหนึ่ง พระพุทธองค์ได้ทรงแสดงวิธีการเจริญกรรมฐานแก่ภิกษุทั้งหลาย โดย แสดงการเจริญอสุภกรรมฐาน คือให้พิจารณาร่างกายเป็นของไม่สวยไม่งาม จากนั้นแล้วพระองค์

ทรงหลีกเร้นไปอยู่ในป่าหวิวันเพียงรูปเดียวตลอดครึ่งเดือน ทรงอนุญาตให้ภิกษุเฉพาะรูปที่ส่งอาหารบิณฑบาตเท่านั้นเข้าเฝ้าได้ รูปอื่นห้ามเข้าเฝ้า ส่วนภิกษุทั้งหลายได้พากันเจริญอสุภกรรมฐาน จนบางรูป เกิดความเบื่อหน่ายในชีวิต เพราะเห็นว่าร่างกายเต็มไปด้วยมูตรครูด จึงได้ฆ่าตัวเองตายไปบ้าง บางรูปก็วานให้ภิกษุอื่นฆ่าตนบ้าง ส่วนภิกษุอีกเหล่าหนึ่งได้จ้างวานให้มคคัลลทิกสมณกฤตตีให้ช่วยฆ่าตัวตาย โดยให้บาตรและจีวรเป็นรางวัล มคคัลลทิกสมณกฤตตีนั้นได้ฆ่าพระตายไปเป็นจำนวนมาก ต่อมาพระพุทธเจ้าจึงบัญญัติการฆ่าผู้อื่นเป็นอาบัติปาราชิก ส่วนการฆ่าตัวเองตายเป็นอาบัติทุกกฏ หรือแม้แต่การที่ปุราณกัสสปะได้ใช้ก้อนหินแขวนคอตนเอง กระโดดลงน้ำฆ่าตัวตายจากการอับอายต่อเรื่องที่ตนไม่สามารถแสดงฤทธิ์ได้หลังจากที่พระพุทธเจ้าแสดงยมกปาฏิหาริย์ นี่ก็เป็นแง่มุมทางประวัติศาสตร์ที่กล่าวถึงการฆ่าตัวตายของสังคมอินเดีย ซึ่งก็หมายความว่า มีการฆ่าตัวตายด้วยวิธีการต่างๆ อยู่ในขณะนั้น

2.2 การฆ่าตัวตายกับปาณาติบาต

คำว่า “ปาณาติบาต” หมายถึงการทำให้ชีวิตตกลงไป, การฆ่าสัตว์, การตัดรอนชีวิต, (Destruction of Life) (พระเทพเวที (ป.อ.ยุตโต), 2532: 168) คำว่า ปาณาติบาตนี้ เมื่อแยกบทแล้วจะมีอยู่ 2 คำ ได้แก่คำว่า ปาณ+อติปาตปาณาหรือปาณะ หมายถึง สิ่งมีชีวิตโดยทั่วไป แต่เมื่อกล่าวโดยปรมาัตถภาวะ (Absolute Truth) แล้ว ได้แก่ ชีวิตรูป คำว่า อติ ในคำว่า อติปาต นั้น มีความหมายอยู่ 2 นัย คือ หมายถึง สิ้นสุด รวดเร็วอย่างหนึ่ง และอติกมมตก ก้าวล่วงความเบียดเบียนอย่างหนึ่ง คำว่า ปาต แปลว่า ให้ตกไป เมื่อรวมแล้วจะได้รูปเป็นปาณาติบาต แปลว่า การยังชีวิตหรือสิ่งมีชีวิตนั้นๆ ตายไปก่อนที่จะถึงกำหนดอายุของตนๆ ด้วยอุบัติเหตุ เช่น ถูกไฟไหม้ ถูกน้ำท่วม หรือถูกอาวุธ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม คำว่าปาณาติบาตนี้ มาจากรูปวิเคราะหที่ว่า “ปาณิ อติปาเตนติ เอเตนาติ = ปาณาปาโต” ความว่า บุคคลทั้งหลาย ย่อมฆ่าสัตว์ หรือยังสิ่งมีชีวิตให้ตกลงไปความหมายของปาณาติบาตที่เกี่ยวข้องกับจิตใจ จิตหรือความคิดที่จะฆ่านี้เรียกว่า วรกเจตนา ซึ่งเป็นเหตุ เป็นแรงผลักดันให้ฆ่าชีวิต (พระสัทธัมมโชติกะ ัมมาจริยะ, 2525: 81-84)

พระอรรถถาจารย์ได้ประมวลหลักเกณฑ์ในการพิจารณาองค์ประกอบของปาณาติบาตไว้สำหรับกำหนดว่า ทำแต่ไหนเพียงไร จึงจะชื่อว่า เป็นการละเมิดศีลข้อปาณาติบาตนี้ ในการใช้หลักการสำหรับพิจารณาี้ จะเป็นประโยชน์แก่ผู้รักษาศีลและผู้ละเมิดที่ไม่ได้เกิดจากการเบียดเบียนอีกด้วย จึงวางเป็นองค์ประกอบของการละเมิดไว้ 5 ประการ ดังนี้

- 1) สัตว์มีชีวิต (ปาโณ)
- 2) รู้ว่าสัตว์มีชีวิต (ปาณสญญโต)
- 3) มีจิตคิดจะฆ่า (วรกจิตต์)

4) มีความพยายามจะฆ่า (วรกปิโยโค)

5) สัตว์ตายเพราะความพยายามนั้น (เตน มรณ)

เงื่อนไขที่จะนำมาพิจารณานี้ แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างจากชีวิตของมารดาบิดาและชีวิตของพระอรหันต์ในฐานะที่เป็นชีวิตอนันตริยกรรม เพราะชีวิตอันเป็นเหตุแห่งอนันตริกรรมนั้นไม่มีเงื่อนไขอะไรที่จะมาให้อ่อรอง ย่อมเป็นการผิดฝ่ายเดียว

สำหรับข้อที่ 1 ปาโณ นั้นถือว่าเป็นฝ่ายวัตถุวิสัย (Objective) ซึ่งเป็นส่วนของชีวิตที่จะถูกฆ่า เพื่อเป็นหลักกำหนดว่า สิ่งนั้นเป็นสิ่งที่ชีวิตโดยแน่นอน จึงจะมีการตั้งเจตนาจะฆ่า

สำหรับข้อที่ 2 มีน้ำหนักเบาจึงไม่ค่อยมีปัญหา

สำหรับข้อที่ 3 ที่ว่ามีจิตคิดจะฆ่า องค์นี้เป็นจุดเริ่มต้นแห่งการฆ่าด้วยการวางแผน เตรียมการ และเป็นเจตนาการฆ่าว่ามีเป้าหมายฆ่าไปเพื่ออะไรฆ่าด้วยจิตที่เป็นอกุศลมูลเป็นพื้นฐานหรือไม่ ก็จะทราบได้จากองค์นี้

สำหรับข้อที่ 4 มีความพยายามจะฆ่า องค์นี้เป็นขั้นเตรียมการสร้างอาวุธและอุปกรณ์ต่างๆ แต่ไม่ได้ลงมือทำ

สำหรับข้อที่ 5 สัตว์ตายเพราะเจตนา นั้น องค์นี้เป็นองค์รวมของทุกข้อเป็นขั้นสุดท้าย ที่ถือว่าสำเร็จในการทำปาณาติบาต เพราะเป็นการกระทำครบสาเหตุมาจากภายในและภายนอก ภายในคือ การคิด การวางแผน การเตรียมการส่วนภายนอก คือ การเคลื่อนไหวภายในที่สุดก็ถึงขั้นลงมือทำ ข้อ 3, 4 และข้อ 5 ถือว่าเป็นฝ่ายอัตวิสัย (Subjective)

ในการทำปาณาติบาต หากมีองค์ประกอบทั้ง 5 เกิดขึ้นประจวบพร้อมกันทุกอย่าง ชื่อว่าผู้นั้น ได้ทำปาณาติบาต หากขาดองค์ใดองค์หนึ่งไม่ชื่อว่า เป็นการทำปาณาติบาต ดังในกรณีการฆ่าตัวตายหรืออัตวินิบาต (Suicide) ไม่ถือว่าเป็นการทำปาณาติบาต ดังมีหลักฐานที่พระอรหันตเถระได้แสดงในเอกนิบาตชาดกว่า “วิเทห ชาติกาปิ ธิฏฐเฐ ธมเม ครหํ ปตฺวา กายสสเภทา นิรยาที่สุ อุปฺปชฺชนติ ผู้มีนิสัยเบียดเบียนทำลายสัตว์อื่นๆ ก็ต้องได้รับครหาจากผู้อื่นในระหว่างที่ยังมีชีวิตนั่นเอง และเมื่อตาย ก็ยังต้องไปเกิดในอบายภูมิ” (พระสัทธัมมโชติกะ จัมมาจริยะ, 2525: 92) เป็นการแสดงให้เห็นว่า การที่ผู้ใดผู้หนึ่งจะตกนรกนั้นก็เนื่องจากมีนิสัยเบียดเบียนและทำลายสัตว์อื่นๆ เท่านั้น จึงจะถือว่าเป็นการทำปาณาติบาต หากไม่ใช่สัตว์อื่นๆ หากแต่เป็นตนเอง ก็ไม่ชื่อว่า เป็นการทำปาณาติบาต เพราะไม่ครบองค์ 5 แห่งปาณาติบาต คือ ขาดองค์ 2 ข้อว่า ปาณสยญโน รู้ว่าสัตว์นั้นมีชีวิตในคัมภีร์ สารีตถปิณีฎีกา พระฎีกาจารย์ ได้แสดงไว้อีกประการหนึ่งว่า “อตตานํ มุญฺจิฉา ปรปณฺมहि ปาณสยญฺญา ลกฺขณสส อํคสฺส อภาโวเนวตฺถิ ปาณาติปาโต ปาณาติปาตกรรมมํ ย่อมไม่มีแก่ผู้ฆ่าตนเอง โดยแน่นอน เพราะขาดองค์

แห่งปาลณสัญญาที่ ว่าสัตว์มีชีวิตในสัตว์อื่นที่นอกเหนือจากตนเอง” (พระสัทธัมมโชติกะ ธัมมาจริยะ, 2525: 92)

พระธิติวุฒิ จันทโสภโณ (หมั่นมี) (2549: 22) ได้กล่าวไว้อีกว่า การฆ่าตัวตายผิดศีลข้อที่ 1 หรือปาณาติบาตหรือไม่นั้นต้องพิจารณาว่าการการฆ่าตัวตายเข้าเกณฑ์องค์ประกอบของปาณาติบาตทุกข้อหรือไม่อย่างไร การกระทำที่ถือได้ว่าผิดศีลข้อปาณาติบาตนั้นจะต้องถึงพร้อมด้วยองค์ประกอบสำคัญ 5 ประการด้วยกันดังกล่าวข้างต้นนั้น จะอย่างไรก็ตามในองค์ประกอบทั้ง 5 ประการนี้สิ่งที่ถือได้ว่ามีอิทธิพลอย่างสูงต่อการทำปาณาติบาตก็คือ “วรกเจตนา” ซึ่งหมายถึงจิตที่จะฆ่าเนื่องจากการจงใจฆ่านั้นจะดำรงอยู่บนฐานของการกระทำที่เป็นอกุศลอันประกอบไปด้วยโทสะและโมหะซึ่งการกระทำที่ตกอยู่ในอำนาจของอกุศลจิตจะทำให้เกิดสภาพที่เรียกว่า “บาป” ขึ้นมา ดังนั้นอวัติบาตกรรมถ้ากระทำจนเป็นผลสำเร็จผู้กระทำก็จะได้รับ “บาป” นั้นไปด้วย ซึ่งพระพุทธศาสนามีหลักการวินิจฉัยอย่างกว้างๆว่าช่างย้อมผ้าจะพึงนำผ้าที่สกปรก เปราะเปื้อน ใส่ลงในน้ำย้อมสี คือ สีเขียว สีเหลือง สีแดง หรือสีชมพู ผ้าผืนนั้นจะพึงเป็นผ้าที่ย้อมได้ไม่ดี มีสีไม่สดใส ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะผ้าผืนนั้นเป็นผ้าที่ไม่สะอาด แม้ฉนใด เมื่อจิตเศร้าหมอง ทุกติก็เป็นอันหวังได้ ฉะนั้นเหมือนกัน ช่างย้อมผ้า จะพึงนำผ้าที่สะอาดหมดจด ใส่ลงในน้ำย้อมสี คือ สีเขียว สีเหลือง สีแดง หรือสีชมพู ผ้าผืนนั้นจะพึงเป็นผ้าที่ย้อมได้ดี มีสีสดใส ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะผ้าผืนนั้นเป็นผ้าที่สะอาดแม้ฉนใด เมื่อจิตไม่เศร้าหมอง ทุกติก็เป็นอันหวังได้ ฉะนั้นเหมือนกัน (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 12 ข้อ 60: 72)

จากการศึกษาผู้วิจัยมีความเห็นว่าการฆ่าตัวตายนั้นไม่ใช่เป็นการทำปาณาติบาต ใช้อยู่ที่การฆ่าตัวตายเป็นเรื่องที่น่าติเตียน เป็นเรื่องที่ไม่ควรกระทำ ผู้ที่ทำย่อมจะมีทุกข์ในเบื้องหน้า แต่ก็ยังมีข้อยกเว้นในกรณีของพระอรหันต์ผู้บรรลุธรรมที่ต้องการทิ้งขันธ์ แต่เมื่อพิจารณาจากองค์ประกอบ 5 อย่างแล้ว จะเห็นว่าการฆ่าตัวตายไม่ได้เป็นการเบียดเบียนผู้อื่นแต่อย่างใด ดังนั้น การฆ่าตัวตายจึงไม่ใช่การทำปาณาติบาต

2.3 การฆ่าตัวตายกับโทษทางศาสนา

ในพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงโทษที่เกิดจากการทำอวัติบาตกรรมไว้น้อยมาก ที่ระบุโทษไว้ชัดเจนจะเห็นได้จากอาบัติข้อตติยปาราชิกเท่านั้น ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงบัญญัติว่า “ภิกษุใดจงใจพรากกายมนุษย์จากชีวิต หรือแสวงหาศีลตราอันจะพรากกายมนุษย์จากชีวิต แม้ภิกษุนี้ก็เป็นปาราชิก หาสิ่งวาสนได้” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 1 ข้อ 167: 139) ในอาบัตินี้หมายถึง ภิกษุใดจงใจพรากกายมนุษย์จากชีวิต คือ ฆ่ามนุษย์ให้ตาย แม้จะไม่ได้ระบุชัดเจนไปว่าหมายรวมเอาการฆ่าตัวตายหรือไม่ แต่เมื่อดูบริบทและความเป็นมาของการบัญญัติพบว่า เกิดจากการที่พระภิกษุฆ่าตัวตายเองบ้าง ใช้กันและกันให้ฆ่าบ้าง ให้ตาเถรมิคลันติกะฆ่าตัวเองบ้าง

วิธีการเหล่านี้ย่อมหมายถึงการฆ่าตัวตายนั่นเอง เพราะการให้ผู้อื่นฆ่าตัวเองก็เป็นการฆ่าตัวตายด้วยเช่นกัน ดังนั้น คำว่า “พราภิกษุฆาตจากชีวิต” จึงหมายรวมเอาการพราภิกษุฆาตตนเองด้วย ความผิดของการฆ่าตัวตายจึงถือว่าเป็นปาราชิก ตามที่พระพุทธเจ้าทรงติเตียนว่า “ภิกษุทั้งหลาย การกระทำของภิกษุเหล่านั้น ไม่เหมาะ ไม่สม ไม่ควร ไม่ใช่กิจของสมณะ ใช้ไม่ได้ ไม่ควรทำ โฉนภิกษุเหล่านั้นจึงได้ปลงชีวิตตนเองบ้าง วานกันและกันให้ปลงชีวิตบ้าง บางเหล่าก็เข้าไปหาภิกษุอื่นทักท้วงตักเตือน...ภิกษุทั้งหลาย การกระทำของภิกษุเหล่านั้นนั้น ไม่เป็นไปเพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส หรือเพื่อความเลื่อมใสยิ่งของผู้ที่เลื่อมใสแล้ว โดยที่ทำการกระทำของภิกษุเหล่านั้นนั้น เป็นไปเพื่อความไม่เลื่อมใสของผู้ที่ยังไม่เลื่อมใสและเพื่อความเป็นอย่างอื่นของคนบางพวกผู้เลื่อมใสแล้ว”

ในอรรถกถาได้แสดงเหตุผลที่พระพุทธเจ้าไม่ทรงห้ามภิกษุฆ่าตัวตาย ฆ่ากันและกันตาย และให้ผู้อื่นฆ่าตัวเองในเรื่องที่เป็นมูลเหตุของตติยปาราชิกนี้ เนื่องจากเป็นเพราะอำนาจแห่งกรรมเก่าของภิกษุเหล่านั้นเองที่อดีตเคยเป็นนายพรานล่าเนื้อ ต่างช่วยกันสร้างตาข่ายจับนกและฆ่ากันด้วยความเพิลิตเพิลินจนกลายเป็นวิบากที่ต้องมาฆ่าตัวตายและให้กันและกันฆ่ากันตาย เมื่อเป็นบุพกรรมแล้วใคร ๆ ไม่สามารถจะห้ามได้ ด้วยเหตุนี้เมื่อพระองค์ทรงแสดงอสุภกรรมฐานแล้ว จึงหลีกเลี่ยงไปอยู่ที่อื่นเสียถึงเดือน เพราะทรงทราบวิบากที่จะเกิดขึ้นแก่ภิกษุเหล่านั้นและป้องกันคำครหาจากผู้อื่นว่า พระศาสดาไม่ทรงห้ามพฤติกรรมการฆ่าตัวตายของภิกษุเหล่านั้น

ประเด็นที่เป็นข้อสงสัยต่อมาคือ หากภิกษุฆ่าผู้อื่นต้องอาบัติปาราชิกตามที่ให้มีพระบัญญัติไว้แล้ว แต่หากเป็นการฆ่าตัวตาย ก็ใครจะเป็นผู้ต้องอาบัติปาราชิกนั้นอีกเพราะความเป็นภิกษุของผู้ฆ่าตัวเองตายนั่นย่อมไม่มีอยู่แล้ว หรือกรณีของการทำอัตวินิบาตกรรมของพระวักกิลี พระฉันนะที่พระพุทธเจ้าไม่ทรงดำหนินั้น มีประเด็นที่ต้องทำการศึกษาคือ พระฉันนะนั้นบรรลुพระอรหันต์ขณะทำอัตวินิบาตกรรม ส่วนพระวักกิลีนั้นสำคัญตนว่าบรรลुพระอรหันต์พอทำอัตวินิบาตกรรมจึงพบว่าตนเองยังไม่บรรลุพระอรหันต์ จึงรีบบำเพ็ญเพียรในช่วงเวลานั้นและบรรลุพระอรหันต์ทันการณัพอติ กรณีของพระเถระทั้งสองนี้ พระพุทธเจ้าไม่ทรงดำหนิเพราะเป็นการทำอัตวินิบาตกรรมของพระอรหันต์ที่ปราศจากอาสวะแล้ว แม้ในลำดับจิตแรกอัตวินิบาตกรรมเป็นความหลงผิด แต่ในลำดับจิตหลังเมื่อพระฉันนะได้ลงมือฆ่าตัวเองแล้วได้ยกจิตขึ้นสู่กระแสแห่งความหลุดพ้นและจบชีวิตไปพร้อมกับกิเลสอาสวะได้หมดสิ้นจากใจไปด้วย ลักษณะเช่นนี้การทำอัตวินิบาตกรรมไม่ถือว่ามีความผิด ไม่ถือว่าเป็นการเบียดเบียนตนเอง

จึงสรุปได้ว่าพระพุทธศาสนามีหลักการชัดเจนที่ไม่สนับสนุนการพราภิกษุฆาตของผู้อื่น การพราภิกษุฆาตแม้กระทั่งชีวิตของสัตว์เดรัจฉานก็ยังถือเป็นความผิดและมีโทษตามหลัก

พระพุทธศาสนา แต่ในกรณีการพรากชีวิตตัวเองหรือการฆ่าตัวตายนั้น ในอรรถกถาท่านไม่สงเคราะห์เข้ากับปาณาติบาต คือ ถือว่าไม่ผิดตามหลักของศีลข้อปาณาติบาต เนื่องจากองค์ประกอบของศีลข้อปาณาติบาตหมายเอาเฉพาะการพรากชีวิตของสัตว์อื่นเท่านั้น การฆ่าตัวตายนั้นไม่ใช่การพรากชีวิตของสัตว์อื่นที่เป็นองค์ประกอบแห่งปาณาติบาต อย่างไรก็ตามพระพุทธศาสนาถือว่า การเกิดเป็นมนุษย์นั้นเป็นโอกาสที่ยาก หลักคำสอนของพระพุทธศาสนาทั้งหมดมุ่งไปที่การกระทำที่สุตแห่งกองทุกข์คือพระนิพพาน ด้วยการปฏิบัติที่เรียกว่า สมณะและวิปัสสนากรรมฐาน มื้อริยมรรคเป็นทางเดินสำหรับการพ้นทุกข์ที่ถูกต้อง การที่บุคคลได้โอกาสเกิดมาเป็นมนุษย์แต่ไม่พยายามทำที่สุตแห่งกองทุกข์ให้ได้อย่างแท้จริงและเหมาะสม กลับชิงฆ่าตัวตายไปเสียก่อนจึงเป็นการกระทำที่ผิดหลักการทางพระพุทธศาสนาอย่างสิ้นเชิง

สรุป

การฆ่าตัวตายจึงเป็นการกระทำที่ไม่สอดคล้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และเมื่อพิจารณาด้วยทฤษฎีสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาแล้ว พบว่า การฆ่าตัวตายนั้นก่อให้เกิดผลกระทบอย่างรุนแรงต่อผู้ที่อยู่เบื้องหลัง เป็นภาระของประเทศชาติ งบประมาณแผ่นดิน ทำให้เกิดการสูญเสียมูลค่าทางเศรษฐกิจ กับทั้งเป็นการกระทำที่ผิดศีลธรรมที่ดั่งาม ซึ่งต้องได้รับการแก้ไขพฤติกรรมนี้ให้ถูกต้องต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการศึกษา

1) ภาครัฐควรส่งเสริมและประสานงานให้คณะสงฆ์ได้มีบทบาทในการป้องกันและแก้ไขปัญหาการฆ่าตัวตายอย่างเป็นระบบ และเชื่อมโยงข้อมูลต่อกันได้

2) ควรส่งเสริมให้มีการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะกระบวนการแก้ปัญหาตามหลักอริยสัจ 4 และการพัฒนาตนเองตามหลักไตรสิกขาเป็นหลักสูตรในการเรียนการสอนในสถานศึกษา

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการเขียนบทความวิชาการครั้งต่อไป

ควรมีการศึกษาบทบาทของศาสนสถานโดยเฉพาะวัดในพระพุทธศาสนาต่อการหยุดยั้งการฆ่าตัวตาย ในประเด็นวัดควรทำอะไร มีกระบวนการอย่างไร เป็นต้น

บรรณานุกรม

ชวนีย์ พงศาพิชญ์. (2542). “การฆ่าตัวตาย: ปัญหาในยุคสังคมนวัตกรรม”. วารสารพัฒนาเทคนิค

ศึกษา. 11 (29): 24-29.

พระธิดาวิมล จันทโสภโณ (หมั่นมี). (2549). “การศึกษาวิเคราะห์แนวทางการแก้ไขปัญหา
อัตวินิบาตกรรมตามแนวพุทธจริยศาสตร์”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาปรัชญา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระเทพเวที (ป.อ.ปยุตโต). (2532). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**.
กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระสัทธัมมโชติกะ ธัมมาจริยะ. (2525). **ปรมัตถะโชติกะ มหาอภิธัมมัตถสังคหฎีกา ปริเฉท 5
เล่ม 2**. กรุงเทพมหานคร: สุทธิการพิมพ์.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ศุภเจตน์ จันทรสาสน์. (2554). “คุณภาพชีวิตของคนไทย: นัยจากสถิติการฆ่าตัวตาย”. **วาร
สารปัญญาภิวัฒน์**. 2 (2): 50-65.

อนุพงศ์ คำมา. (2556). “ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการฆ่าตัวตายสำเร็จ: กรณีศึกษาจังหวัดสุโขทัย”.
วารสารสมาคมจิตแพทย์แห่งประเทศไทย. 58 (1): 3-16.

แนวคิดคุณค่าและหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในประเพณีถวายจองพาราจังหวัด แม่ฮ่องสอน

Value Concepts and Principles of Buddhism That Appear in the Tradition of Offering Jong-Para in Mae Hong Son Province

พระสมุห์วรวิทย์ กนตวณฺโณ

Phrasamu Worawit Kantavanno

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Lamphun Buddhist College

Corresponding Author, Email: yanaaklaysuk62@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดคุณค่าและหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในประเพณีถวายจองพาราจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ผลการศึกษาพบว่า ประเพณีถวายจองพาราเป็นประเพณีที่มีคุณค่าหลายประการทั้งในด้านศาสนา สังคม และวัฒนธรรม คุณค่าทางศาสนา ช่วยในการรักษาและสืบทอดพระพุทธศาสนาให้คงอยู่ในสังคม และเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับพระพุทธศาสนา หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในประเพณีถวายจองพารา ได้แก่ การให้ทาน การรักษาศีล และการภาวนา เป็นการเสริมสร้างความสงบในจิตใจและพัฒนาปัญญา ซึ่งเป็นหลักธรรมสำคัญในพระพุทธศาสนา แสดงความกตัญญูต่อพระพุทธศาสนาและพระสงฆ์ ปฏิบัติคุณธรรม สร้างความสามัคคี สร้างความสัมพันธ์ในชุมชน และทำกิจกรรมร่วมกัน ส่วนการทำบุญและปฏิบัติธรรมช่วยให้ผู้เข้าร่วมมีจิตใจสงบสุขและพัฒนาจิตวิญญาณ เช่น ความมีน้ำใจ การให้และการแบ่งปัน การสนับสนุนเศรษฐกิจชุมชน ช่วยส่งเสริมการค้าขายในชุมชนและสร้างรายได้จากการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวเชิงประเพณีวัฒนธรรมสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวและสร้างรายได้ให้กับชุมชน การส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่นช่วยส่งเสริมและอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น ให้คนรุ่นใหม่ได้รู้จักและสืบสานประเพณีวัฒนธรรมต่อไป

คำสำคัญ : แนวคิดคุณค่า, หลักพุทธธรรม, จองพารา, แม่ฮ่องสอน

Abstract

This academic article aims to study Value concepts and principles of Buddhism that appear in the tradition of offering Jong-para in Mae Hong Son province.

The results of the study found that: The tradition of offering Jong-para is a tradition that has many values in terms of religion, society and culture. Religious values, help in maintaining and passing on Buddhism to remain in society. and strengthening the relationship between individuals and Buddhism. The principles of Buddhism that appear in the tradition of offering Jong-para include giving alms, keeping the precepts, and praying. They promote peace of mind and develop wisdom. which is an important principle in Buddhism. Show gratitude to Buddhism and the monks. Cultivate morality, build unity, build relationships in the community. and do activities together. Making merit and practicing Dhamma help participants have a peaceful mind and develop spirituality such as generosity, giving and sharing. Supporting the community economy helps promote trade in the community and generate income from tourism. Traditional and cultural tourism can attract tourists and generate income for the community. Promoting local culture helps promote and preserve local culture. Let the new generation get to know and continue cultural traditions.

Keyword: Value concepts, Principles of Buddhism, Jong-para, Mae Hong Son

บทนำ

อัตลักษณ์ของชาวไทยใหญ่ส่วนใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ล้วนเกี่ยวข้องกับประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อในพระพุทธศาสนา เช่นเดียวกับชาวไทยใหญ่ (ชาวไต) บ้านเมืองปอน ที่ตั้งอยู่ในเขตตำบลเมืองปอน อำเภอขุนยวม จ.แม่ฮ่องสอน ชาวบ้านดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่าย ทำสวน ทำไร่ ปลูกข้าว กระเทียม และถั่วลิสง ซึ่งยังคงรักษาขนบธรรมเนียมประเพณี และคงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ของความเป็นไทยใหญ่ บ้านเมืองปอน คำว่า ปอน นั้นมาจากคำว่า พร หมายความว่า เป็นเมืองที่มีสิริมงคล บางความเชื่อให้ความหมาย ปอน ว่าหมายถึง พญา หรือ เป็นเมืองใหญ่ หรือ ผู้ปกครองเป็นพญาที่ยิ่งใหญ่ ชุมชนเมืองปอนยังคงวิถีชีวิตที่เรียบง่ายของชาวไทย

ใหญ่เอาไว้ มีการเฉลิมฉลองประเพณีดั้งเดิมและศิลปะการแสดงของชนชาวไทยใหญ่เอาไว้ อย่างเหนียวแน่น ชนชาวไทยใหญ่ส่วนใหญ่ยังคงยึดถือปฏิบัติตามคำสอนของพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด โดยเฉพาะการยึดถือปฏิบัติตามประเพณีทางศาสนาตามปฏิทิน 12 เดือนตลอดปี เมืองปอนเป็นที่รู้จักกันในเรื่องการรักษาสถาปัตยกรรมของชาวไทยใหญ่เอาไว้อย่างเยี่ยมยอด

ชาวไทยใหญ่นั้นได้ก่อเริ่มที่จะมีประเพณีเป็นของตนเองที่เรียกว่า “ประเพณีออกพรรษา (ออกหว่า)” ตามความเชื่อทางพระพุทธศาสนา จุดเริ่มต้นของประเพณีออกพรรษา (ออกหว่า) ในเขตตำบลเมืองปอน ดำเนินมาเมื่อไรไม่ทราบได้ ไม่ปรากฏหลักฐานที่ชัดเจน คำว่า “ออกหว่า” เป็นภาษาไทยใหญ่ (ไตใหญ่) ซึ่งมาจากคำว่า “วสา” หรือ “วสันต์” ที่แปลว่า ฤดูฝน “ออกหว่า” คือ การออกจากฤดูฝน ส่วนคนพื้นเมือง (คนเมือง) จะเรียกประเพณีออกหว่า ว่า ประเพณี “ออกปะสา” หรือ “ออกพรรษา” ที่แปลว่า ออกจากฤดูฝน งานประเพณีจองพารา คือ ประเพณีส่วนหนึ่งในงานเทศกาลออกพรรษา (งานปอยเหลินสิบเอ็ด) คำว่า “จองพารา” เป็นภาษาไทยใหญ่แปลว่า “ปราสาทพระ”

ประเพณี 12 เดือน ของชาวไทยใหญ่ เป็นประเพณีนั้นจะมีเกือบตลอดปี และเกี่ยวเนื่องกับพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น เนื่องจากชาวไทยใหญ่นับถือพระพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด และประเพณีส่วนใหญ่ก็จะมุ่งเน้นไปในเรื่องการทำบุญเป็นหลัก ซึ่งประกอบด้วย

1. เหลินเจ้ง (เดือนอ้าย) ประเพณีปอยหลู้ข้าวใหม่ หรือ ถวายข้าวใหม่
2. เหลินก้า (เดือนยี่) เป็นประเพณีปอยปางวาด หรือ งานปริวาสกรรมของพระสงฆ์ และเทศกาลข้าวปัก คือ เอาข้าวใหม่มาตำคลุกด้วยงา แล้วจิ้มกับน้ำอ้อย
3. เหลินสาม เป็นประเพณีปอยหลู้ข้าวหย่ากู่ หรือข้าวเหนียวแดงคลุกกับงาขาว ผสมกับน้ำอ้อย ถั่วลิสง และ เป็นประเพณีปอยก่องโหล หรือถวายกองฟืนให้กับพระพุทธเจ้า
4. เหลินสี่ เป็นประเพณีปอยส่างลอง หรือ งานบวชลูกแก้ว
5. เหลินห้า เป็นประเพณีขนน้ำพารา หรือ งานสงรับน้ำพระ ประเพณีกันตอ หรือ งานขอขมาพระผู้ใหญ่และพ่อแม่ ผู้สูงอายุในวัดในหมู่บ้าน และ เทศกาลทำข้าวมูนห่อ หรือ ขนมห่อที่ทำมาจากแป้งข้าวเจ้าผสม
6. เหลินหก เป็นประเพณีปอยจำดีทราย หรือ งานถวายเจดีย์ทราย
7. เหลินเจ็ด เป็นประเพณีหลู้ไ้บ้าน หรือขึ้นเจ้าเมือง และ งานสวดปริกในหมู่บ้าน หรือสวดเจริญพระพุทธรูปในหมู่บ้าน
8. เหลินแปด เป็นประเพณีปอยหลู้ตานส่างกานก้าหว่า หรือ งานถวายผ้าอาบน้า ฝนก่อนเข้าพรรษา
9. เหลินเก้า เป็นประเพณีปอยจ่ากะ หรือ งานถวายทานอาหาร สิ่งของให้กับผู้มา

ปฏิบัติธรรมถืออุโบสถศีล

10. เหลินสิบ เป็นประเพณีข้าวต่างหอมต่อโหลง หรือ งานถวายข้าวมธุปายาส

11. เหลินสิบเอ็ด เป็นประเพณีแสนหอมโก๋จำ หรือ งานทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ที่ล่วงลับไป ประเพณีปอยพาราลงเมือง หรืองานเทโวโรหนะ ทำแข่งส่างปู้ดต้อนฮับพารา คือ ทำประสาทต้อนรับพระพุทธเจ้าลงมาจากดาวดึงส์ โดยมีการประดับประดา อาทิ มีผลไม้ต่างๆ เพียบพร้อมไว้ถวายประเพณีปอยกันตอ หรือ ขอขมาพระผู้ใหญ่อุครบาอาจารย์ผู้เฒ่าผู้แก่และผู้ที่เรานับถือ

12. เหลินสิบสอง เป็นประเพณีหลู่ส่างกาน หรืองานถวายจีวร ลองหอมจองแปดหลัง หรือ งานตักบาตรรอบปราสาทแปดหลัง (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน, 2549: 112)

ประเพณีแห่จองพารา คือ ประเพณีบูชาปราสาทพระของคนไตหรือชาวไทยใหญ่ เป็นประเพณีที่มีความสำคัญสำหรับชาวแม่ฮ่องสอน อีกหนึ่งอย่าง ซึ่งประเพณีปอยเหลินสิบเอ็ด จะจัดขึ้นในเดือน 11 ระหว่างขึ้น 13 - 14 ค่ำ ประชาชนจะซื้ออาหารและสิ่งของต่าง ๆ สำหรับไปทำบุญที่วัดในวันขึ้น 15 ค่ำ เมื่อถึงรุ่งเช้ามีตของวันขึ้น 15 ค่ำ ซึ่งตรงกับวันออกพรรษา จะมีการตักบาตรเทโวโรหนะ ตอนกลางคืนตามบ้านเรือนและวัดต่าง ๆ จะมีการจุดประทีปโคมไฟสว่างไสวมีการแห่ “จองพารา” หรือ “ปราสาทรับเสด็จพระพุทธเจ้า” ซึ่งตกแต่งประดับประดาอย่างสวยงามมีการแสดงการเล่นพื้นเมืองและมหรสพต่างๆ (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน, 2549: 112) การบูชาจองพารา คือ การสร้างปราสาทเพื่อคอยรับเสด็จพระพุทธเจ้าที่จะเสด็จลงมาจากสวรรค์ชั้น ดาวดึงส์ เทศกาลนี้จัดขึ้นระหว่างวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 ถึงวันแรม 8 ค่ำ เดือน 11 โดยก่อนถึงวันงานจะมีการจัดงานตลาดนัดออกพรรษามีการนำสินค้าต่างๆ ที่จะใช้ในการทำบุญ เช่น อาหาร ขนม ดอกไม้ เครื่องไทยทานมาวางขายเพื่อให้ชาวบ้านได้หาซื้อข้าวของเครื่องใช้ในการเตรียมงาน และมีการจัดเตรียมสร้าง “จองพารา” ซึ่งเป็นปราสาทจำลอง ทำด้วยโครงไม้ไผ่ ประดับลวดลายด้วยกระดาษสา กระดาษสีต่าง ๆ หน่อกล้วย อ้อยและโคมไฟ ตกแต่งอย่างสวยงามเพื่อใช้สมมติเป็นปราสาทรับเสด็จพระพุทธองค์จากสวรรค์ จากนั้นก็จะยก “จองพารา” ขึ้นไว้นอกชายคา นอกรั้ว หรือบริเวณกลางลานทั้งที่บ้านและที่วัด ประเพณีนี้มีพื้นเพจากความเชื่อที่ว่าถ้าได้จัดทำจองพาราหรือปราสาทพระรับเสด็จพระพุทธเจ้าที่บ้านของตนเองแล้วครอบครัวจะอยู่เย็นเป็นสุข ได้บุญกุศล ส่งผลไปถึงการประกอบอาชีพ และจะได้รับผลสำเร็จตลอดทั้งปี

จองพาราจะมีส่วนประกอบโครงที่ทำจากไม้ไผ่ บุด้วยกระดาษสา ตกแต่งด้วยกระดาษสีบุลายศิลปะชาวไต ซึ่งมี 2 กลุ่มลาย คือ กลุ่มนอนเคอ (ลานเคลือเถา) ลักษณะลายที่

เขียนเป็นเถาติดต่อกัน ประกอบด้วยก้าน ใบ ดอก และเถาเลื้อย เน้นความสวยงามของเส้นโค้งที่อ่อนช้อย อีกหนึ่งกลุ่ม คือ ลายใบหมากแก้ง (ลายสับประรด) ลักษณะใบหมากแก้งเป็นรูปลายประดิษฐ์ใบเรียวย คล้ายกับลายกนก ลายกะจงบ ลายกลีบบัว ชาวบ้านจะนำอาหารที่ประกอบด้วย ข้าวสวย ขนม ผลไม้ ใส่ในกระทงใบตองวางไว้ บนจองพารา จูดยูปเทียนกล่าวอัญเชิญพระพุทธรูปเจ้าให้มาเสด็จประทับที่จองพารา เพื่อเป็นสิริมงคล และจะตั้งไปจนครบ 7 วัน เมื่อสิ้นสุดการบูชา ก็จะนำจองพาราไปทิ้งหรือเผา บ้างก็เอาไว้นอกชายคาบ้าน นอกครัว ไม่นิยมเก็บไว้ในบ้าน เมื่อถึงปีถัดไปก็จะทำใหม่อีกครั้ง

สำหรับชาวไทยใหญ่นั้นประเพณีจองพาราเปรียบเสมือนการทำบุญครั้งใหญ่เป็นส่วนสำคัญของประเพณีไทยใหญ่ที่จัดทำกันในช่วงออกพรรษา โดยที่มีความศรัทธาและความเคารพในพระพุทธศาสนาเป็นตัวแกนหลัก ในการจัด และในปัจจุบันนี้จองพาราถือเป็นประเพณีที่นักท่องเที่ยววัฒนธรรมให้ความสนใจเป็นอันมาก โดยจะเห็นได้จากการจัดงานประเพณีที่ยิ่งใหญ่ในอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอนเอง และด้วยความน่าสนใจของประเพณีนี้ในหลายพื้นที่ของจังหวัดแม่ฮ่องสอน จึงได้มีการเริ่มนำจองพารามา เป็นสื่อในการส่งเสริมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเช่นกัน (กรกนก สนิทการ, 2560: 7)

เนื้อหา

1. ประวัติความเป็นมาของวันออกพรรษา

ในพรรษาที่ 7 นับแต่ปีที่ตรัสรู้ พระพุทธองค์จึงได้เสด็จขึ้นไปจำพรรษาบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เทศนาพระอภิธรรมปิฎกโปรดพระพุทธมารดาอยู่หนึ่งพรรษา (3 เดือน) ครั้นถึงวันปวารณาออกพรรษา วันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 พระพุทธองค์จึงเสด็จลงสู่โลกมนุษย์ทางบันไดทิพย์ ทั้ง 3 ได้แก่ บันไดเงิน บันไดทอง และบันไดแก้ว ซึ่งสักกเทวราช (พระอินทร์) ให้พระวิษณุกรรมเนรมิตทอดจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์สู่โลกมนุษย์ ที่ประตูเมืองสังกัสสนคร ที่นั่นบรรดาพุทธศาสนิกชนต่างมารอรับตักบาตรภัตตาหารกันอย่างเนืองแน่นชาวพุทธจึงยึดถือปรากฏการณ์ในวัน แรม 1 ค่ำ เดือน 11 ของทุกปี เป็นวันคล้ายวันที่พระพุทธเจ้าเสด็จลงสู่โลกมนุษย์ เรียก “วันเทโวโรหณะ” และวันพระพุทธเจ้าเปิดโลก เพราะวันนั้นโลกทั้ง 3 คือ สวรรค์ มนุษย์ และ บาดาล (นรก) ต่างสามารถแลเห็นกันได้ตลอดทั้ง 3 โลก (ประชิด สุกฤษณ์พัฒน์, 2546: 20)

2. ความสำคัญของวันออกพรรษา

วันออกพรรษา (ออกหว่า) เป็นวันสำคัญของพุทธศาสนา ด้วยเหตุผลดังนี้

- 1) หลังจากวันออกพรรษาพระสงฆ์ได้รับพระบรมพุทธานุญาตให้จาริกไปค้าง

แรมที่อื่นได้

2) เมื่อออกพรรษาแล้วพระสงฆ์จะได้นำความรู้จากหลักธรรมและประสบการณ์ที่ได้รับระหว่างพรรษาไปเผยแผ่แก่ประชาชน

3) ในวันออกพรรษาพระสงฆ์ได้ทำปวารณา เปิดโอกาสให้เพื่อนพระภิกษุว่ากล่าวตักเตือนเรื่องความประพฤติของตนเพื่อให้เกิดความบริสุทธิ์ ความเคารพนับถือและความสามัคคีกัน

4) พุทธศาสนิกชนได้นำแบบอย่างไปทำปวารณาเปิดโอกาสให้ผู้อื่นว่ากล่าว ตักเตือนตนเองเพื่อประโยชน์ต่อการพัฒนาตนและสร้างสรรค์สังคมต่อไป

3. การถือปฏิบัติวันออกพรรษาในประเทศไทย

วันออกพรรษาเป็นวันปวารณาของพระสงฆ์โดยตรง ที่จะต้องประชุมกันทำปวารณากรรมแทนอุโบสถกรรม สำหรับพุทธศาสนิกชนฝ่ายคฤหัสถ์ ก็ถือว่าเป็นวันพระสำคัญ มักนิยมไปทำทานรักษาศีลและฟังธรรมเป็นกรณีพิเศษ นอกจากนี้ ยังมีประเพณีเนื่องด้วยวันออกพรรษาอีกอย่างหนึ่งเรียกว่า “ประเพณีตักบาตรเทโว”

คำว่า “ตักบาตรเทโว” มาจากคำเต็มว่า “ตักบาตรเทโวโรหณะ” คือ การตักบาตรเนื่องในโอกาสที่พระพุทธเจ้าเสด็จลงจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ซึ่งคัมภีร์อรรถกถาธรรมบทบันทึกไว้ว่าเมื่อพระพุทธเจ้าแสดงยมกปาฏิหาริย์ (ปาฏิหาริย์เป็นคู่ ๆ) ที่ต้นมะม่วงใกล้เมืองสาวัตถีแล้ว ก็เสด็จขึ้นไปจำพรรษาที่ 7 บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์เพื่อเทศนาพระอภิธรรมโปรดพุทธมารดาเป็นเวลา 3 เดือน ครั้นออกพรรษาแล้วพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงเสด็จลงสู่มนุษยโลกทางบันไดพาดลงใกล้เมืองสังกัสสะ

4. ประเพณีจองพารา

ประเพณีแห่จองพารา คือ ประเพณีบูชาปราสาทพระของคนไตหรือชาวไทยใหญ่ เป็นประเพณีที่มีความสำคัญสำหรับชาวแม่ฮ่องสอน อีกหนึ่งอย่าง ซึ่งประเพณีปอยเหลินสิบเอ็ดจะจัดขึ้นในเดือน 11 ระหว่างขึ้น 13 - 14 ค่ำ ประชาชนจะซื้ออาหารและสิ่งของต่าง ๆ สำหรับไปทำบุญที่วัดในวันขึ้น 15 ค่ำ เมื่อถึงรุ่งเช้ามีดของวันขึ้น 15 ค่ำ ซึ่งตรงกับวันออกพรรษา จะมีการตักบาตรเทโวโรหณะ ตอนกลางคืนตามบ้านเรือนและวัดต่าง ๆ จะมีการจุดประทีปโคมไฟสว่างไสวมีการแห่ “จองพารา” หรือ “ปราสาทรับเสด็จพระพุทธเจ้า” ซึ่งตกแต่งประดับประดาอย่างสวยงามมีการแสดงการเล่นพื้นเมืองและมหรสพต่าง ๆ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2556) การบูชาจองพารา คือ การสร้างปราสาทเพื่อคอยรับเสด็จพระพุทธเจ้าที่จะเสด็จลงมาจากสวรรค์ชั้น ดาวดึงส์ เทศกาลนี้จัดขึ้นระหว่างวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 ถึงวันแรม 8 ค่ำ เดือน 11 โดยก่อนถึงวันงานจะมีการจัดงานตลาดนัดออกพรรษามีการนำสินค้าต่าง ๆ ที่จะใช้ในการ

ทำบุญ เช่น อาหาร ขนม ดอกไม้ เครื่องไทยทานมาวางขายเพื่อให้ชาวบ้านได้หาซื้อข้าวของเครื่องใช้ในการเตรียมงาน และมีการจัดเตรียมสร้าง “จองพารา” ซึ่งเป็นปราสาทจำลอง ทำด้วยโครงไม้ไผ่ ประดับลวดลายด้วยกระดาษสา กระดาษสีต่าง ๆ หน่อกล้วย อ้อยและโคมไฟ ตกแต่งอย่างสวยงามเพื่อใช้สมมติเป็นปราสาทรับเสด็จพระพุทธองค์จากสวรรค์ จากนั้นก็จะยก “จองพารา” ขึ้นไว้นอกชายคา นอกกรั้ว หรือบริเวณกลางลานทั้งที่บ้านและที่วัด ประเพณีนี้มีพื้นเพจากความเชื่อที่ว่าถ้าได้จัดทำจองพาราหรือปราสาทพระรับเสด็จพระพุทธเจ้าที่บ้านของตนเองแล้วครอบครัวจะอยู่เย็นเป็นสุข ได้บุญกุศล ส่งผลไปถึงการประกอบอาชีพ และจะได้รับผลสำเร็จตลอดทั้งปี

จองพาราจะมีส่วนประกอบโครงที่ทำจากไม้ไผ่ บุด้วยกระดาษสา ตกแต่งด้วยกระดาษสีบุลายลวดลายปะขาวไต้ ซึ่งมี 2 กลุ่มลาย คือ กลุ่มนอนเคอ (ลานเคลือเถา) ลักษณะลายที่เขียนเป็นเถาติดต่อกัน ประกอบด้วยก้านใบ ดอก และเถาเลื้อย เน้นความสวยงามของเส้นโค้งที่อ่อนช้อย อีกหนึ่งกลุ่ม คือ ลายใบหมากแก้ง (ลายสัปรด) ลักษณะใบหมากแก้งเป็นรูปลายประดิษฐ์ใบเรียวย คล้ายกับรายนกนกลายกะจง ลายกลีบบัว ชาวบ้านจะนำอาหารที่ประกอบด้วย ข้าวสวย ขนม ผลไม้ ใส่ในกระทงใบตองวางไว้บนจองพารา จุดธูปเทียนกล่าวอัญเชิญพระพุทธเจ้าให้มาเสด็จประทับที่จองพาราเพื่อเป็นสิริมงคล และจะตั้งไปจนครบ 7 วัน เมื่อสิ้นสุดการบูชา ก็จะนำจองพาราไปทิ้งหรือเผา บ้างก็เอาไว้นอกชายคาบ้านนอกกรั้ว ไม่นิยมเก็บไว้ในบ้าน เมื่อถึงปีถัดไปก็จะทำใหม่อีกครั้ง

การสืบสานภูมิปัญญาการทำจองพาราโดยชุมชน ถือได้ว่าเป็นการดำเนินงานอนุรักษ์คุณค่าภูมิทัศน์วัฒนธรรมอย่างมีส่วนร่วมโดยชุมชน ด้วยคุณค่าความสัมพันธ์ทางสังคมพื้นฐานซึ่งสอดคล้องกับความต้องการทางสังคมในด้านต่าง ๆ อย่างเป็นรูปธรรมในเบื้องต้น โดยได้ทำให้เกิดการสืบทอดคุณค่าทางความเชื่อ ความศรัทธาทางพระพุทธศาสนาด้วยความสามัคคีของชาวชุมชน ในการมีส่วนร่วมกระจ่ายการทำและการบูชาจองพารา ซึ่งได้ส่งผลต่อการอนุรักษ์บรรยากาศและสภาพแวดล้อมของชุมชนในช่วงเทศกาลออกพรรษา ไปพร้อม ๆ กับการเรียนรู้ร่วมกันในการดำเนินงานอนุรักษ์ การให้โอกาสกลุ่มเยาวชนได้เข้ามามีส่วนร่วมกับผู้ใหญ่ในการดำเนินกิจกรรมทางวัฒนธรรม ประเพณี การสื่อคุณค่าของคนในชุมชนผ่านการแสดงออกทางวัฒนธรรม รวมทั้งการส่งเสริมบรรยากาศในเรื่องการท่องเที่ยวและการสร้างรายได้ภายในชุมชน (เกศรา เชียงหว่อง, 2559: 11)

สำหรับชาวไทยใหญ่นั้นประเพณีจองพาราเปรียบเสมือนการทำบุญครั้งใหญ่ เป็นส่วนสำคัญของประเพณีไทใหญ่ที่จัดทำกันในช่วงออกพรรษา โดยที่มีความศรัทธาและความเคารพในพุทธศาสนาเป็นตัวแกนหลัก ในการจัด และในปัจจุบันนี้จองพาราถือเป็นประเพณีที่

นักท่องเที่ยวยุคใหม่ให้ความสนใจเป็นอย่างมาก โดยจะเห็นได้จากการจัดประเพณีที่ยิ่งใหญ่ในอำเภอแม่ฮ่องสอนเอง และด้วยความน่าสนใจของประเพณีนี้ในหลายพื้นที่ของจังหวัดแม่ฮ่องสอน จึงได้มีการเริ่มนำจองพารามาเป็นสื่อในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเช่นกัน

5. แนวคิดประเพณีจองพารา

“จองพารา” เป็นภาษาไทยใหญ่แปลว่า “ปราสาทพระ” มาจากคำว่า “จอง” แปลว่า วัด หรือปราสาท และคำว่า “พารา” แปลว่า พระพุทธรูปหรือพระพุทธรเจ้า การบูชา จองพารา คือ สร้างปราสาทเพื่อรับเสด็จพระพุทธรเจ้าที่เสด็จลงมาจากรวรรค์ ขึ้นดาวดึงส์ในวันออกพรรษา

งานบุญประเพณีจองพาราของจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีความเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่น อันเนื่องมาจากจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีความหนาแน่นของกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ ซึ่งอาศัยอยู่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นจำนวนมาก งานบุญประเพณีจองพารานี้ถือเป็นงานบุญใหญ่ที่ได้บุญกุศลเป็นอย่างมาก

หมู่บ้านใดได้ช่วยกันจัดทำจองพาราบูชาไว้ ที่วัดประจำหมู่บ้านตลอด 7 วัน หลังวันออกพรรษา มีความเชื่อว่าทุกคนในหมู่บ้าน จะมีความสุขกันทั่วหน้า และส่งผลไปถึงการประกอบอาชีพของคนในหมู่บ้าน ซึ่งส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา ทำสวน ทำไร่ ได้ผลผลิตดีด้วย

6. ประเภทของจองพารา

จองพารา หรือปราสาทพระ ทำด้วยโครงสร้างไม้ไผ่ แล้วด้วยกระดาษสา ตกแต่งด้วยกระดาษสีลวดลาย เจากระดาษสี กระดาษเงิน กระดาษทอง ตั้งบูชา บนร้านสูง ห้อยผลไม้ประดับไฟ สว่างไสวตลอด 7 วัน ส่วนประกอบของจองพารา ประกอบด้วยส่วนสำคัญ 3 ส่วนใหญ่ ๆ ส่วนเชิงหรือฐาน ส่วนตัวจองพารา (ตัวจองพารามีส่วนประกอบอีก 3 ส่วน คือ ส่วนฐาน ส่วนปราสาท และส่วนยอด) และเครื่องห้อย หรือเครื่องบูชา

เชิงหรือนั่งร้านที่ตั้งบูชาจองพารา จะสร้างขึ้น ที่หน้าบ้าน หน้าวัด ที่เป็นที่สูงจากพื้นทั่วไป เพื่อเป็นการคารวะ การทำเชิงที่บูชา จะใช้ไม้ไผ่ ผึงเป็นเสา 4 ต้น บนขานสี่เหลี่ยม แล้วทำนั่งร้านให้สูง จากพื้น บนนั่งร้าน 3 ด้าน สานด้วยดอกไม้ไผ่ เป็น “ผายาดจะมาด” ปิดไว้เหลืออีกด้าน ทำเป็นบันไดลาดไว้ ที่มุมนั่งร้านใช้ต้นกล้วย ต้นอ้อยผูกไว้และจัดทำประทีป โคมไฟประดับให้มีแสงสว่างยามค่ำคืน จองพารา ที่ทำบูชาหลายรูปแบบได้แก่

จองยอด หรือ “ผาสาด” (ปราสาท) เป็นจองพารา ขนาดใหญ่ความสูงตั้งแต่ 3.5 0 เมตรขึ้นไป มียอดปราสาทยอดเดียว 5 ยอด หรือ 7 ยอด มีโครงสร้างยุ่งยากซับซ้อน การสร้างต้องใช้ทุนสูง ใช้เวลาสร้างเป็นแรมเดือน จองผาสาด เป็นจองพาราที่สวยงาม วิจิตรบรรจงมาก

ทั้งที่ฐานและส่วนยอด มีลวดลายเจาะกระดาดประกอบ มีการตัดกระดาด เป็นรูปสามเหลี่ยม ห้อย ผู้ที่จะทำจงผาสาตได้ ต้องเป็นช่างชั้นครู นิยมทำและตั้งบูชาที่วัดประจำ หมู่บ้านและวัดทั่วไป

จองคอก เป็นจองพาราขนาดใหญ่ รองลงมาจากจองยอด มีส่วนประกอบคล้ายกัน แต่ขนาดเล็กกว่า ส่วนยอดมียอดเดียว มีลวดลาย ประกอบไม่ละเอียดนัก การทำไม่ยุ่งยากซับซ้อน นิยมตั้งบูชาที่วัดและบ้านของผู้ที่มีฐานะดีทั่วไป

จองปีต่าน คือ จองพารา ที่ไม่มียอด หรืออาจ เรียกว่า จองพารายอดตัด มีเฉพาะส่วนปราสาท และฐาน มีลวดลายประกอบน้อย ทำง่าย นิยมทำบูชาตามบ้านทั่วไป

จองผาसान หรือจองसान เป็นจองพารา ที่ทำขึ้น โดยวิธีการขนาดเล็ก นิยมบูชากันทั่วไป เพราะทำได้เอง

เวลาเข้ามิดของวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 ซึ่งเป็นวันออกพรรษา จะนำ “ข้าวหอมต๋อ” คือ อาหารสำหรับถวายพระพุทธรูป ประกอบด้วยข้าวสวย ขนมน ผลไม้ ใส่ในกระตังใบตอง วางไว้ในจองพารา จตุรูปเทียนบูชา กล่าวอัญเชิญพระพุทธรูปเจ้า ให้เสด็จมาประทับที่จองพารา เพื่อเป็นสิริมงคลตลอดจนครบ 7 วัน จะรื้อถอน จองพาราออกไปทิ้งหรือเผา ปีต่อไปก็ทำขึ้นมาบูชาใหม่

7. คุณค่าที่ปรากฏในประเพณีถวายจองพารา

ประเพณีถวายจองพารา (หรือประเพณีตานจองพารา) เป็นประเพณีที่สำคัญในภาคเหนือของประเทศไทย โดยเฉพาะในจังหวัดแม่ฮ่องสอน การถวายจองพารามีความหมายทางศาสนาและสังคมที่ลึกซึ้ง ซึ่งสะท้อนถึงคุณค่าหลายประการ ดังนี้:

1) คุณค่าทางศาสนา

การสืบทอดศาสนา ประเพณีนี้เป็นการถวายสิ่งของต่าง ๆ แต่พระสงฆ์ ซึ่งเป็นการสืบทอดและรักษาพระพุทธศาสนาให้คงอยู่ในสังคม การปฏิบัติธรรม ผู้เข้าร่วมประเพณีมีโอกาสดำเนินปฏิบัติธรรม ทำบุญ และเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับพระพุทธศาสนา การถวายทาน การถวายจองพาราเป็นการถวายทานที่สะท้อนถึงการให้และการแบ่งปัน ซึ่งเป็นหลักธรรมสำคัญของพระพุทธศาสนา

2) คุณค่าทางสังคมและวัฒนธรรม

การสร้างความเป็นปึกแผ่น ประเพณีนี้เป็นโอกาสที่ชุมชนมารวมตัวกัน ทำกิจกรรมร่วมกัน และสร้างความสามัคคีภายในชุมชน การส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่น ประเพณีถวายจองพาราเป็นการส่งเสริมและอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น ให้คนรุ่นใหม่ได้รู้จักและสืบสานต่อไป การแลกเปลี่ยนและเสริมสร้างความสัมพันธ์ ผู้คนจากชุมชนต่าง ๆ มารวมตัวกัน ทำให้มีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้

เปลี่ยนความคิดเห็น ประสบการณ์ และเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างชุมชน

3) คุณค่าทางจิตใจและจิตวิญญาณ

การสร้างความสะดวกสบายในจิตใจ การทำบุญและปฏิบัติธรรมในประเพณีนี้ช่วยให้ผู้เข้าร่วมมีจิตใจสงบสุขและพัฒนาจิตวิญญาณ การแสดงความกตัญญู: การถวายจองพาราเป็นการแสดงความกตัญญูต่อพระพุทธศาสนาและพระสงฆ์ การปลูกฝังคุณธรรม ประเพณีนี้ช่วยปลูกฝังคุณธรรม เช่น ความมีน้ำใจ การให้และการแบ่งปัน ซึ่งเป็นคุณค่าที่สำคัญในสังคม

4) คุณค่าทางเศรษฐกิจ

การสนับสนุนเศรษฐกิจชุมชน การจัดประเพณีนี้ช่วยส่งเสริมการค้าขายในชุมชน เนื่องจากผู้คนมารวมตัวกันและมีการใช้จ่ายเงินในชุมชน การสร้างรายได้จากการท่องเที่ยว ประเพณีถวายจองพาราสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวและสร้างรายได้จากการท่องเที่ยว ซึ่งมีผลดีต่อเศรษฐกิจท้องถิ่น

ประเพณีถวายจองพาราเป็นประเพณีที่มีคุณค่าหลายประการ ทั้งทางศาสนา สังคม วัฒนธรรม จิตใจ และเศรษฐกิจ การรักษาและสืบสานประเพณีนี้ไม่เพียงแต่เป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น แต่ยังเป็นการเสริมสร้างคุณธรรมและความสัมพันธ์ที่ดีในชุมชน ทั้งยังมีผลดีต่อเศรษฐกิจท้องถิ่นอีกด้วย

8. หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในประเพณีถวายจองพารา

ประเพณีถวายจองพาราเป็นประเพณีที่สะท้อนถึงหลักพุทธธรรมหลายประการที่สำคัญในพระพุทธศาสนา หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในประเพณีนี้มีดังนี้

1) ทาน (การให้)

การถวายสิ่งของ การถวายจองพาราเป็นการให้ทานแก่พระสงฆ์ โดยการถวายสิ่งของต่าง ๆ เช่น อาหาร เครื่องใช้จำเป็น ถือเป็นการให้ที่ไม่หวังสิ่งตอบแทน การแบ่งปัน การให้ทานเป็นการแบ่งปันสิ่งที่มีให้กับผู้อื่น เป็นการเสริมสร้างความเอื้อเฟื้อและความมีน้ำใจในชุมชน

2) ศีล (การรักษาศีล)

การปฏิบัติศีล 5 ผู้เข้าร่วมประเพณีมักจะปฏิบัติศีล 5 เพื่อรักษาความบริสุทธิ์ของจิตใจและการประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวัน การรักษาความสงบเรียบร้อย การปฏิบัติศีลช่วยให้ผู้เข้าร่วมรักษาความสงบเรียบร้อยและความเป็นระเบียบในระหว่างการประชุมพิธีกรรม

3) ภาวนา (การพัฒนาจิตใจ)

การทำสมาธิ ประเพณีนี้มักจะมีการทำสมาธิและการปฏิบัติวิปัสสนาเพื่อเสริมสร้างความสงบในจิตใจและการพัฒนาปัญญา การสวดมนต์ การสวดมนต์เป็นการฝึกจิตใจให้มีความสงบและสามารถเกิดสมาธิได้

4) อิทธิบาท 4 (คุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จ)

ฉันทะ (ความพอใจ) ผู้เข้าร่วมประเพณีมีความพอใจและยินดีในการทำบุญและการปฏิบัติธรรม วิริยะ (ความพากเพียร) การจัดประเพณีนี้ต้องใช้ความพากเพียรและความตั้งใจในการเตรียมงานและดำเนินการ จิตตะ (ความเอาใจใส่) การทำบุญและการปฏิบัติธรรมในประเพณีนี้ต้องมีความเอาใจใส่และความตั้งใจในการทำ วิมังสา (การพิจารณา) การพิจารณาและไตร่ตรองในหลักธรรมและการปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้า

5) กรุณาและเมตตา (ความรักและความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่)

การช่วยเหลือกัน การร่วมมือกันจัดประเพณีเป็นการแสดงออกถึงความเมตตาและกรุณาระหว่างคนในชุมชน การเสริมสร้างความสามัคคี การทำงานร่วมกันในการจัดประเพณีนี้ช่วยเสริมสร้างความสามัคคีและความร่วมมือกันในชุมชน

ดังนั้น ประเพณีถวายจองพาราเป็นประเพณีที่สะท้อนถึงหลักพุทธธรรมหลายประการ ได้แก่ ทาน ศีล ภavana อิทธิบาท 4 กรุณาและเมตตา ซึ่งทั้งหมดนี้ช่วยเสริมสร้างความสามัคคี ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และความสงบสุขในจิตใจของผู้เข้าร่วมประเพณี นอกจากนี้ยังเป็นการสืบทอดและรักษาพระพุทธศาสนาให้คงอยู่ในสังคมอย่างยั่งยืน

สรุป

ประเพณีถวายจองพาราเป็นประเพณีที่มีคุณค่าหลายประการทั้งในด้านศาสนา สังคม และวัฒนธรรม คุณค่าทางศาสนา การสืบทอดศาสนา ช่วยในการรักษาและสืบทอดพระพุทธศาสนาให้คงอยู่ในสังคมการปฏิบัติธรรม เปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมได้ทำบุญ ปฏิบัติศีล และเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับพระพุทธศาสนาการถวายทาน แสดงถึงการให้และการแบ่งปัน ซึ่งเป็นหลักธรรมสำคัญในพระพุทธศาสนา การสร้างความสามัคคี ช่วยให้ชุมชนรวมตัวกัน ทำกิจกรรมร่วมกัน และสร้างความสามัคคี การส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่น ช่วยส่งเสริมและอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น ให้คนรุ่นใหม่ได้รู้จักและสืบสานต่อไป การแลกเปลี่ยนและเสริมสร้างความสัมพันธ์ ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างชุมชน การสร้างความสงบสุขในจิตใจ การทำบุญและปฏิบัติธรรมช่วยให้ผู้เข้าร่วมมีจิตใจสงบสุขและพัฒนาจิตวิญญาณ การแสดงความกตัญญู แสดงความกตัญญูต่อพระพุทธศาสนาและพระสงฆ์ การปลูกฝังคุณธรรม ช่วยปลูกฝังคุณธรรม เช่น ความมีน้ำใจ การให้และการแบ่งปัน การสนับสนุนเศรษฐกิจชุมชน ช่วยส่งเสริมการค้าขายในชุมชนและสร้างรายได้จากการท่องเที่ยว การสร้างรายได้จากการท่องเที่ยว ประเพณีสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวและสร้างรายได้ให้กับชุมชน หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในประเพณีถวายจองพารา ทาน (การให้) การถวายสิ่งของ

การให้ทานแก่พระสงฆ์โดยการถวายสิ่งของต่าง ๆ การแบ่งปัน แสดงออกถึงการแบ่งปันและการมีน้ำใจ ศิล (การรักษาศิลป์) การปฏิบัติศิลป์ 5 รักษาความบริสุทธิ์ของจิตใจและการประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวัน การรักษาความสงบเรียบร้อย ช่วยให้การประกอบพิธีกรรมเป็นไปอย่างสงบเรียบร้อยภาวณา (การพัฒนาจิตใจ) การทำสมาธิ เสริมสร้างความสงบในจิตใจและพัฒนาปัญญา การสวดมนต์ฝึกจิตใจให้สงบและเกิดสมาธิ อิทธิบาท 4 คุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จ ประเพณีถวายจองพาราเป็นประเพณีที่สะท้อนถึงคุณค่าทางศาสนา สังคม วัฒนธรรม จิตใจ และเศรษฐกิจ พร้อมกับแสดงหลักพุทธธรรมที่สำคัญ เช่น ทาน ศิล ภาวณา อิทธิบาท 4 และกรุณาและเมตตา ทั้งหมดนี้ช่วยเสริมสร้างความสามัคคี ความสงบสุข และการพัฒนาจิตใจในชุมชนอย่างยั่งยืน

บรรณานุกรม

- กรกนก สนิทการ. (2560). “การศึกษาคุณลักษณะของสื่อประเพณีจองพารา และการนำไปใช้ในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของจังหวัดแม่ฮ่องสอน”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขานิเทศศาสตร์และนวัตกรรมการจัดการ**. คณะนิเทศศาสตร์และนวัตกรรมการจัดการ. บัณฑิตวิทยาลัย: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.). (2556). **ทรัพยากรการท่องเที่ยวไทย ชุมชนเหนือ: แม่ฮ่องสอน**. กรุงเทพมหานคร: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.).
- เกศรา เชียงหว่อง. (2559). “การเรียนรู้ในการดำเนินงานอนุรักษ์คุณค่าภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนไทใหญ่ ผ่านการสืบสานภูมิปัญญา การทำจองพาราอย่างมีส่วนร่วม กรณีศึกษาย่านเมืองปอน จ.แม่ฮ่องสอน”. **วารสารวิชาการคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สจล**. 23 (2): 1-14.
- ประชิด สุกณะพัฒน์. (2546). **สารความรู้เรื่องวัฒนธรรมพื้นบ้านและประเพณีไทย**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ภูมิปัญญา.
- สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน. (2549). **ประวัติศาสตร์วัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน**. แม่ฮ่องสอน: สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน.

บทบาทของพระสงฆ์ด้านการศึกษาสงเคราะห์ The Role of Monks in Educational Welfare

พระครูบรรพตขันตยานุยุต

Phrakhru Banphotkhanayanuyut

วัดหาดอ้อยคำ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดลำพูน

Wat Tha Doi Kham, Lamphun Provincial Office of Buddhism

Corresponding Author, Email: adisak.khantitharo@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทด้านการศึกษาสงเคราะห์ของพระสงฆ์ พบว่า การศึกษาสงเคราะห์ของพระสงฆ์ คือ การจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือ เกื้อกูล การศึกษา สถาบันการศึกษา หรือบุคคลผู้กำลังศึกษาเล่าเรียน เป็นการสงเคราะห์พระภิกษุ สามเณร ประชาชนให้ได้รับการศึกษาในระดับต่างๆ โดยอาศัยเสนาสนะต่าง ๆ ของวัดเป็น โรงเรียน หรือ วัด พระสงฆ์ และคณะสงฆ์ให้การสนับสนุนแก่สังคม 4 ประเภท คือ โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม/ แผนกสามัญศึกษา และมหาวิทยาลัยสงฆ์ บทบาทด้านการศึกษาสงเคราะห์ด้านอื่นๆ เช่น การจัดโครงการบวชภาคฤดูร้อน การสงเคราะห์ทุนการศึกษา การใช้ที่ดินหรือสถานที่ทางวัด และการเป็นพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษา เป็นต้น

คำสำคัญ : การศึกษาสงเคราะห์, พระสงฆ์, พระพุทธศาสนา

Abstract

This academic article aims to study the role of the monks in educational welfare. It was found that the monks' educational welfare is the organization of education to help and support education, educational institutions, or individuals who are studying. It is the assistance of monks, novices, and people to receive education at various levels by using various temples as schools or temples. The monks and the Sangha support society in 4 types: Buddhist temple charity schools, Sunday Buddhist study centers, pre-school centers in temples, Buddhist

schools, Dhamma/general education departments, and Buddhist universities. Other educational welfare roles include organizing summer ordination programs, providing scholarships, using temple land or premises, and being a monk who teaches morality in educational institutions, etc.

Keywords: Educational Welfare, Monks, Buddhism

บทนำ

การศึกษาสงเคราะห์ของพระสงฆ์ในประเทศไทย องค์การสงฆ์ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนงานคือมหาเถรสมาคม โดยได้ดำเนินการในเรื่องนี้ผ่านรูปแบบกิจกรรมการดำเนินงานของการบริหารกิจการคณะสงฆ์ นับว่าเป็นหนึ่งในภารกิจหลักที่ 6 ด้านของการทำงานของคณะสงฆ์ที่มีบทบาทในการส่งเสริมการศึกษาสงเคราะห์ของสังคมไทย เป็นการจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลหรืออุดหนุนช่วยเหลือเกื้อกูลการศึกษาอื่น เป็นการสงเคราะห์คนหรือประชาชนให้ได้รับการศึกษา โดยอาศัยศาลาหรือเสนาสนะใดๆ ของวัดเป็นโรงเรียนหรือพระสงฆ์วัดและคณะสงฆ์ให้การสนับสนุนแก่สังคม จะอย่างไรก็ตาม การศึกษาสงเคราะห์จัดเป็นบทบาทที่สืบเนื่องมาจากบทบาทเดิมของวัดและพระสงฆ์ไทยในอดีต นับตั้งแต่พระพุทธศาสนาได้เข้ามาประดิษฐานในประเทศไทย ตั้งแต่สมัยสุโขทัยเป็นราชธานีเป็นต้นมาจนถึงกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ที่รัฐและคณะสงฆ์จัดการศึกษาร่วมกันเพื่อให้การศึกษาแก่คนในสังคม จนกล่าวได้ว่าในสังคมไทยแบบเดิมวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนโดยเฉพาะในด้านการศึกษา ชุมชนหนึ่งมีลักษณะการปฏิบัติภารกิจที่ครบจบสิ้นในตัว วัดซึ่งเป็นศูนย์กลางของชุมชน และเป็นสมบัติของทุกคนในชุมชน จึงทำหน้าที่ให้การศึกษาตลอดชีวิตแก่สมาชิกทุกคนในชุมชนนั้น (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2549: 2) การศึกษาสงเคราะห์โดยลักษณะแบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ 1) การศึกษานอกเหนือจากการศาสนาที่พระสงฆ์ดำเนินการเพื่อการสงเคราะห์ พระภิกษุ สามเณร และคฤหัสถ์ 2) การสงเคราะห์เกื้อกูลแก่การศึกษา สถาบันการศึกษา หรือบุคคลผู้กำลังศึกษาในต่างสถาบัน และระดับการศึกษาต่างๆ ของผู้ที่ศึกษา โดยคณะสงฆ์เป็นผู้ดูแลหรืออุปถัมภ์ ในส่วนของทุนการศึกษา อาคารสถานที่ เป็นต้น เพราะการศึกษาสงเคราะห์เป็นการสงเคราะห์ประชาชนด้านการศึกษาให้มีความรู้ความสามารถที่จะดำรงตนและดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข การจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลและการช่วยเหลือเกื้อกูลการศึกษา หรือสถาบันการศึกษาอื่นนอกจากการศาสนา หรือบุคคลผู้กำลังศึกษา (บุญศรี พานะจิตต์, 2545: 20)

การศึกษาสงเคราะห์ของคณะสงฆ์นั้นเป็นการส่งเสริม สนับสนุน และขยายโอกาส

ทางการศึกษาให้กับประชาชนทุกระดับ โดยเฉพาะเด็กที่ขาดโอกาสทางการศึกษาอันเนื่องมาจากปัญหาต่างๆ เช่น เด็กชาวเขา เด็กต่างเชื้อชาติศาสนาและวัฒนธรรม ครอบครัวหย่าร้าง เด็กที่ถูกทำทารุณเร่ร่อน เด็กกำพร้าขาดผู้อุปการะ เด็กที่ถูกล่วงละเมิดทางร่างกายและเพศ มีปัญหาหายาเสพติด หรือมีปัญหาด้านสุขภาพ เด็กยากจนที่มีความสามารถพิเศษเฉพาะทางและปัญญาเป็นเลิศ (พระมหาปริณณัติสัทธ รุจิธโม (ทองมา) และ ปฐมพงศ์ ศุภเลิศ, 2559: 110) เป็นภารกิจด้านการดำเนินการจัดการศึกษาให้แก่พุทธศาสนิกชนที่เน้นการปลูกฝังศีลธรรม คุณธรรมและจริยธรรมให้แก่เด็กและเยาวชนให้มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา (พระมหาจันทน์ สิริวิมล (ผมไผ่) และ คณะ, 2564: 378) เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น การจัดการศึกษาในรูปแบบ ศูนย์การศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดโรงเรียนเอกชนการกุศลของวัด (พระครูพิฑูรณครภิรักษ์ (อนุชาติ นรินโท) และ พระมหาสุเมธ สมานิต, 2564: 237-238) รวมทั้งการบริจาคทรัพย์ส่วนตัว เพื่อมอบให้เป็นทุนการศึกษาแก่เด็กในระบบโรงเรียนของรัฐหรือของเอกชน การสร้างหรือซ่อมแซมอาคารของสถานศึกษา การจัดตั้งทุนสงเคราะห์ มอบทุนสงเคราะห์ มอบทุนอาหารกลางวันแก่นักเรียนในทุกระดับการศึกษานี้เรียกว่า “การศึกษาสงเคราะห์” (พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ), 2540: 101) โดยมีพระสงฆ์ได้ทำหน้าที่อนุเคราะห์ เกื้อกูลกับประชาชนในสังคมตลอดมาจะเห็นได้จากบทบาทของพระสงฆ์ในการช่วยเหลือเกื้อกูลคนในสังคม

ตั้งแต่สมัยพุทธกาล สุโขทัย อยุธยา มาจนถึงปัจจุบัน พระสงฆ์ยังทำหน้าที่สงเคราะห์ในด้านต่างๆ การจัดการศึกษาสงเคราะห์เป็นอีกหน้าที่หนึ่งของพระสงฆ์ที่ได้มีบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (พระมหาปริณณัติสัทธ รุจิธโม (ทองมา) และ ปฐมพงศ์ ศุภเลิศ, 2559: 110) เพื่อส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนเกิดความอบอุ่นและมีความสุขทั้งร่างกายและจิตใจ การศึกษาสงเคราะห์ ที่พระสงฆ์ดำเนินการในลักษณะนี้ เป็นการจัดการศึกษา ได้แก่ 1) โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา และโรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนตามพระราชประสงค์ 2) ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ 3) ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด 4) โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา โดยรูปการนั้นจัดเป็นการศึกษาสงเคราะห์มากกว่า เพราะเป็นการศึกษาเพื่อสงเคราะห์พระภิกษุสามเณรให้มีการศึกษาเล่าเรียนวิชาสามัญศึกษา ทั้งผู้เรียนและผู้สอนก็เน้นหนักทางวิชาสามัญศึกษา (พระมหาปริณณัติสัทธ รุจิธโม (ทองมา) และ ปฐมพงศ์ ศุภเลิศ, 2559: 115) งานวัดที่ส่งเสริมการศึกษาให้โรงเรียนและคณะสงฆ์พร้อมให้การสนับสนุนแก่สังคมในอันที่จะส่งเสริมให้ประชาชน เยาวชนได้รับการศึกษาผ่านทาง อาทิ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยสงฆ์ และศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ (พระราชวรมนี (ประยุทธ์ ปยุตโต), 2530: 2)

จากภารกิจข้างต้นนี้นับว่าเป็นรูปแบบการดำเนินงานด้านศึกษาสงเคราะห์ของคณะสงฆ์เพื่อประโยชน์ในการสงเคราะห์ประชาชนโดยแท้จริง

เนื้อหา

1. แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทด้านการศึกษาสงเคราะห์ของพระสงฆ์

พระสังฆาธิการเป็นผู้ปกครองดูแล คณะสงฆ์ในเขตปกครองและวัดให้ เป็นไปตามพระธรรมวินัยกฎหมายกฎหมายเถรสมาคม ข้อบังคับระเบียบคำสั่งมติประกาศและพระบัญชาสมเด็จพระสังฆราชมีหน้าที่ควบคุมและ ส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงามของคณะสงฆ์จัดการและพัฒนาการศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ให้เป็นไปด้วยดี พระสังฆาธิการจึงมีความสำคัญในการดูแลพระภิกษุสามเณรดูแลวัดให้เป็นระเบียบเรียบร้อย ให้พระภิกษุสามเณรมีจริยาวัตรงดงาม ประพฤติปฏิบัติตนตามหลักพระธรรมวินัย นับว่าพระสังฆาธิการเป็นผู้จรรโลงพระพุทธศาสนาให้ ยั่งยืนดูแลความประพฤติปฏิบัติของพระภิกษุ สามเณรมิให้ออกนอกพระธรรมวินัย และพระ สังฆาธิการโดยเฉพาะเจ้าอาวาสรองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาสจะต้องบำรุงรักษาจัดการวัด และสมบัติของวัดให้เป็นไปโดยเรียบร้อย ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่พำนักอยู่ในวัดปฏิบัติตามพระธรรมวินัยและเป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ให้ความสะอาดตามสมควร ในการบำเพ็ญกุศล (กรมการศาสนา, 2540: 71-72)

2. ความหมายด้านการศึกษาสงเคราะห์ของพระสงฆ์

การศึกษาสงเคราะห์ คือ การจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลหรืออุดหนุนจนเจือหรือการช่วยเหลือเกื้อกูล หรืออุดหนุนจนเจือการศึกษาอื่นนอกการศาสนาสถาน หรือสถาบัน การศึกษาหรือบุคคลผู้กำลังศึกษาเล่าเรียน เป็นการสงเคราะห์คนหรือประชาชนให้ได้รับการศึกษา โดยอาศัยศาลาหรือเสนาสนะใดๆ ของวัดเป็นโรงเรียนหรือพระสงฆ์วัดและคณะสงฆ์ให้การสนับสนุนแก่สังคม จะอย่างไรก็ตาม การศึกษาสงเคราะห์จัดเป็นบทบาทที่สืบเนื่องมาจากบทบาทเดิมของวัดและพระสงฆ์ไทยในอดีต นับตั้งแต่พระพุทธศาสนาได้เข้ามาประดิษฐานในประเทศไทย ตั้งแต่สมัยสุโขทัยเป็นราชธานีเป็นต้นมาจนถึงกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ที่รัฐและคณะสงฆ์จัดการศึกษาร่วมกันเพื่อให้การศึกษาแก่คนในสังคม จนกล่าวได้ว่าในสังคมไทยแบบเดิมวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนโดยเฉพาะในด้านการศึกษา ชุมชนหนึ่งมีลักษณะการปฏิบัติภารกิจที่ครบจบสิ้นในตัว วัดซึ่งเป็นศูนย์กลางของชุมชน และเป็นสมบัติของทุกคนในชุมชน จึงทำหน้าที่ให้การศึกษาตลอดชีวิตแก่สมาชิกทุกคนในชุมชนนั้น (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.

ปยุตฺโต), 2549: 2) โดยคำว่า การศึกษาสงเคราะห์นั้น ได้มีนักวิชาการให้ความหมายและแสดงทรรศนะไว้ดังนี้

กองพุทธศาสนสถาน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ให้ความหมายไว้ว่า “การศึกษาสงเคราะห์ หมายถึง การให้ การสงเคราะห์ด้านการฝึกฝนอบรมแก่ประชาชนโดยเป็นการจัดการศึกษาที่วัดคณะสงฆ์ดำเนินการขึ้นเพื่อสนองต่อนโยบายของภาครัฐ ในอันที่จะส่งเสริมให้ประชาชนเยาวชนได้รับการศึกษา” (กองพุทธศาสนสถาน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2554: 8)

กองการศึกษาสงเคราะห์ ให้ความหมายไว้ว่า “การศึกษาสงเคราะห์ คือ การจัดการศึกษาให้แก่เด็กที่ขาดโอกาสทางการศึกษาซึ่ง อยู่ในสภาวะยากลำบากอันเนื่องมาจากปัญหาสภาพภูมิศาสตร์เศรษฐกิจสังคมและการเมืองให้ได้รับความคุ้มครองช่วยเหลือและให้ได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม ซึ่งสนองตามหลักการที่กำหนดไว้ในปญญาสากกล่าวว่าด้วยสิทธิเด็กแห่งสหประชาชาติ ได้แก่

1. เด็กที่ขาดโอกาสทางการศึกษาอันเนื่องมาจากปัญหาทางสภาพภูมิศาสตร์ได้แก่ เด็กชายเขาขาวเรือขาวเกาะเด็กต่างเชื้อชาติ ศาสนาและวัฒนธรรม

2. เด็กที่ขาดโอกาสทางการศึกษา อันเนื่องมาจากปัญหาทางสังคมได้แก่เด็กที่ครอบครัวหย่าร้างเด็กที่ถูกทำทารุณเด็กที่ถูกใช้แรงงานเด็กเร่ร่อนเด็กกำพร้าขาดผู้อุปการะเด็กที่ถูกล่อลวงละเมิดทางร่างกายและเพศหรือเด็กที่ถูกล่อลวงละเมิดทางเพศเด็กที่มีความเสี่ยงสูงต่อการถูกชักนำไปประกอบอาชีพอันไม่พึงประสงค์เด็กที่ครอบครัวมีปัญหายาเสพติดเด็กที่ครอบครัวมีปัญหาโรคเรื้อนโรคเอดส์ ฯลฯ

3. เด็กที่ขาดโอกาสทางการศึกษา อันเนื่องมาจากปัญหาทางการเมืองได้แก่เด็กที่เป็นบุตรหลานของผู้ได้รับภัยผู้อพยพลี้ภัย ชายแดนบุตรหลานของผู้ที่มีส่วนร่วมในการเสริมสร้างความมั่นคงของชาติ

4. เด็กยากจนที่มีความสามารถพิเศษเฉพาะทางและปัญญาเป็นเลิศการศึกษาสงเคราะห์เป็นการศึกษาที่จัดขึ้นเพื่อเติมเต็ม กับการศึกษาอีกลักษณะของกระทรวงศึกษาธิการซึ่งช่วยในการบริหารทางการศึกษาแก่ปวงชนของกระทรวงศึกษาธิการมีความครอบคลุมและสามารถสนองความต้องการของประชาชนทุกกลุ่มได้อย่างทั่วถึงและเป็นธรรมโดยมุ่งพัฒนาเด็กขาดโอกาสทางการศึกษา ให้เป็นผู้มีความรู้ความสามารถมีทักษะในการดำรงชีพมีความคิดสร้างสรรค์มีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่ถูกต้องดีงามมีเจตนาที่ดีต่อครอบครัว สังคมและประเทศชาติมีความรักความเข้าใจและยอมรับความต้องการสิทธิและบทบาทของตนเองและผู้อื่นมีความซาบซึ้งรักภักดีเข้าใจรู้จักอนุรักษ์มรดกและเอกลักษณ์ของชาติ ด้วย

การมีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์และพัฒนา กิจกรรมด้านศิลปวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียม ประเพณีไทยตลอด ถึงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นพลเมืองไทยที่มีความรับผิดชอบ และสามารถปฏิบัติตนตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข สามารถเป็น สื่อกกลางระหว่างรัฐบาลกับชุมชนและกลับไปเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาท้องถิ่นให้มีความเข้ม แข็ง และเจริญก้าวหน้าได้ตามอัตภาพ (กองการศึกษาสงเคราะห์, 2541: 5)

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ) (2540: 133) ได้กล่าวถึง การ ศึกษาสงเคราะห์ที่พระสงฆ์ดำเนินการในลักษณะนี้ เป็นการจัดการศึกษาซึ่งแบ่งได้เป็น 4 ประเภท คือ

1) โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา และโรงเรียนสงเคราะห์เด็ก ยากจนตามพระราชประสงค์ มีความมุ่งหมายให้วัดและพระภิกษุในพระศาสนาได้จัดการศึกษา ตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อสงเคราะห์เด็กและเยาวชนของชาติและพระภิกษุ สามเณรส่วนหนึ่งเป็นเหตุให้เด็กและเยาวชนได้เข้าใกล้วัดและได้ศึกษาหลักธรรมทางศาสนา

2.) ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ มีความมุ่งหมายให้วัดและพระสงฆ์ ให้การศึกษาอบรมปลูกฝังศีลธรรม วัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามแก่เด็กและเยาวชน เป็น โอกาสให้พระสงฆ์ได้ใช้วิชาการศาสนศึกษา เพื่อพัฒนาทรัพยากรบุคคลของชาติ ด้วยหลักธรรม ของพระศาสนา

3) ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด มีความมุ่งหมายให้วัดได้ช่วยอบรมบ่มนิสัย เด็กก่อนวัยเรียน เพื่อปลูกฝังคุณธรรมและศีลธรรมแต่ยังเด็ก ทั้งเป็นการให้โอกาสวัดและพระ สงฆ์ได้ร่วมพัฒนาทรัพยากรบุคคลของชาติตั้งแต่วัยเด็ก

4) โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จัดตั้งขึ้นเพื่อให้พระภิกษุสามเณร ศึกษาเล่าเรียนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ แผนกสามัญศึกษา และมีการศึกษาวิชา พระปริยัติธรรม หมวดภาษาบาลี หมวดพระธรรมวินัยและศาสนปฏิบัติ อีกส่วนหนึ่ง โรงเรียน พระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษามีการจัดตั้งขึ้นตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วย โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา พ.ศ.2537 และอยู่ในสังกัดกรมการศาสนา ขณะนี้ มีวัดต่าง ๆ จำนวนมาก จัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา แต่ยังมีได้จัดเป็นการ ศาสนศึกษาหรือการศึกษาสงเคราะห์ แต่โดยรูปการนั้น น่าจะจัดเป็น “การศึกษาสงเคราะห์” มากกว่า เพราะเป็นการศึกษา เพื่อสงเคราะห์พระภิกษุสามเณรให้มีการศึกษาเล่าเรียนวิชา สามัญศึกษา ทั้งผู้เรียนและผู้สอนก็เน้นหนักทางวิชาสามัญศึกษา (พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ) , 2540: 133)

พระครูสังฆรักษ์พศวีร์ ธีรปญโญ (ภวากานันท์) (2551: 4) ให้ความหมายไว้ว่า “การ

ศึกษาสงเคราะห์ หมายถึง การจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลสถาบันการศึกษาหรือจัดสถานศึกษาภายในวัด เพื่อสงเคราะห์แก่เด็กและเยาวชนให้ได้รับการศึกษาเล่าเรียนโดยไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย อาจเป็นโรงเรียนการกุศลในวัดหรือโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์เด็กยากจนหรือศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์หรือศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด”

พระมหาสมทรง สิรินธโร และ คณะ (2525: 43) ให้ความหมายไว้ว่า การศึกษาสงเคราะห์ หมายถึง การจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลหรืออุดหนุนจนเจือช่วยเหลือ ด้านการศึกษาอื่นนอกจากการศาสนาศึกษา หรือสถาบันอื่น หรือ บุคคลอื่นผู้กำลังศึกษาเล่าเรียน คณะสงฆ์ได้กำหนดการศึกษาสงเคราะห์เป็นกิจการอันหนึ่งของพระสงฆ์การศึกษาสงเคราะห์นั้นว่า โดยลักษณะควรแยกออกเป็นลักษณะ คือ 1. การศึกษานอกเหนือจากการศาสนาศึกษาที่พระสงฆ์ดำเนินการเพื่อการสงเคราะห์ประชาชน หรือพระภิกษุสามเณร 2. การสงเคราะห์เกื้อกูลแก่การศึกษาสถาบันการศึกษาหรือบุคคลผู้กำลังศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ที่พระสงฆ์ดำเนินการในลักษณะนี้เป็นการจัดการศึกษา ซึ่งแบ่งได้เป็น 4 ประเภท คือ

1) โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา และโรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนตามพระราชประสงค์มีความมุ่งหมายให้วัดและพระภิกษุในพระศาสนาได้จัดการตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อสงเคราะห์เด็กและเยาวชนของชาติและพระภิกษุสามเณรส่วนหนึ่งเป็นเหตุให้เด็กและเยาวชนได้เข้าใกล้วัด

2) ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์มีความมุ่งหมายให้วัดและพระสงฆ์ให้การศึกษอบรมปลูกฝังศีลธรรม วัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามแก่เด็กและเยาวชน เป็นโอกาสให้พระสงฆ์ได้ใช้วิชาการศาสนาศึกษา เพื่อพัฒนาทรัพยากรบุคคลของชาติด้วยหลักธรรมของพระศาสนา

3) ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด มีความมุ่งหมายให้วัดได้ช่วยอบรมบ่มนิสัยเด็กก่อนวัยเรียนเพื่อปลูกฝังคุณธรรมและศีลธรรมแต่เด็ก ทั้งเป็นการให้โอกาสวัดและพระสงฆ์ได้ร่วมพัฒนาทรัพยากรบุคคลของชาติในวัยเด็ก

4) โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา จัดตั้งขึ้นเพื่อให้พระภิกษุ สามเณรศึกษาเล่าเรียนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ แผนกสามัญศึกษา และมีการศึกษาพระปริยัติธรรมหมวดธรรมบาลีหมวดธรรมบาลีหมวดธรรมวินัย และศาสนปฏิบัติอีกส่วนหนึ่ง โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา มีการจัดตั้งขึ้นตามระเบียบ กระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา พ.ศ.2537 และอยู่ในสังกัดกรมการศาสนาขณะนี้ มีวัดต่างๆ จำนวนมากจัดตั้งแต่โดยโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา แต่ยังมีได้จัดเป็นการศาสนาศึกษาหรือการศึกษาสงเคราะห์โดยรูปการนั้นจึงจัดเป็น “การศึกษาสงเคราะห์”

มากกว่าเพราะเป็นการศึกษาเพื่อสงเคราะห์ พระภิกษุสามเณรให้มีการศึกษาเล่าเรียนวิชาสามัญศึกษา ทั้งผู้เรียนและผู้สอนก็นับหนักทางวิชาสามัญศึกษา การจัดการศึกษาและการจัดการอบรมทั้ง 4 ประเภทดังกล่าวนี้ นับเป็นงานที่พระสงฆ์มีโอกาสช่วยพัฒนาชาติบ้านเมืองโดยแท้

3. ความสำคัญการศึกษาสงเคราะห์ของพระสงฆ์

บทบาทของพระสงฆ์ โดยมองจากพื้นฐานอันเป็นแก่นแท้ของคำสอนแล้ว ผู้เข้าสู่มรรคาแห่งสมณเพศ นั่นคือเข้าสู่สังคมสงฆ์ หมายถึง เข้าสู่วิถีแห่งการศึกษาและแท้จริงแล้ววิถีชีวิตของชาวพุทธ ก็คือวิถีชีวิตของผู้ต้องศึกษาทั้งสิ้น เพราะตราบใดที่ยังไม่บรรลุมรรคผลสำเร็จเป็นพระอรหันต์ นั่นหมายถึง ยังต้องเป็นผู้ที่ต้องศึกษาที่เรียกว่ายังเป็นพระเสขะบุคคล คือ ยังต้องศึกษาอยู่และสิ่งที่พระสงฆ์ ซึ่งรวมไปถึงชาวพุทธทั้งหมดด้วย ที่จะต้องศึกษา คือ ยึดเป็นหลักสูตรที่ต้องศึกษาก็เรียกว่า ไตรสิกขา ตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบันพระสงฆ์ได้ทำหน้าที่ให้ความอนุเคราะห์ในด้านการศึกษา ทั้งส่วนที่จัดการศึกษาเองโดยตรง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนที่ทางรัฐบาลไม่สามารถจัดการศึกษาบริการได้ทั่วถึง อันได้แก่ กลุ่มประชากรที่ด้อยโอกาสทางสังคม ด้อยโอกาสทางด้านเศรษฐกิจ เป็นเหตุให้ด้อยโอกาสทางการศึกษา ก็ได้อาศัยพระสงฆ์ให้การการศึกษา ในขณะที่ศึกษาก็ไม่ต้องใช้งบประมาณจากรัฐบาล แต่ใช้ทุนจากประชาชนโดยตรง ทั้งที่อยู่อาศัย อาหารและในการใช้จ่าย แม้จะมีส่วนหนึ่งที่เรียนจบแล้ว ที่ทางฝ่ายคณะสงฆ์ยังไม่ได้ใช้งาน แล้วท่านเหล่านั้นลาสมณเพศออกไปไปทำงานให้ทางรัฐบาล โดยที่รัฐไม่ต้องลงทุน หากมองอย่างนี้แล้วจะเห็นได้ว่าคณะสงฆ์ได้ช่วยเหลือสงเคราะห์รัฐบาลด้วย ไม่เพียงแต่ได้ช่วยอนุเคราะห์กับประชาชนกลุ่มที่ด้อยโอกาสเพียงฝ่ายเดียว แต่อย่างไรก็ตาม บทบาทของพระสงฆ์ในการศึกษาสงเคราะห์นี้ อาจมองได้ทั้งที่เป็นระบบ คือ จัดตั้งโรงเรียนมีการจัดการเรียนการสอน มีหลักสูตรที่แน่นอน และอีกที่จัดอย่างไม่เป็นระบบ อาจเป็นลักษณะการให้ทุนสนับสนุนการศึกษาการให้ทุนในสร้างอาคารเรียน ให้ทุนซื้อสื่อการเรียนการสอน อุปกรณ์ทางการศึกษา ให้ทุนการศึกษากับครูเพื่อพัฒนาครูในสาขาวิชาที่ขาดแคลน ให้ทุนการศึกษาแก่เด็กผู้ขาดแคลนทุนทรัพย์ พระสงฆ์ได้ทำหน้าที่อนุเคราะห์ เกื้อกูลกับประชาชนในสังคมตลอดมาจะเห็นได้จากบทบาทของพระสงฆ์ในการช่วยเหลือเกื้อกูลคนในสังคมนับตั้งแต่สมัยพุทธกาล สุโขทัย อยุธยา มาจนถึงปัจจุบัน พระสงฆ์ยังทำหน้าที่สงเคราะห์ในด้านต่างๆ การจัดการศึกษาสงเคราะห์เป็นอีกหน้าที่หนึ่งของพระสงฆ์ที่ได้มีบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์เพื่อส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนเกิดความอบอุ่นและมีความสุขทั้งร่างกายและจิตใจเป็นคนดีของสังคมในอนาคตต่อไป (พระมหาปริยญาณภัสร์ รุจิรมโม (ทองมา) และ ปฐมพงศ์ ศุภเลิศ, 2559: 110)

กล่าวโดยสรุปคือ ด้านการศึกษาและการศึกษาสงเคราะห์ ทั้งที่พระสงฆ์เองสอนพระเณรด้วยตนเอง และสงเคราะห์กุลบุตร กุลธิดา เพื่อให้ได้รับการศึกษาที่ถูกต้อง พร้อมทั้ง

วิชาความรู้ จรณะ ความประพฤติ การศึกษาที่สร้างวิธีคิดที่เป็นสัมมาทิฐิ การเรียนรู้คู่ความสุข (Learning And Happiness)

4. บทบาทด้านการศึกษาสงเคราะห์ของพระสงฆ์

การสนับสนุนให้บุคลากรทางศาสนาและทางสังคมให้เป็นผู้มีการศึกษาซึ่งเป็นหนึ่งในหน้าที่ หรือบทบาทที่พระสงฆ์จะต้องดำเนินการและเข้าไปมีส่วนร่วม เช่น

1) การบวชเรียน หมายถึง การบวชสามเณรภาคฤดูร้อน การบวชเนกขัมมจารินี การบวชชีพราหมณ์ เพื่อรับการอบรมสั่งสอน ชัดเกลาด้านจิตใจให้เป็นพลเมืองดีของประเทศชาติ เป็นคนดีของสังคม หรือเพื่อให้เป็นเครื่องมือหนึ่งในการแก้ปัญหาชีวิตและจิตใจได้

2) การจัดตั้งโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ หมายถึง เพื่อให้มีการศึกษาอบรมวิชาพระพุทธศาสนาและวิชาการอื่น ๆ ที่เกี่ยวเนื่องด้วยสังคม วัฒนธรรม มารยาทไทย ขนบธรรมเนียมประเพณี และประเพณีทางสังคมอันดีงามต่าง ๆ

3) โรงเรียนศึกษาผู้ใหญ่ หรือ ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน (กศ.น.) หมายถึง ที่บางวัดหรือพระสงฆ์บางรูปสนับสนุนและดำเนินการ เพื่อสร้างโอกาสทางการศึกษาทั้งแก่พระภิกษุสามเณรและบุคลากรทางสังคมทั่วไป หรือการส่งเสริมสนับสนุนการฝึกอบรมวิชาชีพต่าง ๆ

4) การสงเคราะห์ด้านทุนการศึกษา ทุนอาหารกลางวัน หมายถึง แก่นักเรียนตามสถานศึกษาต่าง ๆ ให้ได้โอกาส และความสะดวกทางการศึกษาในโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในวัดที่ตนเองสังกัดหรือการสงเคราะห์ศิษย์วัด ซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนยากจน และด้อยโอกาสทางสังคม ให้ได้รับการศึกษาบางคนเมื่อมีการศึกษาแล้วสามารถเติบโตและมีอนาคตที่ดีเป็นข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ นักธุรกิจหรือแม้กระทั่งเป็นนายกรัฐมนตรี เป็นต้น

5) การให้ใช้ที่ดินหรือสถานที่ของทางวัด หมายถึง เพื่อเป็นสถานที่ตั้งอาคารเรียน หรือสถานศึกษาทั้งศูนย์อบรมเด็กเล็ก หรือเด็กก่อนเกณฑ์ โรงเรียนประชาบาล โรงเรียนมัธยมศึกษาหรือแม้กระทั่งในระดับอุดมศึกษา

6) การเป็นครูพระช่วยสอนวิชาพระพุทธศาสนา วิชาจริยธรรม หรือวิชาศีลธรรม หมายถึง ในโรงเรียนหรือตามสถานศึกษาต่าง ๆ เช่น การส่งครูไปให้การศึกษแก่นักเรียน หรือคณะครูตามโรงเรียนในลักษณะของโครงการอบรมระยะสั้น เช่น โครงการเข้าค่ายพุทธบุตร ค่ายพุทธธรรม ค่ายยุวพุทธ เป็นต้น ซึ่งล้วนเป็นการดำเนินงานของพระสงฆ์ในส่วนที่เป็นการศึกษาสงเคราะห์แก่สังคม (เสาวนีย์ ไชยกุล และคณะ, 2554: 23-24)

กล่าวโดยสรุปคือ บทบาทด้านการศึกษาสงเคราะห์ เช่น การจัดโครงการบวชภาคฤดูร้อน โรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ การศึกษาผู้ใหญ่ (กศ.น.) การสงเคราะห์ทุนการศึกษา การใช้ที่ดินหรือสถานที่ทางวัด ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในวัด และการเป็นพระสอนศีลธรรมในสถาน

ศึกษา ส่วนบทบาทด้านการส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาสงเคราะห์ เป็นบทบาทที่พระสงฆ์ได้ดำเนินการที่ไม่แตกต่างจากการบริหารการศึกษาสงเคราะห์

สรุป

การศึกษาสงเคราะห์ของพระสงฆ์ คือ การจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือ เกื้อกูล หรืออุดหนุนจนเจือ การศึกษา สถาบันการศึกษา หรือบุคคลที่กำลังศึกษาเล่าเรียน เป็นการสงเคราะห์พระภิกษุ สามเณร ประชาชนให้ได้รับการศึกษาในระดับต่าง ๆ โดยอาศัยเสนาสนะต่าง ๆ ของวัดเป็นโรงเรียน หรือ วัด พระสงฆ์ และคณะสงฆ์ให้การสนับสนุนแก่สังคม การศึกษาสงเคราะห์จัดเป็นบทบาทที่สืบเนื่องมาจากบทบาทเดิมของวัดและพระสงฆ์ไทยในอดีต นับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันโดย การศึกษาสงเคราะห์นั้นที่พระสงฆ์ดำเนินการในลักษณะนี้ เป็นการจัดการศึกษาซึ่งแบ่งได้เป็น 4 ประเภท คือ 1) โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา มีความมุ่งหมายให้วัดและพระสงฆ์ได้จัดการศึกษาตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อสงเคราะห์พระภิกษุ สามเณร และเยาวชน ได้มีโอกาสศึกษาวิชาสามัญ พร้อมทั้งได้ศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาศาสนาควบคู่กันไป 2) ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ วัด และพระสงฆ์ให้การศึกษอบรมปลูกฝังศีลธรรม วัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามแก่เด็กและเยาวชน เป็นโอกาสให้พระสงฆ์ได้ใช้วิชาการศาสนศึกษา เพื่อพัฒนาทรัพยากรบุคคลของชาติด้วยหลักธรรมของพระพุทธศาสนา 3) ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด วัดได้ช่วยอบรมบ่มนิสัยเด็กก่อนวัยเรียน เพื่อปลูกฝังคุณธรรมและศีลธรรมแต่ยังเด็ก ทั้งเป็นการให้โอกาสวัดและพระสงฆ์ได้ร่วมพัฒนาทรัพยากรบุคคลของชาติตั้งแต่วัยเด็ก 4) โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม/แผนกสามัญศึกษาจัดตั้งขึ้นเพื่อให้พระภิกษุสามเณรศึกษาเล่าเรียนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ แผนกสามัญศึกษา และมีการศึกษาวิชาพระปริยัติธรรม บาลี พระธรรมวินัยและศาสนปฏิบัติ 5) มหาวิทยาลัยสงฆ์ เป็นสถาบันการศึกษาในระดับอุดมศึกษา เปิดโอกาสให้ทั้งพระภิกษุ สามเณร คฤหัสถ์ ได้เข้ามาศึกษา วิชาการพระพุทธศาสนาชั้นสูง และบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ เพื่อพัฒนาจิตใจและสังคม

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการศึกษา

คณะสงฆ์โดยมหาเถรสมาคมควรพิจารณาความดีความชอบให้แก่พระภิกษุผู้มีบทบาทในด้านการศึกษาสงเคราะห์เป็นกรณีพิเศษ เพื่อเป็นแรงจูงใจและเป็นกำลังใจให้พระสงฆ์ได้ดำเนินงานด้านศึกษาสงเคราะห์อย่างเต็มที่ อันจะเป็นแนวทางในการปลูกฝังพระพุทธ

ศาสนาให้สามารถเข้าถึงประชาชนอย่างแท้จริง

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการเขียนบทความวิชาการครั้งต่อไป

ควรศึกษาผลสัมฤทธิ์ของการศึกษาสงเคราะห์ที่ดำเนินการโดยคณะสงฆ์ทั้งหมด โดยกำหนดตัวชี้วัดให้ชัดเจนและมีการประเมินผลการดำเนินงานทุกๆ ปี เพื่อพัฒนาการศึกษาสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

- กรมการศาสนา. (2540). **คู่มือพระสังฆาธิการ**. กรุงเทพมหานคร: การศาสนา.
- กองการศึกษาสงเคราะห์. (2541). **ระเบียบการรับเด็กเข้าเรียนโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์**. กรุงเทพมหานคร: กรมสามัญศึกษา.
- กองพุทธศาสนสถาน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2554). **คู่มือการพัฒนาวัดสู่ความเป็นมาตรฐาน**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- บุญศรี พานะจิตต์. (2545). **ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด**. กรุงเทพมหานคร: พริกหวานกราฟิก.
- พระครูพิฑูรณคราภิรักษ์ (อนุชาติ นรินโท) และ พระมหาสุเมธ สมานีโต. (2564). “ทักษะการบริหารกิจการคณะสงฆ์”, **วารสารวิจัยวิชาการ**, 4 (2): 237-238.
- พระครูสังฆรักษ์พัชรวิทย์ อธิปญโญ (ภวภานันท์). (2551). “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษากรณีพระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ). (2540). **คู่มือพระสังฆาธิการ ว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2549). **สถาบันสงฆ์กับสังคมไทย**. กรุงเทพมหานคร: จรูญการพิมพ์.
- พระมหาจำนงค์ สิริวิณโณ (ผมไผ่) และ คณะ. (2564). “การบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในศตวรรษที่ 21”. **Journal of Modern Learning Development**. 6 (6): 378.
- พระมหาปริยัญญสัทธ รุจิธมโม (ทองมา) และปฐมพงศ์ ศุภเลิศ. “พระสงฆ์กับการจัดการศึกษาสงเคราะห์”. **วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. 3 (2): 110.

พระมหาพงศ์ทราทิพย์ ก้องเสียง และคณะ. (2563). “บทบาทที่พึงประสงค์ของพระสงฆ์ไทยในปัจจุบันและอนาคต”. วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยวิทยาเชิงพุทธ. 5 (1): 1-15.

พระมหาสมทรง สิรินธโร และคณะ. (2525). บทบาทของวัดและพระสงฆ์ไทยในอนาคต. กรุงเทพมหานคร: เคล็ดไทย.

เสาวนีย์ ไชยกุล และคณะ. (2554). “บทบาทพระสงฆ์ในการที่มีต่อการพัฒนาศาสนศึกษาและการศึกษาสงเคราะห์จังหวัดพะเยา”. รายงานการวิจัย. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ศึกษารูปแบบการปฏิกรรมฐานของครูบาเจ้าฝ้าลาย วัดขุ่ม อำเภอยุวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน

Study the Practice Patterns of Khru Ba Chao Pha Lai,
Wat Khum, Khun Yuam District, Mae Hong Son Province

พระอนุสรณ์ รักษิประกร

Phra Anusorn Raktiprakorn

สำนักงานเจ้าคณะอำเภอยุวม สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดแม่ฮ่องสอน
Khunyoum Shangkha Distric Offiec, Mea Hong Son Lamphun Provincial Office of Buddhism
Corresponding Author, Email: anusorn.raktiprakorn@outlook.co.th

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการปฏิบัติกรรมฐานของครูบาเจ้าฝ้าลาย วัดขุ่ม อำเภอยุวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ผลการศึกษาพบว่า การปฏิบัติกรรมฐานของครูบาเจ้าฝ้าลาย ภัททิโย แห่งวัดขุ่ม อำเภอยุวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีการฝึกเจริญอานาปานสติ และ สติปัฏฐาน 4 วัตรปฏิบัติ ด้านแนวทางสติปัฏฐาน 4 หรือการพิจารณากาย เวทนา จิต ธรรมในขณะปัจจุบัน โดยไม่มีการสมมติถึงการเป็นของเขาและเรา การชอบหรือชัง และให้เห็นถึงการเกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไปของสภาวะทั้งสี่ ชาวบ้านเชื่อถือว่า ท่านหลุดพ้นจากการติดข้องในรูปนามและพระวินัย โดยเฉพาะอุปนิสัยเป็นผู้ที่อยู่ในพระธรรมวินัยทางศาสนา เป็นผู้ประพฤติดี สมณะ อ่อนโยน ไม่แสดงตนต่อสายตาคฤศนภายนอกมากนัก ครูบาฝ้าลายจะไม่สอนธรรมะด้วยคำพูด แต่จะสอนด้วยการปฏิบัติให้เป็นปริศนาธรรม ท่านยังเป็นผู้ที่ได้ชื่อว่าหยั่งรู้สภาวะจิตของคนได้ ท่านมีญาติโยมลูกศิษย์เคารพนับถือเป็นจำนวนมาก ซึ่งมีรูปแบบการปฏิบัติธรรมเป็นเอกลักษณ์ มีความโดดเด่นเขาถึงพุทธศาสนิกชนได้โดยง่าย

คำสำคัญ : รูปแบบการปฏิบัติกรรมฐาน, ครูบาเจ้าฝ้าลาย, แม่ฮ่องสอน

Abstract

The objective of this academic article is to study the meditation practice style of Kruba Chao Pha Lai, Wat Khum, Khun Yuam District, Mae Hong Son Province.

The results of the study found that Meditation practice of Kruba Chao Pha Lai Phattiyo of Wat Khum, Khun Yuam District, Mae Hong Son Province. There is the practice of developing anapanasati and the 4 satipatthana practices, the practice of the 4 satipatthana guidelines, or consideration of the body, sensations, mind, and dhamma in the present moment without any assumption of belonging to him and us Like or hate and showing the emergence, existence, and cessation of the four conditions. Villagers believe that You are free from attachment to names and discipline. Especially the character of a person who is in the religious discipline. He is a well-behaved, humble, gentle person who does not show himself much to outsiders. Kruba Pha Lai will not teach Dhamma by words. But it will be taught by practicing the Dhamma mystery. He is also known for being able to understand people's mental states. He has a large number of relatives and disciples who respect him. which has a unique style of Dhamma practice It is outstanding and easily accessible to Buddhists.

Keywords: Meditation Practice Style, Kruba Chao Pha Lai, Mae Hong Son

บทนำ

ในพระพุทธศาสนา พระภิกษุมีหน้าที่สำคัญ 2 อย่าง คือ วิปัสสนาธุระ และคันถธุระ วิปัสสนาธุระ หมายถึง งานที่มุ่งอบรมปัญญาให้เกิดโดยการปล่อยวางภาระทั้งปวง ทำกายใจให้เบาโยนทิ้งในเสนาสนะที่สงบเงียบ พิจารณาถึงความเสื่อมไป ลื่นไปในสังขารร่างกายจนเห็นสามัญลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ได้ชัดเจน เจริญอบรมวิปัสสนาต่อเนื่องไปไม่ขาดสาย จนถึงหลักชัย คือ คว่าอรหัตผลได้ (พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), 2551: 117) วิปัสสนาธุระก็คือกรรมฐานในพระพุทธศาสนา คำว่า “กัมมัญฐาน” แปลว่า ที่ตั้งแห่งการงาน มีนัยตรงกับคำว่า “ภาวนา” เป็นคำที่หมายถึงการปฏิบัติธรรมหรือการฝึกอบรมจิตใจและอบรมปัญญา ตามหลักพระพุทธศาสนา กัมมัญฐานหรือภาวนาในพระพุทธศาสนา มี 2 ประการ คือ 1. สมถกัมมัญฐาน หรือสมถภาวนา คือ การฝึกอบรมจิตให้เกิดความสงบ หรือการฝึกสมาธิ 2. วิปัสสนากัมมัญฐานหรือวิปัสสนาภาวนา คือ การฝึกอบรมปัญญาให้เกิดความรู้แจ้งตามเป็นจริง หรือการเจริญปัญญา

ในปัจจุบันการปฏิบัติธรรมในประเทศไทย มีรูปแบบการปฏิบัติธรรม จำแนกแยก

ออกไปหลายรูปแบบหลายอย่าง ซึ่งจะจำแนกออกไป ดังนี้

1. การปฏิบัติสายบริการภวนาพุทธ คือ การฝึกสติเพื่อให้เกิดสมาธิและปัญญาตามสายภวนาพุทธ โดยเริ่มต้นกำหนดคำบริกรรมว่า “พุทธ พุทธ” จนเกิดสมาธิและจิตใจสงบ ให้เป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน คือ วิธีฝึกภวนาพุทธด้วยการกำกับลมหายใจโดยมีขั้นตอนอย่างมีระบบ ทั้งนี้การทำบริกรรมว่า “พุทธ พุทธ” เป็นการให้เอาจิตไปตั้งมั่นอยู่ในบริกรรมดังกล่าวนั้น เมื่อชำนาญเต็มที่แล้ว จะทำให้เราเป็นผู้ที่รู้ในตนเอง นอกจากการนำคำว่า “พุทธ” มาบริกรรมให้เกิดสมาธิแล้ว ยังได้นำการบริกรรม “พุทธ” ไปประยุกต์ใช้กับอานาปานสติกรรมฐานอีกด้วย คือ เวลาหายใจเข้าบริกรรมว่า “พุทธ” เวลาหายใจออกบริกรรมว่า “โธ” การใช้คำว่า “พุทธ” มาบริกรรมขณะหายใจเข้าออก เป็นกุศโลบายในการรวมจิตให้เป็นหนึ่งเดียวได้ง่าย ซึ่งจะเป็นการเจริญสมณกรรมฐาน ก่อนที่จะพัฒนาไปสู่ “วิปัสสนากรรมฐาน”

2. การปฏิบัติแบบพอง-ยุบ คือ ให้นั่งขัดสมาธิขาขวาทับขาซ้าย นั่งตัวตรงหลังตาเอสดีมาจับอยู่ที่สะดือ ที่ท้องพองยุบ เวลาหายใจเข้าท้องพอง กำหนดว่า “พองหนอ” ใจนึกกับท้องที่พอง ต้องให้ทันกัน อย่าให้ก่อนหรือหลังกัน หายใจออกท้องยุบ กำหนดว่า “ยุบหนอ” ใจนึกกับท้องที่ยุบต้องทันกัน อย่าให้ก่อนหรือหลังกัน ข้อสำคัญให้สติจับอยู่ที่พอง ยุบ เท่านั้น

3. การปฏิบัติแบบเคลื่อนไหว คือ การเจริญสติแบบเคลื่อนไหวสามารถปฏิบัติได้ในทุกอิริยาบถและตลอดเวลา เช่น การยืน เดิน นั่ง นอน และอิริยาบถย่อยต่าง ๆ ส่วนในอิริยาบถนั่งนั้นจะนั่งในท่าใดก็ได้ เช่น การนั่งพับเพียบ นั่งเหยียดขา นั่งขัดสมาธิ หรือนั่งเก้าอี้ แต่ในขณะที่ทำอยู่นั้นไม่ต้องหลับตา ซึ่งเรียกวิธีการดังกล่าวอีกอย่างว่า “การสร้างจังหวะ” มีอยู่ 15 จังหวะ คือพอครบทุกจังหวะก็ให้ทำต่อไปอย่างต่อเนื่อง และให้มีสติกำหนดรู้การเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา ให้มีสติกำหนดรู้ให้เป็นเสมือนลูกโซ่ที่เกี่ยวกันไปอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้สติเกิดเป็นความรู้สึกตัวทั่วพร้อม

4. การปฏิบัติแบบวิชารมกาย คือ วิธีการปฏิบัติตามแนวสติปัฏฐาน 4 มีวิธีปฏิบัติอย่างเป็นขั้นตอนชัดเจน ให้ถึงธรรมกาย ให้เกิดอภิญญา และวิชชา คือ ความรู้ความสามารถพิเศษ ได้แก่ วิชชา 3 วิชชา 8 (รวมอภิญญา 6) ชื่อว่า “วิชารมกาย” ให้เข้าถึงและรู้เห็นภายในกาย เวทนาในเวทนา จิตในจิต และธรรมในธรรม สามารถให้ทั้งเห็นและทั้งรู้สภาวะธรรมทั้งสังขารและวิสังขาร คือ พระนิพพาน และเป็นทั้งสมณะและวิปัสสนากรรมฐานคู่กัน เป็นพื้นฐานสำคัญแก่การเจริญวิปัสสนาปัญญาถึงโลกุตตรปัญญาได้อย่างดี จึงเป็นวิธีปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพมากที่สุดวิธีหนึ่ง คือ วิชารมกาย เป็นวิธีปฏิบัติให้เกิดสมาธิแบบหนึ่ง โดยการใช้กลิ่นแสงสว่างและรูปลูกแก้ว (หรือองค์พระ) เพื่อทะลอมจิตให้เข้าสู่สมาธิ มีอุปการะสมาธิขึ้นไปถึงฌาน 4 เมื่อได้สมาธิแนบแน่นดีแล้วจึงนำสมาธิมาใช้ในขั้นวิปัสสนาในแนวทางของสติปัฏฐาน 4 เพื่อ

พิจารณากาย เวทนา จิต ธรรม

5. การปฏิบัติแบบอานาปานสติ คือ การมีความระลึกรู้ตัวในลมหายใจเข้าออก อานาปานสติเป็นได้ทั้งสมถกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐาน บางคัมภีร์กล่าวว่า เป็นอารมณ์กรรมฐานของมหาบุรุษทั้งหลาย มีอยู่ 16 คู่ โดยเป็นกายานุปัสสนา 4 คู่ เป็นเวทนานุปัสสนา 4 คู่ เป็นจิตตานุปัสสนา 4 คู่ และเป็นธัมมานุปัสสนา 4 คู่ อานาปานสติเป็นสุดยอดกรรมฐาน จนถึงขนาดที่อาจารย์อภิธรรมบางท่านยกให้เลยว่า อานาปานสติเป็นกรรมฐานของพระมหาบุรุษ และมหาบุรุษระดับพระพุทธเจ้า อานาปานสติมี 2 แบบ คือ มีสติอยู่กับลมหายใจเข้าออก และมีสติอยู่ทุกลมหายใจเข้าออก

ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีพระมหาเถระที่มีความโดดเด่น มีชื่อเสียง มีความรู้ในด้านการปฏิบัติธรรม คือ ครูบาเจ้าฝ้าลาย ภัททิโย หรือพระอุปัชฌายะ หรือ บุนจางหมาย บุนจางฝ้าลาย วัดขุ่ม อำเภอยายม จังหวัดแม่ฮ่องสอน นามเดิมของท่านชื่อว่า พระสมหมาย ภัททิโย (นามสกุลภีระ) เมื่อในวัยเยาว์ทางครอบครัวส่งให้ศึกษาเล่าเรียนจนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบ้านขุนยวม(บริเวณที่ทำการไฟฟ้าขุนยวมในปัจจุบัน) ต่อมาบิดามารดาเห็นสมควรว่า อายุได้ 16 ปีแล้ว สามารถที่จะบรรพชาเป็นสามเณร และศึกษาพระธรรมวินัยในทางพระพุทธศาสนาได้ จึงได้จัดพิธีบวช เป็นลูกแก้วส่องแสง และบรรพชา เมื่อวันที่ 25 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2488 ณ วัดคำในตำบลขุนยวม อำเภอยายม จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยมีพระสุจ่าตะ เป็นผู้บรรพชา และอบรมสั่งสอนตามหลักศีลธรรมจรรยาให้แก่สามเณรสมหมายมาโดยตลอด จวบจนหลายปีต่อมาสามเณรสมหมาย มีอายุครบ 20 ปีบริบูรณ์ พระอาจารย์อุ่ง ซึ่งเป็นพี่ชายจึงได้จัดการให้อุปสมบทเป็นพระภิกษุ ณ พัทธสีมาวัดก่านคี ตำบลหย่องช่วย อำเภอยายม จังหวัดหย่องช่วย (ไทใหญ่ตอนใต้) ของประเทศพม่า โดยมีพระออป่าตะเป็นพระอุปัชฌาย์ พระอาจารย์เป็นพระกรรมวาจาจารย์ และพระวิมาละเป็นพระอนุสาวนาจารย์ ได้รับฉายาในทางพระพุทธศาสนาว่า “ภัททิโย” ซึ่งแปลว่าผู้ปฏิบัติเจริญ

สาเหตุ แห่งการเปลี่ยนผ้าครองจากผ้ากาสาฬพัศตร์มาเป็นการนุ่งห่มผ้าลายเหมือนผู้หญิงไทใหญ่ มีชาวบ้านเล่าว่าครั้งหนึ่งมีสองสามีภรรยาเกิดทะเลาะวิวาทเรื่องครอบครัวกันอย่างรุนแรง ฝ่ายภรรยาก็วิ่งหนีเพื่อเอาตัวรอดจากการทำร้ายของสามีเข้ามาในวัดขุ่มเพื่อหวังที่จะพึ่งคุณพระและสามีก็วิ่งไล่ตามเข้ามาทันพอได้โอกาสก็ใช้มีดฟันภรรยาของตนเองเสียชีวิตต่อหน้าต่อตาครูบาเจ้าสมหมาย โดยที่ท่านไม่มีโอกาสที่จะช่วยเหลือ ห้ามปรามไว้ได้เลย ทำให้ท่านเกิดความสะเทือนใจที่ไม่สามารถช่วยเหลือผู้หญิงคนนั้นไว้ได้ทัน ตั้งแต่นั้นท่านจึงเปลี่ยนการครองผ้ากาสาฬพัศตร์มาเป็นการนุ่งห่มผ้าซิ่นลาย และสวมเสื้อแบบผู้หญิงไทใหญ่ (ส่วนใหญ่ท่านจะชอบใส่เสื้อแบบผู้หญิงไทใหญ่สีขาว) ไผ่ผอมยาวและเกล้ามวยผมของท่าน ซึ่งศรัทธาชาว

บ้านได้เรียกขานขนานนามท่านครูบาเจ้าสมหมายว่า “พระผีบ้า ไ่ว้ผมายาว ใส่ผ้าถุง นุ่งผ้าลายปะแบ่งเหมือนผู้หญิง พระจึงอุปติยะ” ด้วยอาจเพราะท่านเกิดความรู้สึกเอนใจกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น และคงเพื่อเป็นการไว้ทุกข์หรืออุทิศส่วนกุศลให้กับผู้หญิงที่เสียชีวิตคนนั้นก็ว่าได้ (กลุ่มศรัทธาหลวงปู่ครูบาเจ้าลาย ภัททิโย วัดขุ่ม, 2566)

ครูบาเจ้าผ้าลายซึ่งเป็นพระอริยสงฆ์ของจังหวัดแม่ฮ่องสอน มีญาติโยมลูกศิษย์เคารพนับถือเป็นจำนวนมาก ซึ่งมีรูปแบบการปฏิบัติธรรมเป็นเอกลักษณ์ มีความโดดเด่นเขาถึงพุทธศาสนิกชนได้ง่าย ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษารูปแบบการปฏิบัติธรรมฐานของครูบาเจ้าผ้าลาย วัดขุ่ม ตำบลขุนยวม อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน เพื่อให้เป็นประโยชน์แก่การศึกษาสัมมาปฏิบัติและสืบอายุพระพุทธศาสนาต่อไป

เนื้อหา

1. แนวคิดและทฤษฎี การปฏิบัติธรรมฐาน

ในโลกยุคนี้มีความเจริญทางด้านเทคโนโลยี และวิทยาศาสตร์ ซึ่งมีอิทธิพลต่อความเป็นอยู่ของมวลมนุษยชาติ เป็นปัจจัยต่อการดำรงชีวิต อันเกิดจากผู้มีสติปัญญาของความเป็นมนุษย์สามารถสร้าง และพัฒนาเทคโนโลยีมาใช้ในการทำงาน เพื่อช่วยอำนวยความสะดวกในการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ หน่วยงานทุกภาคส่วน ได้นำเอาคอมพิวเตอร์มาใช้ทดแทนแรงงานเพื่อลดต้นทุนการผลิต เป็นยุคเทคโนโลยี ก่อให้เกิดระบบวัตถุนิยม บริโภคนิยม ซึ่งมีเครื่องอำนวยความสะดวก สุขสบายยิ่งขึ้นในการใช้เครื่องอุปโภคบริโภคที่ทันสมัย เพื่อเป็นประโยชน์สุขในโลกนี้ ซึ่งเป็นความสุขที่ไม่แน่นอน ซึ่งเป็นสุขในโลกีย์ปัญญา

การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานถือเป็นหน้าที่หลักอย่างหนึ่งของพุทธศาสนิกชนควบคู่กับการศึกษาหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์พระไตรปิฎก และอรรถกถา เพราะการศึกษาเป็นครูของการปฏิบัติ ผลคือ ปฏิเวธจึงจะต้องตรงตามวัตถุประสงค์การปฏิบัติ ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยจะศึกษาประเด็นของ ความหมาย ประเภท จริต หลักการวิธีการปฏิบัติ และอานิสงส์ของวิปัสสนากรรมฐาน เป็นลำดับไป

2. ความหมายของวิปัสสนากรรมฐาน

คำว่า “กรรมฐาน” จัดเป็นการฝึกอบรมทางด้านจิตใจ เพราะคำว่า “กรรมฐาน” แปลว่า ที่ตั้งแห่งการทำงานหรือการกระทำ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 3 ข้อ 107: 157) หมายความว่า ที่ตั้งของความเจริญอุตสาหะที่เรียกว่าการปรารภความเพียร หมายถึง รูปธรรมมีอารมณ์คือวงกตเป็นต้นและนามธรรมมีการเจริญกตเป็นต้น อีกนัยหนึ่ง “กรรมฐาน” คือ การกระทำอันเป็นที่ตั้งของความสุขพิเศษ เพราะเป็นที่ตั้งของความสุขในฌาน และมรรคผล

ส่วนในคัมภีร์อภิธรรมวินายกนี้ กล่าวว่า “กรรมฐาน” คือ ลำดับภาวนาอันเป็นเหตุไถ่ของการกระทำ เพราะเป็นเหตุไถ่ของการบำเพ็ญเพียรยิ่งๆ ขึ้นไป (พระญาณธชเถระ (แลตีสยาตอ), 2539: 760) นอกจากคำว่า “กรรมฐาน” และภาวนา ในที่บางแห่งยังเรียก “การปฏิบัติกรรมฐาน” ว่า การบริหารจัดการ การพัฒนาจิต หรือ จิตตภาวนา มีความหมายให้รู้จักการคุ้มครองรักษาจิตด้วยวิธีการฝึกอบรมอยู่เนื่อง ๆ เพื่อลดความกระวนกระวาย และให้มีความเข้มแข็ง ก่อให้เกิดสุขภาพจิตที่ดี

“วิปัสสนากรรมฐาน” คือ การฝึกอบรมปัญญาให้เกิดความรู้แจ้งตามความเป็นจริง (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 11 ข้อ 352: 242) ได้แก่ หลักหรือวิธีปฏิบัติเพื่อให้เกิดปัญญาเห็นแจ้งตามความเป็นจริงในขั้น 5 ว่า เป็นสภาวะที่ไม่เที่ยง(อนิจจัง) เป็นทุกข์ ทนได้ยาก (ทุกขัง) เป็นสภาวะที่ไม่ใช่บุคคล ตัวตน เราเขา บังคับบัญชาไม่ได้ เรียกว่า วิปัสสนา (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 2 ข้อ 254: 447) ดังพระพุทธพจน์ว่า “ภิกษุทั้งหลาย ธรรม 2 อย่างเหล่านี้เป็นเหตุให้เกิดปัญญา ธรรม 2 อย่างนั้นได้แก่อะไรบ้าง ได้แก่ สมณะ 1 วิปัสสนา 1” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 20 ข้อ 173: 90)

สรุปได้ว่า “กรรมฐาน” จัดเป็นการฝึกอบรมทางด้านจิตใจ “การปฏิบัติกรรมฐาน” คือ การบริหารจัดการ การพัฒนาจิต หรือ จิตตภาวนา เป็นการคุ้มครองจิต ให้มีความเข้มแข็งต่อกิเลสทั้งปวง เกิดปัญญาเห็นแจ้งตามความเป็นจริงในขั้น 5 ว่า เป็นสภาวะที่ไม่เที่ยง(อนิจจัง) เป็นทุกข์ ทนได้ยาก (ทุกขัง) คือ การกระทำอันเป็นที่ตั้งของความสุขพิเศษ เพราะเป็นที่ตั้งของความสุขในฌาน และมรรคผล คือ นิพพานในที่สุด

3. ความสำคัญของการเจริญวิปัสสนากรรมฐาน

คำสอนของพุทธศาสนาต่างจากศาสนาอื่น กล่าวคือ คำสอนของศาสนาอื่น นั้นเป็นคำสั่งสำเร็จรูปที่ศาสนิกจะต้องทำตามให้เทพเจ้าพึงพอใจสถานเดียว ใครไม่ทำตามจะถูกลงโทษจากเทพเจ้าเบื้องบนโดยการให้ตกนรกไปตลอดกาล แต่คำสอนของพุทธศาสนาเป็นเพียงการนำกฎความจริงของธรรมชาติมาบอกเท่านั้น พระพุทธเจ้าไม่ใช่ผู้สร้างกฎหรือผู้บังคับผู้คนให้ต้องทำตามกฎ พระองค์เป็นเพียงมนุษย์ธรรมดาคนหนึ่งที่ยพยายามสั่งสม บำเพ็ญบารมีมาแล้วนับแสนโกฏิตถิ จนได้ตรัสรู้เป็นสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์ทรงรู้แจ้งในกฎเกณฑ์ทั้งปวงของธรรมชาติว่า สิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นมีอะไรเป็นสาเหตุ ดังปรากฏหลักฐานให้ศึกษาในจุฬหัมมวิภังคสูตร (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 14 ข้อ 294: 353) และทรงรู้ว่ามีวิธีการอย่างไรบ้างจึงจะหลุดพ้นไปจากกฎเกณฑ์ทั้งปวงของธรรมชาติได้

องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่า ตถาคตจะอุบัติขึ้นหรือไม่อุบัติขึ้นก็ตามธาตุนั้น คือความตั้งอยู่ตามธรรมดา ความเป็นไปตามธรรมดา ก็คงตั้งอยู่อย่างนั้น ตถาคตรู้แจ้ง

ว่า “สังขารทั้งปวงไม่เที่ยง” ครั้นรู้แล้วและเข้าถึงแล้วจึงนำมาบอก แสดง บัญญัติ กำหนด เปิดเผย จำแนก ทำให้ง่ายว่า “สังขารทั้งปวงไม่เที่ยง ..สังขารทั้งปวงเป็นทุกข์..ธรรมทั้งปวงเป็นอนัตตา” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 20 ข้อ 137: 385) และตรัสว่า “เพราะชาติเป็นปัจจัย ชรามรณะจึงมี ตถาคตเกิดขึ้นหรือไม่เกิดขึ้นก็ตาม ธาตุอันนั้น คือ ความตั้งอยู่ตามธรรมดา ความเป็นไปตามธรรมดา ความที่มีสิ่งนี้เป็นปัจจัยของสิ่งนี้ ก็คงตั้งอยู่อย่างนั้น ตถาคตรู้แจ้งและเข้าถึงธรรมนั้นแล้ว ครั้นรู้แจ้งและเข้าถึงแล้วจึงนำมาบอก แสดง บัญญัติ กำหนด เปิดเผย จำแนก ทำให้ง่าย และกล่าวว่า ‘เธอทั้งหลายจงดูเถิด’ ...เพราะอวิชชาเป็นปัจจัยสังขารจึงมี ตถาคตเกิดขึ้นก็ตามไม่เกิดขึ้นก็ตาม ธาตุนั้นคือความตั้งอยู่ตามธรรมดาความเป็นไปตามธรรมดา ความที่มีสิ่งนี้เป็นปัจจัยของสิ่งนี้ก็คงตั้งอยู่อย่างนั้น ตถาคตรู้แจ้งธรรมนี้ ครั้นรู้แจ้งแล้วจึงบอก แสดง บัญญัติ กำหนด เปิดเผย จำแนก กล่าวว่า ‘เธอทั้งหลายจงดูเถิด’ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 16 ข้อ 20: 34)

พระพุทธศาสนามีไข่ปฏิเสธเรื่อง “เทพเจ้า” แต่ไม่ให้ความสำคัญและไม่ใส่ใจที่จะไปพึ่งพายึดถือ เพราะพระพุทธเจ้าทรงรู้แจ้งกฎธรรมชาติว่า การได้เป็นเทพหรือการไปเกิดอยู่ในนิมมานในสวรรค์แล้วยังมิใช่สุขแท้สุขถาวรที่ไม่ต้องกลับมาเป็นทุกข์อีก คือ แม้จะได้เกิดเป็นเทวดาแล้วก็ยังต้องเวียนว่ายตายเกิดอยู่ ตกนรกบ้าง ขึ้นสวรรค์บ้าง ถ้ายังต้องเวียนว่ายตายเกิดอยู่ก็มีโอกาสที่จะตกนรกสูง เพราะคนที่เกิดมาแล้วไม่ทำบาปเลยไม่มี

พระพุทธศาสนามุ่งศึกษาแต่ในประเด็นว่าทำอะไรจริงจะหลุดพ้นไปจากกฎเกณฑ์ทั้งปวงได้ ไม่ต้องยอมสยบอยู่กับอำนาจใด ๆ ทั้งสิ้น ในที่สุดพระพุทธเจ้าก็ทรงค้นพบวิธีการนั้น นั่นก็คือ การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานที่สามารถปฏิบัติให้เห็นผลได้จริงในชาติปัจจุบัน ผู้ปฏิบัติสามารถพิสูจน์ให้เห็นจริงได้ด้วยตนเองในชาตินี้ ไม่ต้องรอให้ตายเสียก่อน ซึ่งมีพระอรหันต์ในพุทธศาสนาสามารถพิสูจน์ทราบจนเห็นประจักษ์แล้วนำออกเผยแผ่สืบทอดต่อ ๆ กันมาจนถึงปัจจุบัน

หลังจากตรัสรู้แล้ว พระพุทธเจ้าทรงได้พระนามอีกนามหนึ่งว่า “พระสัพพัญญู แปลว่า ผู้รู้เรื่องทั้งปวงคือรู้หมดทุกอย่าง” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 31 ข้อ 162: 252) ด้วยความที่พระองค์รู้ทุกอย่างนี้เองทำให้พระองค์ทรงประมวลความรู้ทั้งหมดเข้าด้วยกันแล้วจึงมีพระดำริว่า “ถ้าหากทรงสอนทั้งหมดหรือบอกทั้งหมดที่ทรงรู้ ก็จะก่อให้เกิดโทษเกิดภัยนะ แก่มวลสรรพสัตว์เสียมากกว่า พระองค์จึงเลือกที่จะสอนเฉพาะเรื่องที่เป็นไปเพื่อดับทุกข์ คลายโศกเพียงเท่านั้น”

การปฏิบัติธรรมตามหลักพระพุทธศาสนา คือ การเรียนรู้ธรรมชาติของตัวเราเอง เพื่อให้เห็นความจริงของธรรมชาติในเรื่องของเหตุผลว่า “ชีวิตของเราทุกคนขึ้นอยู่กับกฎของ

ธรรมชาติ คือกฎของกรรม บุคคลสร้างเหตุใดไว้อย่อมได้รับผลของการกระทำนั้น ถ้าสร้างเหตุดี ย่อมได้รับผลดี ถ้าสร้างเหตุชั่วย่อมได้ผลชั่ว ปัญหาที่เกิดขึ้นในจิตใจของมนุษย์ทั้งหลายนั้นเป็นทุกข์ โดยธรรมดาแล้วไม่มีใครปราศจากความทุกข์ ดังนั้น เมื่อทุกข์เวทนาเกิดขึ้นจึงไม่พอใจ เกิดเป็นปัญหาทางใจซึ่งความทุกข์ทั้งหมดล้วนส่งผลมาจากเหตุชั่ว คือ อกุศลกรรมทั้งสิ้นความทุกข์เป็นปัญหาในชีวิตประจำวันย่อมมีอยู่ด้วยกันทั้งนั้น เด็กก็เป็นทุกข์ตามประสาเด็ก วัยรุ่นก็เป็นทุกข์ตามประสาวัยรุ่น ผู้ใหญ่ก็เป็นทุกข์ตามประสาผู้ใหญ่ คนจนก็เป็นทุกข์ตามแบบคนจน คนมั่งมีก็เป็นทุกข์ตามแบบคนมั่งมี ไม่ว่าใครจะเป็นอะไรก็ทุกข์ทั้งนั้น ถ้าไม่รู้จักแบ่งเบาความทุกข์ให้หมดไปจากจิตใจ ไม่ประพฤติธรรม ไม่เอาธรรมะเป็นเครื่องแก้ปัญหาชีวิต เราก็ต้องมีความทุกข์อยู่เรื่อยไป ฉะนั้นการศึกษาธรรมะก็เพื่อเอามาใช้เป็นเครื่องมือประกอบการแก้ปัญหาให้เราพ้นจากความทุกข์ ความเดือดร้อนในชีวิตประจำวัน

ดังนั้น จุดหมายที่แท้จริงของการฝึกสมาธิ คือ การเข้าถึงจุดมุ่งหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนาอันได้แก่ การบรรลุนิพพาน (พุทธทาสภิกขุ, 2538: 143) ซึ่งประโยชน์ของสมาธิในแง่นี้ คือ เป็นฐานของวิปัสสนาเพื่อทำให้เกิดปัญญารู้แจ้งถึงขั้นทำลายกิเลสให้หมดสิ้นไปได้ การปฏิบัติธรรมตามหลักพระพุทธศาสนา คือ การเรียนรู้ธรรมชาติของตัวเราเองเพื่อให้เห็นความจริงของธรรมชาติ พระพุทธศาสนามีจุดเริ่มต้นจากความกลัวแก่ กลัวเจ็บ กลัวตาย และต้องการหลุดพ้นจากทุกข์ทั้งปวง การเข้าถึงสุขแท้สุขถาวรที่ไม่ต้องกลับมาทุกข์อีก คือ การทำบุญคือ การให้ทาน ต้องทำด้วยจิตที่ประกอบด้วยศรัทธาอย่างแท้จริงและทำเพื่อต้องการเสียสละ พระพุทธศาสนาชี้ทางแก้ปัญหาของมนุษย์ด้วยความรู้ที่ถูกต้อง สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของโลกและชีวิต พระพุทธเจ้าก็ทรงค้นพบวิธีการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานที่สามารถปฏิบัติให้เห็นผลได้จริงในชาติปัจจุบัน จุดหมายที่แท้จริงของการฝึกสมาธิ คือ การเข้าถึงจุดมุ่งหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา อันได้แก่ การบรรลุนิพพาน ซึ่งประโยชน์ของสมาธินี้ คือ เป็นฐานของวิปัสสนาเพื่อทำให้เกิดปัญญารู้แจ้งถึงขั้นทำลายกิเลสให้หมดสิ้นไปได้

4. ประเภทของกรรมฐาน

การปฏิบัติกรรมฐาน มีอยู่ 2 ประเภท คือ

1) สมถกรรมฐาน คือการฝึกอบรมจิตให้เกิดความสงบ ได้แก่ หลักหรือวิธีปฏิบัติ เพื่อให้เกิดความสงบทางจิตใจ หรือการทำจิตใจให้เป็นสมาธิความมั่นคงนั่นเอง (พระไตรปิฎก ภาษาไทย เล่ม 3 ข้อ 27: 111)

2) วิปัสสนากรรมฐาน คือ การฝึกอบรมปัญญาให้เกิดความรู้แจ้งตามความเป็นจริง (พระไตรปิฎก ภาษาไทย เล่ม 11 ข้อ 352: 242) ได้แก่ หลักหรือวิธีปฏิบัติเพื่อให้เกิดปัญญารู้แจ้งตามความเป็นจริงในขั้น 5 ว่า เป็นสภาวะที่ไม่เที่ยง(อนิจจัง) เป็นทุกข์ หนได้ยาก (ทุก

ซึ่ง) เป็นสภาวะที่ไม่ใช่บุคคล ตัวตน เราเขา บังคับบัญชาไม่ได้ เรียกว่า วิปัสสนา (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 2 ข้อ 254: 447) ดังพระพุทธพจน์ว่า “ภิกษุทั้งหลาย ธรรม 2 อย่างเหล่านี้เป็นเหตุให้เกิดปัญญา ธรรม 2 อย่างนั้นได้แก่อะไรบ้าง ได้แก่ สมถะ 1 วิปัสสนา 1” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 20 ข้อ 173: 90)

5. วิปัสสนากรรมฐาน

คำว่า “วิปัสสนา” ตามคัมภีร์ไวยาकरण มาจาก วิ + ทิส + ยุ แปลง ทิส เป็น ปสส (คัมภีร์บาลีมูลกัจจายนสูตร. สูตรที่ 471) แปลง ยุ เป็น อน (คัมภีร์บาลีมูลกัจจายนสูตร สูตรที่ 622) ลง อา อิตถิโชตกปัจจย (คัมภีร์บาลีมูลกัจจายนสูตร สูตรที่ 237) คำว่า “วิปัสสนา” เป็นชื่อของปัญญา มีความหมายตามศัพท์ดังนี้ “วิ” แปลว่า โดยประการต่าง ๆ “ปัสสนา” แปลว่า หยั่งรู้ หยั่งเห็น เห็นแจ้ง ดังนั้น รวมความแล้ว “วิปัสสนา” แปลว่า ปัญญาหยั่งรู้ หยั่งเห็น เห็นแจ้งโดยประการต่าง ๆ ในสภาวะลักษณะของสภาวะธรรมรูป สภาวะธรรมนาม ตามความเป็นจริงว่า สภาวะธรรมทั้งหลายไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคลตัวตนเราเขา

วิปัสสนากรรมฐาน คือ การเห็นประจักษ์แจ้งพระไตรลักษณ์ในรูปที่เห็น อาการที่เคลื่อนไหว ใจที่คิด เป็นต้น เป็นวิธีการปฏิบัติให้เข้าถึงสภาวะดับ สงบเย็น (นิพพาน) ได้ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 10 ข้อ 373: 248) ถ้าต้องการสุขแท้ สุขถาวรที่ไม่กลับมาทุกข์อีกก็ต้องดำเนินไปตามหนทางนี้เท่านั้น ไม่มีทางอื่น เป็นข้อปฏิบัติต่าง ๆ ในการอบรมปัญญาให้เข้าใจตามความจริง ไม่ใช่เห็นตามที่เรavadภาพให้เป็นด้วยความชอบ ความซัง ความอยากได้ หรือความขัดใจของเรา รู้แจ้งชัดเข้าใจจริง จนถอนความหลงผิด และยึดติดในสิ่งทั้งหลายได้ ถึงขั้นเปลี่ยนท่าทีต่อโลกและชีวิตใหม่ ความรู้ความเข้าใจถูกต้องที่เกิดเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ มีความสุขสงบ ผ่องใสและเป็นอิสระ เพราะพ้นจากอำนาจครอบงำของกิเลสที่สุดคือนำไปสู่ความหลุดพ้นที่แท้จริงยังยืนถาวร (สมุจเฉทวิมุตติ) (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2545: 306)

6. ประเภทของวิปัสสนา

วิปัสสนาสามารถจำแนกออกเป็น 4 แบบ ดังนี้ พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 31 ข้อ 535: 433)

- 1) สมถปุพพังคมวิปัสสนา วิปัสสนามีสมถะนำหน้า เรียกเต็มว่า สมถปุพพังคมวิปัสสนาภาวนา การเจริญวิปัสสนาโดยมีสมถะนำหน้า
- 2) วิปัสสนาปุพพังคมสมถะ สมถะมีวิปัสสนานำหน้า เรียกเต็มว่า วิปัสสนาปุพพังคมสมถภาวนาการเจริญสมถะโดยมีวิปัสสนานำหน้า
- 3) ยุคินทธรรมวิปัสสนา สมถะและวิปัสสนาเข้าคู่กัน เรียกเต็มว่า สมถวิปัสสนา ยุคินทภาวนาการเจริญสมถะและวิปัสสนาควบคู่ไปด้วยกัน (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 14

ข้อ 153-65: 116-122)

4) ฌมฺพธัจจวิคคหิตมานัส วิธีปฏิบัติเมื่อจิตถูกชักให้เขวด้วยธรรมุจฺจ คือความ พึงชานธรรมหรือตื่นธรรม (ความเข้าใจผิดยึดเอาผลที่ประสบในระหว่างว่าเป็นนิพพาน) (พระ ไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 31 ข้อ 542-3: 445-8)

7. ระดับสมาธิของผู้เจริญวิปัสสนา

ระดับสมาธิมี 3 ประเภท คือ

- 1) ขณิกสมาธิ เป็นความตั้งมั่นอยู่ชั่วขณะเมื่อจิตมีสติระลึกรู้อารมณ์ปรมัตถ์
- 2) อุปจารสมาธิ เป็นความตั้งมั่นแน่วแน่ในอารมณ์อันหนึ่งแต่ไม่ถึงระดับที่เป็น

ฌาน

3) อัปปนาสมาธิ เป็นความตั้งมั่นแน่วแน่ในอารมณ์อันหนึ่งถึงระดับที่เป็นฌาน สมาธิสองประการแรก คือ อุปจารสมาธิ และอัปปนาสมาธิ กล่าวไว้ตามสมถยานิก ผู้เจริญสมถะแล้วอาศัยสมถะเป็นบาทของวิปัสสนา ส่วนขณิกสมาธิกล่าวไว้ตามวิปัสสนายานิก ผู้เจริญวิปัสสนาโดยตรง

อุปจารสมาธิเป็นสมาธิที่อยู่ในขั้นมหากุศล หากแต่มีปฏิภาณนิมิตเป็นอารมณ์ทั้ง นิเวรณต่าง ๆ ก็สงบเงียบ ดังนั้นผู้ที่เข้าถึง อุปจารสมาธินี้จึงเรียกว่า ได้อุปจารฌาน

อัปปนาสมาธิ เป็นสมาธิที่อยู่ในขั้นมหัคคตกุศล มีปฏิภาณนิมิตเป็นอารมณ์ด้วย นิเวรณ ต่าง ๆ ก็ถูกปทาหมเป็นวิกัมภณปทาหมด้วย องค์ฌานทั้งหลายเกิดมีกำลังแล้ว เพราะองค์ฌานทั้งหลายเกิดมีกำลังเมื่ออัปปนาสมาธิเกิดขึ้นแล้ว จิตตัดภวังก์วาระเดียวแล้วย่อมตั้งอยู่ คือเป็นไปตามทางกุศลขณะโดยลำดับตลอดทั้งคืนทั้งวันทีเดียว เปรียบเหมือนบุรุษผู้มีกำลังแข็งแรงลุกขึ้น จากที่นั่งแล้ว พึงยืนอยู่ทั้งวัน

ขณิกสมาธิเป็นสมาธิที่เกิดชั่วขณะเมื่อกำหนดรู้สภาวะธรรมอยู่ ย่อมปรากฏขึ้นเมื่อ จิตตั้งมั่นในอารมณ์ปัจจุบันที่เป็นรูปนามอย่างต่อเนื่องปราศจากนิเวรณ ในขณะที่อินทริย์ 5 คือ ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ และปัญญา มีกำลังสม่ำเสมอแก่ผู้เจริญวิปัสสนาภาวนา ขณิกสมาธิ ใช้ในการเจริญวิปัสสนา เป็นความตั้งมั่นอยู่ชั่วขณะเมื่อจิตมีสติระลึกรู้อารมณ์ปรมัตถ์ ส่วน อุปจารสมาธิ และอัปปนาสมาธิใช้เป็นบาทฐานเพื่อการเจริญวิปัสสนาของผู้เป็นสมถยานิก โดย ในเบื้องต้นให้ผู้ปฏิบัติมีสติรู้อารมณ์บัญญัติอันใดอันหนึ่งที่ถูกจลิต จนเกิดปฏิภาณนิมิตและรู้ นิमितนั้นต่อไปจนจิตมีอุปจารสมาธิและอัปปนาสมาธิ จิตจะมีความตั้งมั่น มีสติ ปราศจากกิเลส และอุปกิเลส อ่อน ควรแก่การงาน เมื่อจิตถอนออกจากอุปจารสมาธิหรืออัปปนาสมาธิแล้ว ก็ เจริญวิปัสสนาด้วยจิตที่มี ขณิกสมาธิต่อไป ส่วนอาการที่จิตเคลิบเคลิ้มลิ้มตัวและขาดสติ ไม่ใช่ อุปจารสมาธิและอัปปนาสมาธิอย่างที่พวกเราบางคนเข้าใจกัน เพราะจิตที่ขาดสติ ลิ้มเนื้อลิ้มตัว

ใช้ในการเจริญวิปัสสนาไม่ได้ อย่างมากก็เป็นแค่มีจิตสมาธิเท่านั้น (พระโสภณมหาเถระ (มหาสิสยาตอ), 2548: 59)

8. การปฏิบัติกรรมฐานของครูบาเจ้าฝ้าลาย วัดขุ่ม อำเภอนายม จังหวัดแม่ฮ่องสอน

การปฏิบัติกรรมฐานของครูบาเจ้าฝ้าลาย ภัททิโย หรือพระอุปัชฌายะ หรือ บุนจางหมาย บุนจางฝ้าลาย แห่งวัดขุ่ม อำเภอนายม จังหวัดแม่ฮ่องสอน ผูกเจริญอานาปานสติ และสติปัฏฐาน 4 วัตรปฏิบัติด้านแนวทางสติปัฏฐาน 4 หรือการพิจารณากาย เวทนา จิต ธรรมในปัจจุบันขณะ โดยไม่มีการสมมติถึงการเป็นของเขาและเรา การชอบหรือชัง และให้เห็นถึงการเกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไปของสภาวะทั้งสี่ ชาวบ้านเชื่อถือว่า ท่านหลุดพ้นจากการติดข้องในรูปนาม และพระวินัย โดยเฉพาะอุบาสยเป็นผู้ที่อยู่ในพระธรรมวินัยทางศาสนา เป็นผู้ประพฤติดี สมณะอ่อนโยน ไม่แสดงตนต่อสายตาศาสนิกชนนอกมากนัก ครูบาฝ้าลายจะไม่สอนธรรมะด้วยคำพูด แต่จะสอนด้วยการปฏิบัติให้เป็นปริศนาธรรม ท่านยังเป็นผู้ที่ได้ชื่อว่าหยั่งรู้สภาวะจิตของคนได้

สรุป

การปฏิบัติกรรมฐานของครูบาเจ้าฝ้าลาย ภัททิโย หรือพระอุปัชฌายะ หรือ บุนจางหมาย บุนจางฝ้าลาย แห่งวัดขุ่ม อำเภอนายม จังหวัดแม่ฮ่องสอน ผูกเจริญอานาปานสติ และสติปัฏฐาน 4 วัตรปฏิบัติด้านแนวทางสติปัฏฐาน 4 หรือการพิจารณากาย เวทนา จิต ธรรมในปัจจุบันขณะ โดยไม่มีการสมมติถึงการเป็นของเขาและเรา การชอบหรือชัง และให้เห็นถึงการเกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไปของสภาวะทั้งสี่ ชาวบ้านเชื่อถือว่า ท่านหลุดพ้นจากการติดข้องในรูปนาม และพระวินัย โดยเฉพาะอุบาสยเป็นผู้ที่อยู่ในพระธรรมวินัยทางศาสนา เป็นผู้ประพฤติดี สมณะอ่อนโยน ไม่แสดงตนต่อสายตาศาสนิกชนนอกมากนัก ครูบาฝ้าลายจะไม่สอนธรรมะด้วยคำพูด แต่จะสอนด้วยการปฏิบัติให้เป็นปริศนาธรรม ท่านยังเป็นผู้ที่ได้ชื่อว่าหยั่งรู้สภาวะจิตของคนได้

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการศึกษา

การปฏิบัติกรรมฐานของครูบาเจ้าฝ้าลาย ภัททิโย หรือพระอุปัชฌายะ หรือ บุนจางหมาย บุนจางฝ้าลาย แห่งวัดขุ่ม อำเภอนายม จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นรูปแบบการปฏิบัติกรรมฐานที่น่าสนใจ จึงควรที่จะมีการเผยแพร่รูปแบบของครูบา และจัดทำเป็นรูปแบบการปฏิบัติกรรมฐานอีกรูปแบบหนึ่งของล้านนา เพื่อเป็นการส่งเสริมให้พุทธศาสนิกชนได้มีทางเลือกในการปฏิบัติ

2. ข้อเสนอในการเขียนบทความวิชาการครั้งต่อไป

ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบการปฏิบัติธรรมของครูบาอาจารย์สายกรรมฐานในล้านนา เพื่อหาจุดร่วมและจุดต่างให้เป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติธรรมต่อไป

บรรณานุกรม

- พระญาณธชเถระ (แลตีสยาตอ). (2539). **อานาปานทีปนี**. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). (2551). **พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์**. กรุงเทพมหานคร: วัดราชโอรสาราม.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2545). **พุทธธรรม**. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระโสภณมหาเถระ (มหาสีสยาตอ). (2548). **วิปัสสนานัย เล่ม 1 แปลโดยพระคันธสารากิจวงศ์**. นครปฐม: ซีเอไอ เซ็นเตอร์.
- พุทธทาสภิกขุ. (2538). **วิธีแห่งการเข้าถึงพุทธธรรม : ปาฐกถาพิเศษ วิธีแห่งการเข้าถึงพุทธธรรม**. กรุงเทพมหานคร: พุทธสมาคม.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พุทธจริยศาสตร์ของการเป็นนายหน้า Buddhist Ethics for Brokerage

วรวัฒน์ สายมุล

Worawat Saimoon

ห้างหุ้นส่วนจำกัด ปีน้า แลนด์ แอนด์ คาร์

Bena Land & Car Limited Partnership

Corresponding Author, Email: worawat.no.6@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์พุทธจริยศาสตร์ของการเป็นนายหน้า เนื่องจากว่า อาชีพนายหน้าเป็นอาชีพที่มีปรากฏในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ แต่เป็นอาชีพที่ไม่จำเป็นต้องมีใบประกอบวิชาชีพ นายหน้าเป็นอาชีพที่มีส่วนในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศในระดับมหภาค มีความสำคัญในการเชื่อมโยงผู้ซื้อและผู้ขาย ช่วยให้การทำธุรกรรมเป็นไปอย่างสะดวกและยุติธรรม โดยให้ข้อมูลที่ถูกต้องและโปร่งใส นอกจากนี้ยังช่วยกระตุ้นการหมุนเวียนของทรัพย์สินและส่งเสริมการเติบโตทางเศรษฐกิจพุทธจริยศาสตร์สำหรับอาชีพนายหน้ามุ่งเน้นให้การปฏิบัติงานเป็นไปด้วยความสุจริตและยุติธรรม โดยไม่หลอกลวงหรือแสวงหาผลประโยชน์จากผู้อื่น นายหน้าควรให้ข้อมูลที่โปร่งใสและรักษาความเป็นกลางในทุกธุรกรรม นอกจากนี้ยังต้องมีเมตตาและกรุณาต่อทั้งผู้ซื้อและผู้ขาย และหลีกเลี่ยงอคติที่อาจทำให้การตัดสินใจผิดพลาด การยึดมั่นในพุทธจริยศาสตร์จะช่วยสร้างความไว้วางใจและความยั่งยืนในอาชีพ

คำสำคัญ : นายหน้า, พุทธจริยศาสตร์, พระพุทธศาสนา

Abstract

This academic article aims to analyze the Buddhist ethics of being a broker. Because the broker profession is a profession that appears in the Civil and Commercial Code, but it is a profession that does not require a professional license. Brokers are a profession that plays a part in driving the country's economy at the macro level. They are important in connecting buyers and sellers, helping

transactions to be convenient and fair by providing accurate and transparent information. They also help stimulate the circulation of assets and promote economic growth. Buddhist ethics for the broker profession focuses on working honestly and fairly, without deceiving or seeking benefits from others. Brokers should provide transparent information and maintain neutrality in every transaction. They must also be kind and compassionate to both buyers and sellers, and avoid biases that may lead to wrong decisions. Adherence to Buddhist ethics will help build trust and sustainability in the profession.

Keywords: Broker, Buddhist ethics, Buddhism

บทนำ

ในสังคมที่การพัฒนาเศรษฐกิจเติบโตอย่างรวดเร็ว การซื้อขายที่ดินกลายเป็นธุรกิจที่มีบทบาทสำคัญต่อการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและการพัฒนาเมือง ธุรกิจที่ดินเกี่ยวข้องกับการซื้อขายแลกเปลี่ยนและโอนกรรมสิทธิ์ที่ดิน เป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่มีความสำคัญสูง ธนาคารแห่งประเทศไทยได้ประมวลข้อมูลการซื้อขายที่ดินเป็นส่วนหนึ่งของดัชนีชี้้นำทางเศรษฐกิจมหภาค (ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์, 2561: 1-13) การเป็นนายหน้าซื้อขายที่ดินจึงได้รับความนิยมนและกลายเป็นอาชีพที่มีความท้าทายสูง เนื่องจากเกี่ยวข้องกับมูลค่าทางเศรษฐกิจที่สูงและผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นต่อสังคม สิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดคำถามทางจริยธรรมเกี่ยวกับความรับผิดชอบของนายหน้าที่ดิน ทั้งในเชิงความซื่อสัตย์ ความโปร่งใส และความเป็นธรรมต่อทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

พุทธจริยศาสตร์ (Buddhist Ethics) คือ เกณฑ์การตัดสินความดีความชั่ว หรือเป็นศาสตร์ที่ว่าด้วย เจตนาเป็นตัวบ่งชี้ถึงการกระทำทุกอย่าง ซึ่งเป็นแนวทางในการพิจารณาความถูกต้องดีงามตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา ดังพุทธพจน์ว่า “ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า มีใจเป็นใหญ่ สำเร็จ ด้วยใจ ถ้าคนมีใจดี ก็จะทำดีหรือทำดีตามไปด้วย เพราะความดีนั้น สุขย่อมติดตามเขาไป เหมือนเงาติดตาม ตัวเขาไป” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 25 ข้อ 1: 23) เช่น การคิดพูดทำจะดีหรือชั่วอยู่ที่ตัวเจตนา ถ้าเจตนาดีถือว่าเป็นดี ถ้าเจตนาชั่วถือว่าเป็นชั่ว ดังพระบาลีบทหนึ่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราตถาคตขอเตือนว่า เจตนาเป็นตัวชี้กรรมคือ การกระทำ” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 22 ข้อ 23: 577) พุทธจริยศาสตร์สามารถนำมาเป็นกรอบในการวิเคราะห์และกำหนดแนวทางปฏิบัติของนายหน้าซื้อขายที่ดินได้ หลักธรรมในพระพุทธ

ศาสนา เช่น ศีล 5 อริยมรรค 8 และหลักเมตตาธรรม สามารถประยุกต์ใช้เพื่อสร้างสมดุลระหว่างผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและความรับผิดชอบต่อสังคม

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์และนำเสนอแนวทางปฏิบัติของนายหน้าซื้อขายที่ดินในมิติของพุทธจริยศาสตร์ โดยเน้นการประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการสร้างความสมดุลระหว่างความสำเร็จในเชิงธุรกิจและการปฏิบัติที่ยึดมั่นในความถูกต้องและความยุติธรรม เพื่อให้การประกอบอาชีพนายหน้าซื้อขายที่ดินมีความยั่งยืนและเป็นประโยชน์ต่อสังคมในภาพรวม

เนื้อหา

1. บทบาทของ “นายหน้า” ในภาคธุรกิจ

นายหน้าตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 3 ลักษณะ 16 ได้บัญญัติเรื่องนายหน้าไว้ ซึ่งกำหนดไว้ 5 มาตรา (มาตรา 845 – 849) โดยมีนัยสำคัญที่กล่าวถึงเฉพาะความหมายของสัญญานายหน้า คำบำเหน็จ ความรับผิด และสิทธิบางประการของนายหน้าจากบทบัญญัติดังกล่าวนั้น “นายหน้า” คือ บุคคลซึ่งทำสัญญากับบุคคลอีกคนหนึ่งซึ่งเรียกว่า “ตัวการ” ตกลงทำหน้าที่เป็นคนกลางหรือเป็นสื่อซึ่งช่วยให้ตัวการได้เข้าทำสัญญากับบุคคลภายนอก ซึ่งสัญญานายหน้านั้น ตามปกติถือว่ามิบำเหน็จ แม้จะไม่มีข้อตกลงกันไว้ ก็ต้องให้ตามธรรมเนียมร้อยละห้าสิทธิเรียกค่าบำเหน็จเกิดขึ้นเมื่อตัวการกับบุคคลภายนอกได้ตกลงทำสัญญากันเสร็จ แม้ต่อมาจะมีการบอกเลิกสัญญาภายหลังก็ต้องจ่ายค่าบำเหน็จให้ (นันทนา ศิริชาติ และ ศิวพร เสาวคนธ์, 2566: 178-187)

“นายหน้า” หรือ *broker* เป็นตัวกลางที่ทำหน้าที่สำคัญในกระบวนการเชื่อมโยงระหว่างผู้ซื้อและผู้ขายในตลาดธุรกิจ โดยมีบทบาทหลักในการช่วยอำนวยความสะดวกและสร้างความไว้วางใจระหว่างคู่สัญญาทั้งสองฝ่าย นายหน้าทำหน้าที่ไม่เพียงแต่จัดการเจรจาและประสานงานเท่านั้น แต่ยังต้องใช้ความเชี่ยวชาญ ความรู้เฉพาะทาง และเครือข่ายที่กว้างขวางเพื่อให้เกิดข้อตกลงที่เป็นผลสำเร็จในภาคธุรกิจ นายหน้ามีบทบาทที่หลากหลายและสำคัญ เช่น:

1) เป็นตัวกลางเชื่อมโยง : นายหน้าทำหน้าที่เชื่อมโยงผู้ที่มีความต้องการขายสินค้าหรือบริการเข้ากับผู้ที่ต้องการซื้อ โดยลดอุปสรรคด้านข้อมูลที่ไม่สมดุล (Information Asymmetry) และช่วยให้กระบวนการซื้อขายเป็นไปอย่างราบรื่น

2) ให้คำแนะนำและข้อมูลเชิงลึก : นายหน้าที่มีความเชี่ยวชาญมักให้ข้อมูลสำคัญ เช่น ราคาตลาด แนวโน้มอุตสาหกรรม หรือรายละเอียดเกี่ยวกับทรัพย์สินหรือบริการที่เกี่ยวข้อง ช่วยให้คู่สัญญาสามารถตัดสินใจได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3) สร้างความโปร่งใสและความน่าเชื่อถือ : การเป็นนายหน้ามีความเกี่ยวข้องกับการจัดการความไว้วางใจ นายหน้าต้องมีความโปร่งใสในข้อมูล และทำให้ทั้งผู้ซื้อและผู้ขายมั่นใจว่าข้อตกลงนั้นเป็นธรรม

4) ช่วยลดความซับซ้อนในกระบวนการธุรกรรม : ในบางธุรกิจ เช่น การซื้อขายที่ดิน การประกันภัย หรือการซื้อขายหลักทรัพย์ กระบวนการมีความซับซ้อนและต้องการการจัดการด้านเอกสารและกฎหมาย นายหน้าทำหน้าที่ช่วยลดความยุ่งยากเหล่านี้

5) สนับสนุนการเจรจาต่อรอง : นายหน้ามักมีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้ไกล่เกลี่ยและเจรจาต่อรองเพื่อหาข้อตกลงที่เป็นประโยชน์ต่อทั้งสองฝ่าย

6) ช่วยประหยัดเวลาและทรัพยากร : ด้วยเครือข่ายและความชำนาญ นายหน้าสามารถช่วยลดเวลาที่ใช้ในการค้นหาผู้ซื้อหรือผู้ขายที่เหมาะสม และช่วยให้กระบวนการดำเนินไปอย่างรวดเร็ว

ในภาพรวม บทบาทของนายหน้าในภาคธุรกิจไม่ได้จำกัดเพียงแค่การเป็นผู้เชื่อมโยง แต่ยังรวมถึงการเป็นผู้สร้างมูลค่าเพิ่มในกระบวนการซื้อขาย ซึ่งส่งผลให้ธุรกรรมสำเร็จลุล่วงอย่างมีประสิทธิภาพและยุติธรรมแก่ทุกฝ่าย

2. ความสำคัญของ “นายหน้า”

นายหน้า (broker) ถือเป็นฟันเฟืองสำคัญในระบบเศรษฐกิจและธุรกิจยุคปัจจุบัน โดยมีบทบาทที่ช่วยสร้างความสมดุลระหว่างผู้ซื้อและผู้ขาย รวมถึงเพิ่มความคล่องตัวในกระบวนการซื้อขายหรือการแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการ ความสำคัญของนายหน้ามีดังนี้:

1) ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในตลาด : นายหน้าช่วยให้การซื้อขายดำเนินไปได้อย่างราบรื่น ลดช่องว่างทางข้อมูลระหว่างผู้ซื้อและผู้ขาย ทำให้การตัดสินใจของทั้งสองฝ่ายมีความแม่นยำและรวดเร็วขึ้น สิ่งนี้ช่วยสร้างตลาดที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น (ศิริพร พูลเพิ่ม, 2564: 45)

2) ลดความยุ่งยากในกระบวนการธุรกรรม : ธุรกิจบางประเภท เช่น การซื้อขายที่ดิน การประกันภัย หรือการลงทุนในหลักทรัพย์ มีขั้นตอนที่ซับซ้อนและเกี่ยวข้องกับเอกสารจำนวนมาก นายหน้าช่วยจัดการกระบวนการเหล่านี้แทนลูกค้า ทำให้ทั้งผู้ซื้อและผู้ขายลดความยุ่งยากและเสียเวลาน้อยลง

3) สร้างความไว้วางใจและความโปร่งใส : ในตลาดที่มีความเสี่ยงสูงหรือข้อมูลไม่สมดุล นายหน้ามีบทบาทสำคัญในการสร้างความไว้วางใจระหว่างคู่สัญญา โดยทำหน้าที่เป็นตัวกลางที่มีความโปร่งใส ช่วยให้ทั้งสองฝ่ายมั่นใจว่าธุรกรรมเป็นธรรมและมีความน่าเชื่อถือ

4) ให้ข้อมูลและคำแนะนำเชิงลึก : นายหน้ามักมีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เช่น

อสังหาริมทรัพย์ การเงิน หรือการประกันภัย ซึ่งทำให้สามารถให้ข้อมูลที่สำคัญและคำแนะนำที่มีคุณค่าแก่ลูกค้า ช่วยให้การตัดสินใจมีความถูกต้องและลดความเสี่ยง

5) ช่วยเพิ่มโอกาสทางธุรกิจ : ด้วยเครือข่ายและความเชี่ยวชาญ นายหน้าสามารถเชื่อมโยงผู้ซื้อกับผู้ขายได้อย่างมีประสิทธิภาพ และช่วยเปิดโอกาสใหม่ ๆ ที่ผู้ซื้อหรือผู้ขายอาจไม่สามารถเข้าถึงได้ด้วยตัวเอง

6) สนับสนุนการเจรจาต่อรอง : นายหน้ามีบทบาทสำคัญในการเจรจาและต่อรองเงื่อนไขที่ดีที่สุดสำหรับทั้งสองฝ่าย ช่วยลดความขัดแย้งและสร้างข้อตกลงที่พึงพอใจร่วมกัน

7) สร้างสมดุลระหว่างผลประโยชน์ของทุกฝ่าย : นายหน้าทำหน้าที่เป็นตัวกลางที่คอยดูแลให้ธุรกรรมเกิดขึ้นอย่างยุติธรรม โดยมุ่งสร้างความสมดุลระหว่างผลประโยชน์ของผู้ซื้อ ผู้ขาย และผลตอบแทนของตนเอง

8) สนับสนุนการเติบโตทางเศรษฐกิจ : ในภาพรวม นายหน้าช่วยกระตุ้นการหมุนเวียนของทรัพยากรในระบบเศรษฐกิจ ทำให้เกิดธุรกรรมใหม่ ๆ และสนับสนุนการขยายตัวของธุรกิจที่หลากหลายอุตสาหกรรม

อาชีพนายหน้ามีความสำคัญอย่างยิ่งในภาคธุรกิจ โดยเฉพาะในตลาดอสังหาริมทรัพย์และธุรกิจการเงิน เนื่องจากนายหน้าทำหน้าที่เป็นตัวกลางในการเชื่อมโยงระหว่างผู้ซื้อและผู้ขาย ช่วยให้ทั้งสองฝ่ายสามารถทำธุรกรรมได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว นายหน้าไม่เพียงแต่ให้คำแนะนำและข้อมูลที่จำเป็นเกี่ยวกับสินทรัพย์ แต่ยังมามีบทบาทในการเจรจาต่อรองราคาและเงื่อนไขต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการซื้อขายที่เป็นธรรมและมีประสิทธิภาพ อีกทั้งนายหน้ายังช่วยลดความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นจากการทำธุรกรรมที่ไม่โปร่งใส หรือการเลือกสินทรัพย์ที่ไม่ตรงกับความต้องการของผู้ซื้อ โดยการให้ข้อมูลที่ถูกต้องและครบถ้วน นายหน้ายังมีความสำคัญในการสร้างความเชื่อมั่นในตลาดและกระตุ้นการหมุนเวียนของทรัพย์สิน ซึ่งส่งผลดีต่อการเติบโตของเศรษฐกิจ นอกจากนี้ อาชีพนายหน้ายังสามารถสร้างโอกาสในการสร้างรายได้ที่มั่นคงให้กับผู้ประกอบการอาชีพและมีบทบาทในการส่งเสริมความเจริญเติบโตของธุรกิจในภาพรวมอีกด้วย

นายหน้าเป็นบุคคลหรือองค์กรที่มีบทบาทสำคัญในการเชื่อมโยงและสนับสนุนธุรกรรมให้เกิดขึ้นอย่างราบรื่น มีประสิทธิภาพ และเป็นธรรม ด้วยความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน นายหน้าช่วยลดความเสี่ยง เพิ่มโอกาส และสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับทุกฝ่ายในกระบวนการซื้อขายหรือแลกเปลี่ยน ทั้งนี้ นายหน้าที่มีคุณธรรมและจริยธรรมในการดำเนินงานยังช่วยเสริมสร้างความไว้วางใจในระบบเศรษฐกิจโดยรวมอีกด้วย

3. พุทธจริยศาสตร์ของนายหน้า

การเป็นนายหน้าซื้อขายที่ดินหรือสินค้าอื่น ๆ เป็นอาชีพที่มีบทบาทสำคัญในเศรษฐกิจ เนื่องจากต้องอาศัยความไว้วางใจและความรับผิดชอบต่อทั้งผู้ซื้อและผู้ขาย เพื่อให้การประกอบอาชีพนายหน้าเป็นไปอย่างสุจริตและยุติธรรม พุทธจริยศาสตร์สามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อกำหนดแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสม โดยยึดหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเพื่อสร้างคุณค่าและประโยชน์ต่อทั้งตนเองและสังคม ดังนี้:

1) หลักสัมมาอาชีวะ (การประกอบอาชีพชอบ)

สัมมาอาชีวะในพระพุทธศาสนา หมายถึง การประกอบอาชีพที่สุจริต ไม่เบียดเบียนผู้อื่น เป็นการทำงานที่ไม่ค้าไม่ขายยาเสพติดและอาวุธ ไม่ค้าเนื้อสัตว์ ไม่ค่านุश्य ไม่ค้าขายยาพิษ และ ไม่ค้าขายน้ำเมา ประกอบแต่อาชีพที่ถูกต้องตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น การเลี้ยงชีพที่ไม่ชอบ การแสวงหาปัจจัยมาบริโภคที่ไม่ชอบ การคดโกง การหลอกลวง การพูดประจบ สอพลอ และการบีบบังคับขู่เข็ญ เป็นต้น เป็นการแสวงหาผลกำไรโดยไม่ประกอบด้วยความเพียร ความซื่อสัตย์ อดอยากได้มาง่าย ๆ โดยไม่อาศัยกำลังแห่งสติปัญญาและร่างกาย เพื่อให้ได้มาซึ่ง ประโยชน์ส่วนตนเอง (คณวต มະดาธุ และ คณะ, 2565: 18-31)

นายหน้าต้องปฏิบัติงานด้วยความซื่อสัตย์ ไม่หลอกลวงหรือแสวงหาผลประโยชน์ที่เกิดจากความทุกข์ยากของผู้อื่น การกำหนดค่าตอบแทนต้องเป็นธรรมและสมเหตุสมผล ไม่ขัดต่อศีลธรรม เช่น ไม่ปกปิดข้อมูลที่สำคัญเกี่ยวกับทรัพย์สิน เช่น สภาพที่ดิน หรือข้อจำกัดทางกฎหมาย ไม่ใช้กลอุบายในการกดราคาหรือเพิ่มราคาที่ไม่ยุติธรรม

2) หลักศีล 5 และสัมมาวาจา (การพูดชอบ)

ศีล 5 เป็นหลักปฏิบัติที่ช่วยพัฒนาพฤติกรรมของมนุษย์ที่แสดงออกด้วยความรัก เป็นหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงอบรมสั่งสอนให้มนุษย์โลกทุกคนได้ประพฤติปฏิบัติให้เกิดมีขึ้นในจิตใจ เพราะมีอานิสงส์ที่ปรากฏออกมาเป็นคุณธรรม 5 ประการ คือ 1) มีอายุยืน 2) มีทรัพย์มากและยั่งยืน 3) ไม่ต้องกลัวภัยจากใคร 4) มีวาจาไพเราะ 5) มีสติมั่นคง วิธีการเข้าถึงศีล 5 พึงปฏิบัติด้วยการมีศีล 5 ประกอบหลัก 3 ประการ 1) การไม่ทำบาปทั้งปวง 2) การทำกุศลให้ถึงพร้อม และ 3) การทำจิตใจให้บริสุทธิ์ (พระศรีรัตนนิมิต, 2563: 84-96)

นายหน้าจำเป็นต้องมีคุณธรรมพื้นฐานตามหลักของศีล 5 อย่างน้อย 2 ประการ คือ ศีลข้อ 2 การไม่ลักทรัพย์ นายหน้าต้องไม่ฉวยโอกาสหรือเอาเปรียบผู้ซื้อหรือผู้ขาย เช่น การเรียกค่าธรรมเนียมที่เกินจริงหรือโกหกเรื่องราคาตลาด และศีลข้อ 4 การไม่พูดเท็จ การสื่อสารและให้ข้อมูลต้องโปร่งใส ตรงไปตรงมา และไม่พูดเกินจริง ตามหลักสัมมาวาจาแล้ว นายหน้าพึงแจ้งข้อมูลราคา ประโยชน์ และความเสี่ยงของสินทรัพย์อย่างตรงไปตรงมา ที่สำคัญคือไม่พูด

เพื่อโน้มน้าวให้เกิดความเข้าใจผิด

3. หลักเมตตาธรรม (การมีเมตตาและกรุณา)

เมตตา เป็นหลักธรรมที่สำคัญทางพระพุทธศาสนากล่าวคือ ในระดับพื้นฐานเมตตาเป็นหลักธรรม ในอันที่จะให้คนทั้งหลายเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกันไม่ทำลาย ไม่เบียดเบียนกัน ยังคนทั้งหลายให้อยู่ร่วมกันอย่าง สันติสุขและสร้างสันติภาพให้เกิดขึ้นแก่ชาวโลก ในระดับกลาง เมตตาเป็นคุณธรรมที่ช่วยพัฒนาจิตให้ สะอาดบริสุทธิ์ ลดกิเลส ลดปัญหา ขจัดความทุกข์ ให้เบาบาง มีความเห็นแก่ตัวน้อยลง ยังประโยชน์ให้ เกิดขึ้นทั้งแก่ตนเองและสังคม ส่วนรวม ในระดับสูง เมตตาเป็นคุณธรรมที่ยังบุคคลให้หมดตัวตน หมตกิเลส หมดปัญหา ไม่มีอาสวะเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวในจิตใจ เป็นเมตตาที่สะอาดบริสุทธิ์ไม่มีผู้ให้และผู้รับ หมายถึง การบรรลุพระนิพพาน เป็นเมตตาของพระพุทธเจ้าและพระอรหันต์ทั้งหลาย เมตตาธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท หมายถึงการแผ่และการเจริญความรักด้วยจิตเสมอ กันใน สัตว์ทั้งหลายในที่ทั้งปวง มีวิธีแสดงออก 3 ประการ 1) การแผ่และเจริญความรักทางกาย 2) การแผ่และการเจริญความรักทางวาจา 3) การแผ่และการเจริญความรักทางใจ พระพุทธเจ้าทรงย้ำให้มนุษย์เรานั้นมีความรักต่อสัตว์ทั้งหลาย ให้เราเห็นทุกชีวิตมีค่าเท่ากัน โดยพระองค์ได้เป็นต้นแบบให้ได้ดำเนินตาม และได้ตรัสสอนวิธีใช้และแผ่ความรัก โดยให้เราตั้งอยู่บนฐานความประพฤติดุสุจริตธรรมมี กายสุจริต วาจาสุจริต ใจสุจริตหลักเมตตาธรรมนั้นจึง ถือว่า เป็นเครื่องช่วยค้ำจุนโลก เป็นหลักธรรมให้มนุษย์และสัตว์ทั้งหลายอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข และถือว่าเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนาในการเข้าถึงโลกสวรัคมีนิพพานเป็นที่สุด (พระอริการเวียง กิตติวัฒน์, 2560: 126-137)

นายหน้าควรมีความเมตตาต่อทั้งผู้ซื้อและผู้ขาย ไม่เน้นแต่การแสวงหาผลประโยชน์ของตนเอง แต่คำนึงถึงความพึงพอใจและความเป็นธรรมของทุกฝ่าย นายหน้าต้องแนะนำผู้ซื้อหรือผู้ขายอย่างจริงใจ โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ในระยะยาวของพวกเข และหลีกเลี่ยงการผลักดันให้เกิดการซื้อขายที่ไม่เหมาะสม

4. หลักอุเบกขา (ความเป็นกลาง)

ความเป็นกลางในพระพุทธศาสนา หมายถึง การรักษากิจให้อยู่ในภาวะที่ไม่เอนเอียงไปทางใดทางหนึ่ง ความเป็นกลางเกิดจากอุเบกขาเป็นการสร้างสมดุลของจิตใจ (พุทธทาสภิกขุ, 2553: 45) ความเป็นกลางเป็นการสร้างสมดุลทางจิตใจที่เกิดจากความเข้าใจในธรรมชาติของชีวิตและโลก ความเป็นกลางในพระพุทธศาสนามีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิต เนื่องจากช่วยให้เราตัดสินใจและปฏิบัติสิ่งต่าง ๆ ด้วยความยุติธรรมและไม่ถูกครอบงำด้วยอคติ หลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับความเป็นกลางในพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย อุเบกขา หมายถึง ความวางเฉย

หรือการรักษาจิตใจให้เป็นกลาง ไม่ยินดียินร้ายเกินควร เป็นธรรมะที่ช่วยสร้างความสงบและความเป็นธรรมในชีวิต

นายหน้าต้องรักษาความเป็นกลาง ไม่เข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเกินควร และไม่ใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัวเพื่อสร้างความได้เปรียบในธุรกรรม นายหน้าต้องให้ข้อมูลที่ถูกต้องกับทั้งสองฝ่าย โดยไม่มีอคติ และไม่สร้างสถานการณ์ที่ทำให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเสียเปรียบ

5. หลักสัมมาทิฐิ (ความเห็นชอบ)

สัมมาทิฐิ คือ ความเห็นที่ถูกต้อง ทำให้เกิดการรู้จักคิดเป็น พื้นฐานที่สำคัญที่ช่วยนำพฤติกรรมจะทำให้การปฏิบัติดำเนินไปอย่างถูกต้องพอดีและเป็นการกระทำอย่างมีเป้าหมายที่เกื้อกูลประโยชน์ ตนเองก็ได้ ความเข้าใจ มีความมั่นใจเป็นกุศล โปร่งผ่องใส เช่น การสนทนาที่มีแต่คำพูดที่เป็นประโยชน์ถูกต้อง ไม่มีการกล่าวตำหนิว่าร้ายแก่ใคร นอกจากคำนึงถึงคุณค่าเพื่อชีวิต คือ ความถูกต้อง การไม่พูดเบียดเบียน ทำร้ายใคร โยนิโสมนสิการยังช่วยให้คำนึงในทางเกื้อกูลผู้อื่นและแก่สังคมอีกด้วย (พระมหาพรชัย ฉนฺทมโท และ พระมหามิตร ฐิตปญฺโญ, 2563: 217-226) สัมมาทิฐิมีบทบาทสำคัญมากในการ ศึกษาหรือการพัฒนาชีวิต และสังคมกล่าวได้ว่า “คนเริ่มมีการศึกษาเมื่อเขามีสัมมาทิฐิ”

นายหน้าต้องนำหลักสัมมาทิฐิเป็นหลักในการดำเนินชีวิตและการประกอบธุรกิจ โดยต้องมองเห็นภาพรวมของผลกระทบจากการกระทำธุรกิจของตน เช่น ผลกระทบต่อสังคม สิ่งแวดล้อม หรือชุมชน และเลือกดำเนินการในลักษณะที่ส่งผลดีต่อส่วนรวม หลีกเลี่ยงการเป็นนายหน้าที่สนับสนุนการซื้อขายทรัพย์สินที่ผิดกฎหมายหรือส่งผลเสียต่อบุคคลอื่นและชุมชน นายหน้าควรช่วยสร้างข้อตกลงที่เกิดประโยชน์ร่วมกันทั้งในระยะสั้นและระยะยาว

6. หลักการปฏิบัติตามอริยมรรค 8

อริยมรรคมองค์ 8 หมายถึง แนวทางดำเนินอันประเสริฐของชีวิตหรือกาย วาจาใจ เพื่อความหลุดพ้นจากทุกข์เรียกว่า เป็นข้อปฏิบัติที่มีหลักไม่อ่อนแอ จนถึงกับตกอยู่ใต้อำนาจความอยากแห่งใจ แต่ก็ไม่แข็งตึงจนถึงกับเป็นการทรมานกายให้เหือดแห้งจากความสุขทางกาย เพราะฉะนั้นจึงได้เรียกว่ามัชฌิมาปฏิปทา คือทางดำเนินสายกลางหลักอริยมรรคมองค์ 8 มีดังนี้ 1) ด้านสัมมาทิฐิ 2) ด้านสัมมาสังกัปปะ 3) ด้านสัมมาวาจา 4) ด้านสัมมากัมมันตะ 5) ด้าน สัมมาอาชีวะ 6) ด้านสัมมาวายามะ 7) ด้านสัมมาสติ และ 8) ด้านสัมมาสมาธิ (พระรณชัย กิตติราโน (สงฺศรี), 2561: 5)

นายหน้าควรดำเนินชีวิตและการทำงานตามหลักอริยมรรค เช่น หลักสัมมากัมมันตะ (การกระทำชอบ) ได้แก่ การทำธุรกรรมที่โปร่งใส หรือหลักสัมมาสังกัปปะ (ความดำริชอบ) ได้แก่ ความตั้งใจที่จะช่วยเหลือและไม่เบียดเบียน

พุทธจริยศาสตร์สำหรับนายหน้ามุ่งเน้นการประกอบอาชีพอย่างสุจริต โปร่งใส ยุติธรรม และคำนึงถึงผลกระทบต่อสังคม โดยใช้หลักธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นกรอบในการดำเนินชีวิตและการงาน หากนายหน้ายึดมั่นในแนวทางนี้ ไม่เพียงแต่จะสร้างความน่าเชื่อถือในอาชีพ แต่ยังส่งเสริมความไว้วางใจและความยั่งยืนในระบบเศรษฐกิจและสังคมโดยรวมอีกด้วย

องค์ความรู้ที่ได้รับจากการศึกษา

จากการศึกษาพุทธจริยศาสตร์ว่าด้วยการเป็นนายหน้า สามารถสรุปเป็นองค์ความรู้ได้ตามแผนภูมิต่อไปนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับจากการศึกษา

สรุป

พุทธจริยศาสตร์สำหรับอาชีพนายหน้ามีบทบาทสำคัญในการกำหนดแนวทางปฏิบัติงานที่ยุติธรรมและโปร่งใส โดยยึดหลักธรรมที่ช่วยสร้างสมดุลทางจิตใจและความสงบสุขในสังคม อาชีพนายหน้าควรประกอบด้วยความสุจริต ไม่หลอกลวงหรือแสวงหาผลประโยชน์จากผู้อื่นอย่างไม่เป็นธรรม การให้ข้อมูลที่ครบถ้วนและตรงไปตรงมาสำหรับทั้งผู้ซื้อและผู้ขายถือเป็นสิ่งสำคัญ เพื่อไม่ให้เกิดความเข้าใจผิดหรือความไม่พึงพอใจในภายหลัง อีกทั้งต้องรักษาความเป็นกลาง ไม่เอนเอียงหรือเลือกข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเพื่อไม่ให้เกิดความไม่ยุติธรรม โดยปฏิบัติตามหลักอุเบกขา (ความเป็นกลาง) และหลักเลียงอคติที่อาจทำให้การตัดสินใจผิดพลาด นอกจากนี้ การมีเมตตาและกรุณาในการทำงาน เพื่อคำนึงถึงผลประโยชน์ของทุกฝ่ายเป็นการ

ส่งเสริมให้ธุรกรรมมีความโปร่งใสและเป็นธรรมมากยิ่งขึ้น เมื่อประกอบอาชีพนายหน้าโดยยึดมั่นในพุทธจริยศาสตร์จะช่วยสร้างความไว้วางใจและความยั่งยืนทั้งในงานและในสังคมโดยรวม

บรรณานุกรม

- คณวัฒน์ มะดาฮู และ คณະ. (2565). “ศึกษาวิเคราะห์การใช้หลักสัมมาอาชีพในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในตำบลนาท่อมเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดตรัง”. **วารสารรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย**. 2 (5): 18-31.
- ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์. (2561). “ธุรกรรมที่ดินในฐานะดัชนีชี้เส้นทางเศรษฐกิจ”. **วารสารบริหารธุรกิจ เศรษฐศาสตร์และการสื่อสาร**. 13 (1): 1-13.
- นันทนา ศิริชาติ และ ศิวพร เสาวคนธ์. (2566). “กฎหมายรองรับการประกอบอาชีพนายหน้าอสังหาริมทรัพย์”. **วารสารวิชาการและวิจัย มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ**. 13 (4): 178-187.
- พระมหาพรชัย ฉนทสมโท และ พระมหามิตร จิตปัญโญ. (2563). “สัมมาทิฐิกับการแก้ปัญหาของสังคมในปัจจุบัน”. **วารสารวิชาการธรรมทศน์**. 20 (3): 217-226.
- พระรณชัย กิตติราโน (สงศรี). (2561). “การประยุกต์หลักข้อริยมรรคมีองค์ 8 ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระศรีรัตนวิมล. (2563). “ศีล 5 กับการจัดการเพื่อเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์”. **วารสารนวัตกรรมการศึกษาและการวิจัย**. 4 (2): 84-96.
- พระอธิการเวียง กิตติวณฺโณ. (2560). “เมตตา : ในฐานะเครื่องมือเพื่อความปรองดองแห่งชาติ”. **วารสารมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. 8 (2): 126-137.
- พุทธทาสภิกขุ. (2553). **อุเบกขา: ความสงบในความสมดุลของชีวิต**. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ศิริพร พูลเพิ่ม. (2564). **บทบาทของนายหน้าต่อเศรษฐกิจไทย**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธุรกิจไทย.